



פנינים יקרים
מפרד"ס התורה
על סדר פרשיות השבוע

לך לך

מאוצר שיחותיו ומאמרו
של הרב"ג מו"ר המקובל
דבי בניהו ושישבר שמואלו שליט"א

התשפ"ג

כל הזכויות שמורות
למכון "בני יששכר"
שע"י ישיבת המקובלים "נדה שלום" תכב"ץ



ניתן להשיג את הספר בישיבתנו הקדושה

רחוב שילה 6 י-ם

02-6249000

או בחנויות הספרים,

הפצה ראשית

"סגולה"

02-6443300

ניתן לשלוח הארות והערות

למכון "בני יששכר"

באמייל: m6222560@gmail.com

לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו

שר התורה ועמוד ההוראה

גאון ישראל ותפארתו

הרועה הנאמן פוסק הדור

ראש ממשלת התורה

מרון הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א

נפטר ג' בחשוון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.



אשת חיל מי ימצא

לעילוי נשמתה
הטהורה
של מרת אמנו
הרבנית הצדקנית
מזכת הרבים

מרת **שולמית רהל**

שמואלי

בת **מזל ע"ה**

נלב"ע ביום ז"ך אלול ה'תשע"ט

ת.ג.צ.ב.ה.





עכשיו
במחיר
עלות

חזר למלאי

סט הזוהר המפואר של
ישיבת המקובלים נהר שלום



עם תרגום ללשון הקודש
כולל זוהר חדש ותיקוני הזוהר

מהרו להזמין!

רחוב שילה 4 ירושלים

02-644-33-00 





הילולת מרדכי שרעבי זי"ע רבנו

במולאת ל"ח שנים
להסתלקותו של מורנו ורבנו ועט"ר
המקובל האלקי צדיק יסוד עולם, ראש עדת
המכוננים, המלומד בניסים, עמוד צלותיהון דישראל,
אשר הגן על הדור בתורתו ובתפילותיו, ראש ישיבתינו
הקדושה, אשר העמיד דור של רבנים ומקובלים להמשכת
שושלת הקודש, ראש המקובלים, הגאון האדיר,
צדיק יסוד עולם,

כמנהר"ר

מרדכי שרעבי

זצוק"ל זי"ע"א בן מרים

תתקיים בעזה"ת בישיבתינו, אזכרה ועצרת התעוררות
לע"ג הטהורה ביום שני י"ט בחשון תשפ"ב,
בשעה 5:00 בערב

בהשתתפות תלמידי מו"ר, רבנים וראשי ישיבות.
וכראשם מו"ר ועט"ר מראשי ישיבתינו הקדושה,
המקובל הצדיק רבינו **בניהו יששכר שמואלי**
שליט"א

עזרת נשים פתוחה



ביום ההילולא יום שלישי כ' חשון התשפ"א
יעלו גדולי המקובלים בישיבתינו וכראשם מו"ר ועט"ר שליט"א
לציונו הקדוש בהר המנוחות, ויתפללו בעבורכם, לכל דבר הנצרך לכם,
לרפואה ברכה והצלחה, פרנסה וישועה בכל הענינים.

למסירת שמות ופרטים נוספים: **02-6222-560**



הילולא השנתית ערב הישועות

לכבוד

המקובל הצדיק

מייסד וראש ישיבתנו הקדושה

המלוב"ן

רבינו מרדכי שרעבי זיע"א

האירוע יתקיים

ביום שני כ' חשוון

בערב בירושלים



האירוע סביב שולחנות ערוכים

ברוב פאר והדר

הזמנות ואישורי כניסה ישלחו בדואר

לרכישת כרטיסים במשרדי הישיבה

02-624-9000

הלכות שבת

הלכות סעודות שבת

מצות עונג שבת היא מצוה מן התורה שכן נאמרה למשה מסיני ואסמכוה אקרא דכתיב (ישעיה נ"ח) "וקראת לשבת עונג", ולכן צריך האדם לכבד השבת כמיטב יכולתו ולא יפחות משני תבשילין לכבוד השבת, ואם דרכו בחול בשנים יוסיף בשבת לפחות מין אחד יותר.

א. מצות עונג שבת היא מצוה מן התורה שכן נאמרה למשה מסיני ואסמכוה אקרא דכתיב (ישעיה נח, ג) "וקראת לשבת עונג" וא. ומצוה חשובה היא עד מאד וכדאמר ר' יוחנן משום ר' יוסי כל המענג את השבת נותנים לו נחלה בלי מצרים, רב נחמן בר יצחק אמר אף ניצול משיעבוד מלכיות וכו' אמר רב יהודה אמר רב נותנין לו משאלות לבו וכו'.

עיונים והארות

הרב פעלים (ח"ג סי' כב אות ח) ש"מ שסובר התרגום שעונג שבת מצוה מן התורה, וכן העלה למסקנה שם שהעיקר הוא, שעונג שבת הוא דאורייתא. ולכן צריך לכון שמקיים מ"ע מן התורה.

ב. כתב הבי"י (סי' רמב) וז"ל וכתב מהר"י אבוהב ז"ל דנותנין לו נחלה בלא מצרים הוא מדה כנגד מדה שכשם שהוא מפזר מעות בלא שיעור לצורך שבת כן יתנו לו נחלה בלא שיעור וכן מה שאמרו ניצול משעבוד מלכיות לפי שמקבל עליו עול שבת מעבירין ממנו עול מלכיות וכן נותנים לו משאלות לבו כדי שיוכל למלאת חפצו מכל עונג שירצה.

א. כ"ב מו"ר מופת הדור בחזון עובדיה (שבת א הלכות הכנות לשבת הלכה א ובעיונים אות ב ע"ש שהאר"י) והביא מהפרי מגדים (בפתיחה הכללת לאו"ח ח"א טות יט) שמכיון שהפסוק מסיים "כי פי ה' דיבר" ש"מ שעונג שבת דאורייתא וכמ"ש "צמח צדק" (ס' כח) וכ"כ ה"חתם סופר" בחידושיו לשבת (ק"ח): והוכיח כן שאם לא כן לא היה יכול נביא לחדש דבר מעתה, אלא ודאי דהלכה למשה מסיני היא.

וב"ב במשנה ברורה (סי' רמב ס"ק א) שעונג שבת דאורייתא, ובתרגום יונתן בן עוזיאל (פ' כי תשא) על הפסוק ושמו בני ישראל את השבת איתא 'וינטרון בני ישראל ית שבתא למעבד תפנוקי שבתא עליהון לקיים עלם', וכתב

- ב.** צריך האדם לכבד השבת מצוה להרבות בבשר ויין ומגדנות כמיטב יכולתו, ולא יפחות משני תבשילין לכבוד השבת, ואם דרכו בחול בשנים יוסיף בשבת לפחות מין אחד יותר וד.
- ג.** אף על פי שמצוה להרבות בסעודות שבת, לא ימלא כריסו יותר מדאי, שזה לא נקרא מענג את השבת, אלא מענג את עצמו והו.
- ד.** יש נוהגים לומר בשעת האכילה "הריני אוכל לכבוד שבת קודש", שעל ידי הדיבור

עיונים והארות

- ג. שו"ע** (סי' רנ סעי' ב) ירבה בבשר ויין ומגדנות כפי יכלתו.
- ד. עיין** בזוה"ק (פקודי רנב:) שכתב, ר' יהודא אמר בעי לאתענגא בהאי יומא, ולמיכל תלת סעודתי בשבתא, בגין שישתכח שבעה וענוגא בהאי יומא בעלמא. ועיין עוד בכה"ח (סי' רמב ס"ק ט) והביא לשון הזוהר מהתיקונים (תיקון כא) וז"ל ובכלא צריך למעבד בשבת תוספת דאם הוה רגיל למיכל ביומא דחולא נהמא וחמרא יוסיף בשבת בשרא הה"ד ששת ימים תעבוד וכו' יעו"ש.
- וכ"כ** בא"ח (שם אות ז) אל יפחות משני תבשילין לכבוד שבת, ואם דרכו בחול בשנים יוסיף בשבת מין אחד יותר לפחות, ואם יביא דגים חשיב תוספת חשובה.
- ובכה"ח** (סי' רמב ס"ק א), וכתב שם שגם הנשים חייבות בעונג שבת.
- ובמעלת** המאכלים בש"ק עי' מש"כ בספר נגיד ומצוה (דברים) השייכים בסעודה, עמ' פה) וז"ל: דע כי כל מה שאדם אוכל בתוך השבוע הרוב הולך אל החיצונים ואין בו רוחניות... ומה שאדם אוכל בשבת הכל הוא רוחני, אעפ"י שיאכל יותר מן הצורך, הכל
- הוא רוחני ונבלע באיברים.
- ובספר** קהלת משה (מקץ, בד"ה א"י אתה) כתב, כמו ששינינו במסכת שבת (קט:): כל האוכלין אוכל אדם לרפואה, כי קדושת שבת גורם, הגם שאוכל כפשוטו הוא לו לרפואה, וכל מאכלי שבת המה לו לרפואה.
- בספר** עבודת יששכר (וואלברוז, לקוטים, אות ט) כתב: קדושת המאכלים בשבת גדולה כל כך כמו הקרבנות בבית המקדש, ויש מן הגדולים שאמרו כי עוד גדלה מעלתם יותר מקדושת אכילת הקרבנות.
- ה.** וז"ל השל"ה (מס' שבת, פרק נר מצוה, אות לז): "וקראת לשבת, דיזמין ליה לפתורא מתתקנא כדקא יאות, במיכלא ובמשתיא, וכסות נקייה, ועל כן אותן הממלאים בטנם כסוס וכפרד אין הבין, לילך אחר הערב ורווחא לבסומא שכיחא, ואחר כך מרוב מאכלים נופל תרדמה עליהם ומבלים מוחם, אלו אין נקראים מענגים את השבת, אלא הם מענגים את עצמם בשבת על כן יכלכל דבריו במשפט.
- וכבר** צוה המגיד למון הב"י במגיד משרים (פ' כא) למעט באכילה אפי' בשבת וימים טובים.

יחול קדושת שבת על המאכל. וגם על ידי זה נשפע הארה קדושה על נשמת האדם [ו].

ה. ישוב בשלחן אשר לפני ה' באימה ובכבוד ראש, ויתנהג במשך הסעודה בדרך כבוד, כשהוא לבוש במלבושי כבוד [ז].

ו. מה טוב שיאכל בכל סעודה משלשה סעודות שבת דגים [ח]. ויש להקדים אכילת

עיונים והארות

מלאכי עליון היו משתעשעים עמו שם על שלחנו, ונסתלקו על כי לא ישב בפחד ובאימה לפני השלחן אשר לפני ה', והיה כשמוע החכם הנזכר דברי תלמיד האריז"ל אחזתו רעדה ועמד מרעיד, וישב בשלחנו מעוטף בגלימתו וכובע על ראשו, וחזר לשורר בגילה ורעדה, ותיכף ומיד היו מלאכי אלהים עולים ויורדים בו כאשר בתחילה, ששים ושמים כבמזמוטי חתן וכלה, והרב האריז"ל ומהרח"ו ז"ל היו רואים כל זה.

ח. **בגמ'** שבת (קיה): במה מענגו, רבי יהודה ברי' דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אמר בתבשיל של תרדין ודגים גדולים וראשי שומין, רבי חייה בר אסי אמר רב אפילו דבר מועט ולכבוד שבת עשאו הרי זה ענג מאי היא: אמר רב פפא כסא דהרסנא ופירש רש"י מאי כסא דהרסנא דגים קטנים מטוגנים בשמן קרביהן ובקמח.

ובש"ע הגר"ז (סי' רמב סעי' ז) כתב, וטוב ליזהר לאכול דגים בכל סעודה אא"כ הדגים מזיקים לו לפי טבעו או ששונאם שאין לו מהם עונג אלא צער והשבת לענג ניתן כמו שיתבאר בסימן רפח. ובקיצור שו"ע (סי' עב סעי' ז) כתב, מצוה לאכול בכל סעודה מסעודת שבת דגים אם אינם מזיקים לו.

ובמנחת שבת (סי' עב ס"ק כו-כח) כתב וז"ל, וכמו המעשה דחייט (המובא בטור

ו. **בסידור** היעב"ץ (סעודת הלילה, אות ה) כתב: "אוכל הסעודה בשמחה ובכל עת אומר, הריני אוכל לכבוד שבת קודש, לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה. ויש לברר זה סמך מדברי המדרש (אסתר רבה ז, יב), שהמן הרשע הלשין על ישראל שניהון רברבן שאוכלים ושותים ואומרים 'עונג שבת' עונג יו"ט.

ובספר מטעמים (ערך שבת אות כו) מטעים טעם שאומרים על כל דבר "לכבוד שבת" ולא "עונג שבת" משום ד'כבוד שבת' נוטריקון כל ברכאן דלעילא ותתא ביומא שביעאה תליין, ועל ידי זה כל אחד ממשיך ההשפעה אליו.

ז. **ובידוע** המעשה שהביא הפלא יועץ (ערך אכילה) מעשה שהיה בימי האריז"ל שהיה בעירו החכם ר' ישראל נאג'ארה ע"ה והיה נעים זמירות ישראל (מחבר הפיוט "יה רבון עלם" ועוד), ופעם אחת לביל שב"ק היה החכם הנזכר משורר על שלחנו, כמנהגו הטוב, וראה האר"י הק' מלאכי צבאות יורדין יודון יודון לבא בביתו להשתעשע בשיריו. ותיכף ומיד הסתכל האר"י הק' כי בא מלאך אחד וסילק לכל המחנה המלאכים השרויים שם, על דבר שהיה יושב בזרועות מגולים, ואף גם שלא היה הכובע על ראשו, וכשהרגיש האריז"ל בדבר זה שלח אחר מהרח"ו ז"ל שילך לגלות את אזנו לאמרה כי

הדגים קודם הבשר וטו.

עיונים והארות

מגולגלים בדגים, כי במיתות צדיקים נאמר 'אסיפה', ובדגי הים נאמר גם כן 'אסיפה', וע"י אכילת דגים בשבת יוכל לתקן נשמתם, ובאם שיבא לידי כך שהוא גם כן יגולגל בדגים, יזדמן הקב"ה שיאכל הדג על ידי ישראל כשר וצדיק מדה כנגד מדה.

ובתב הגאון ר' יחיאל הלפרין בעל ספר הדורות וספר הליקוטים (ערך חטאים אות סב) בשם הרב יפה תואר שאפי' שכל הבריות אכלו מעץ הדעת, הדגים לא אכלו ממנו ולכן יש ענין לאכול דגים.

ובדרבי חיים ושלום (אות שצח) כתב: ולא אכלן ע"י כף, רק באצבעותי, ואמר הרמז שנאמר (בראשית ט, ב) וכל דגי הים 'בידכם' נתנו ודו"ק.

ובשעה"ב לא נזכר בפרוש שצריך לאכול דגים, אמנם בפזמון אזמר בשבחין של ליל שבת (שם דף עב ע"ג), מובא "ונונין עם רחשין" משמע שהאר"י ז"ל היה אוכל דגים בליל שב"ק והובא בכה"ח (סי' רמב ס"ק י). ובפע"ח (שער השבת פרק כב) כתב בפרוש דיש לעשות סעודה שלישיית בדגים כי הדג עינו פקחא ואז יש הארה מא"א לז"א יעו"ש, והביא עוד שם מספר תיקוני שבת שיאכל דגים בכל השלש סעודות.

ט. כ"ב בכה"ח (סי' קנז ס"ק לח) כתב בשם הרמב"ם: "והדגים קודם לאכילת כל בשר, כי הדגים הם חמים ביותר, ומעכל המאכל במהרה, כמ"ש בספר ילקוט ראובני בשם טוב הארץ, כי לעולם יקדים דבר הקל ואחר כך דבר הכבד" עכ"ל. וטעם פנימי כתב בעל התניא בספרו לקוטי תורה (בהעלותך, בד"ה ואם את כל דגי הים) עיי"ש.

או"ח ריש הלכות יו"כ סימן תרד) שהעלה דג לכמה זהובים וכו', נראה מזה שלצורך הסעודה ושמחה הוא דגים ואפי' שיהיה דבר מועט שם דג אקרי וכן אמרו רבז"ל שמי שאין יכולת בידו לענג את השבת כראוי יעשה דבר מועט לכבוד שבת ומאי נינהו כסא דהרסנא שהם דגים קטנים ואחד המרבה ואחר הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים עכ"ל הטהור.

והרב ברוך אברהם מני זצ"ל כותב דאמרי אינשי כל האוכל דג ביום דג גי' ז' שהוא שבת ניצול מד"ג ר"ת מדינא של גהינם.

והבני יששכר (מאמרי שבתות, מאמר ג, אות טז) כתב: "טעם לאכילת דגים בשבת בכדי שתהיה ברכה משולשת להאדם המענג את השבת ואוכל דגים לכבוד שבת, ובשלתן נאמר 'ברכה' במעשה בראשית, לדגים ביום ה', ולאדם ביום ו', ולשבת ביום ז', והחוט המשולש לא במהרה ינתק, וסימן לדבר בנאות דש"א ר"ת דגים שבת אדם שייזכו לקבל הברכה המשולשת ביום המנוחה וז"ש "על מי מנחות ינהלני".

ובתב רבנו מאיר פפירש זצ"ל שאין לאכול דג ביום חול כי אין כח בימי החול להעלות הניצוצות רק הכל בזכות שבת.

וז"ל הרמ"ע מפאנו (בספרו כפני יונה, ח"ב, סי' קד): "וצדיקים בני תורה הצריכים מירוק, מה דינם, בדגים שבנים, סימן לדבר ויגוע ויאסף, וכתוב (במדבר יא, כב) אם את כל דגי הים יאסף להם, לפיכך מצוה מן המובחר לאכול דג בשבת.

ובעיני זה כתב בקיצור של"ה (הנהגות השבת עמ' קסא, בד"ה גם): גם על פי הסוד יהיה נזהר דווקא בדגים, וגם רוב צדיקים

- ז. יש לזהר במים אמצעים כי יש בהם סוד נפלא, וצריך לעשות קינוח והדחה אחר אכילת הדגים, כדי להפסיק בין אכילת דגים לבשר, והיינו לקנח הפה בפרוסת חלה וכדומה, ולהדיח הפה במשקה^[1].
- ח. מצוה גדולה שישב אדם בסעודת שבת וירנן שירות ותשבחות להקב"ה, שנאמר (תהלים צב, א-ב) מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לה' ולזמר לשמך עליון^[2] ויא.
- ט. בסעודת שב"ק שהקדושה שורה בכל בית יהודי, מזה טוב לאמר להם דברי תורה וסיפורי צדיקים כדי להמשיכם ולהדריכם לחשק הבורא ומצוותיו ועוד שע"י הלימוד מברר ניצוצי הקדושה שבאכילה ויב.

עיונים והארות

השביעי כטוב לב המלך בין, אמר רבא יום השביעי שבת היה שישראל אוכלין ושותין מתחילין בדברי תורה ובדברי תשבחות.

וז"ל השל"ה הק' (מס' שבת, פרק נר מצוה, ד"ה ראשית) כתב ראשית חכמה פ"ג משער הקדושה, קדושת השבת הוא במחשבה בדיבור ובמעשה... בדיבור הוא קדושת היום בתפילות, ובכוס, ולהרבות בשירות וזמירות לשורר ולזמר, שצריך להכניס שבת בשירות ותשבחות, וללוותו בשירות ותשבחות.

יב. **כתב** בספר הנהגות החינוך (פרק יד, ענף ו) חוק חק הקב"ה בטבע שהבנים נמשכים אחר האבות ורוצים להיות להם שייכות של ידידות והתקשרות אתו, ולהחליף עמו דברים, ובפרט כשיושבים יחד בסעודה (שגם הסעודה לבדה מביא התקשרות בטבע בני אדם כידוע), ובפרט בשבת קודש ויום טוב שהקדושה שורה בכל בתי ישראל ובכל נפשות ישראל מגדול ועד קטן, בכחו אז להמשיכם במעשיות מצדיקים, ודברי חז"ל, וזמירות של שבת קודש, ושיחה נאה של יהדות, ומה נעימה ישיבה כזאת, וכמה היא מעוררת הנפשות.

י. **מר"ן** בשו"ע (או"ח סי' קעג סעי' ב) בין בשר לדגים חובה ליטול (מים אמצעים) משום דקשה לדבר אחר (היינו צרעת), וחמירא סכנתא מאיסורא. והרמ"א ביו"ד (סי' קטז סעי' ג) לאחר שמביא השיטה שאין צריך ליטול מים אמצעים, כתב ומ"מ יש לאכול דבר ביניהם ולשתות דהוי קינוח והדחה.

ובטור ביו"ד (סי' פט) כתב והקינוח הוא שילעוס פת ויקנח בו פיו יפה וכן בכל דבר שירצה חוץ מקמחא ותמרי וירקא לפי שהם נדבקים בחניכין ואין מקנחין יפה ואח"כ ידיח פיו ביין או במים.

יא. **איתא** במדרש (שיר השירים רבה פרשה ח) כשישראל אוכלין ושותין ומברכין ומשבחין ומקלסין להקב"ה, מקשיב לקולן ומתרצה.

בספר חסידים (אות רעא) איתא ומצוה שישב וירנן שבחות, שנאמר מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לה' ולזמר לשמך עליון, ויש לשמוח בשבת בפקודי ה' ישרים משמחי לב.

וענין הזמירות בסעודת שבת כבר נזכר בגמ' מגילה (יב:) עה"פ (אסתר א) ביום

- י. יביא מיני פירות לברך עליהם להשלים מאה ברכות ובליל שבת ישתדל להביא תפוחים ויש סוד בדבר וגם מסוגל לבנים זכרים יג.
- יא. סעודת ליל שבת קודש היא כנגד יצחק אבינו ע"ה ובזכותה ננצל מחבלי משיח.
- סעודת שחרית שב"ק כנגד אברהם אבינו ע"ה ובזכותה ננצל מדינה של גהינם.
- סעודת שלישית לאחר תפילת מנחה כנגד יעקב אבינו עליו השלום ובזכותה ננצל ממלחמת גוג ומגוג.
- וקודם הסעודות יאמר לשם יחוד של הרי"ח הטוב ויד.

עיונים והארות

קדישין ע"כ.

וב"ב בספר דבר בעתו (ח"א דף צה ע"ב) מנהג רבנו האר"י זלה"ה להיות על שלחנו תמיד בשבתות, תפוחים, כי תפוח רומז לחקל תפוחין שאז מקבל הארה הכלולה מתלת גוונים חיור סומק ירוק, ובחינה זו ליל שבת זמנה, ולרמז זה היה מעטר את השלחן בלילי שבתות בתפוחים.

יד. כ"ב מו"ר הרי"ח הטוב בספרו לשון חכמים (ח"א סי' ה) ומקורו ממסכת שבת (דף קיח.) ומפע"ח (פרק יז דף שיח) וכ"כ השל"ה הקדוש (שבת נר מצוה מ) וכ"כ הרמ"ע מפאנו בעשרה מאמרות (חקור דין ח"א פכ"ג).

ויש סמך לאמירת דברי תורה בסעודת שבת קודש מצינו בגמ' מגילה (יב:) אמר רבא יום השביעי שבת היה שישראל אוכלין ושותין מתחילין בדברי תורה ובדברי תשבחות. ובספר כתר שם טוב (ח"ב דף ד:;) כתב בשם הבעש"ט כשמדבר דברי תורה על השלחן, הדברי תורה הם נשמה לאותו הגשמיות של השלחן, וידבר הרבה דברי תורה על שלחנו תמיד בסעודתו בחול, וכל שכן בשבת.

יג. כ"ב כה"ח (סי' רנ ס"ק ז) דיש להשתדל הרבה בלקיחת תפוחים, בפרט בסעודת הלילה הרומזת למלכות הנקראת חקל תפוחין

מאמרי הזוה"ק

ח"א ע"ח ע"ב

**וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל אַבְרָם, [א] מַה פְּתִיב לְעִילָא (בראשית יא) וַיֵּמֶת
הָרֶן עַל פְּנֵי תְּרַח אָבִיו וְגו'. מַאי אִירֵיא הַבָּא, מה כתוב**

למעלה בסוף הפרשה הקודמת וימת הרן על פני תרח אביו, ושואל מה ענין הרן על פני תרח לכאן
שה' אמר לאברם לך לך, ומשיב **אַלָּא עַד תְּהוּא יוֹמָא לָא הָוּה פֶּר נֶשׁ דְּמִית
בְּתֵיבֵי אָבִיו פֶּר דָּא [ב], וְכֵר אֶתְרַמֵּי אַבְרָם לְנוֹרָא אֶתְקַטִּיל הָרֶן**
בא להודיע לנו שעד אותו יום שמת הרן לא היה בן אדם שמת צעיר מאוד בחיי אביו חוץ מהרן
שכאשר הושלך אברהם לאש אז נהרג הרן, **וּבְגִין דָּא נִפְקוּ מִתַּמָּן** ובשביל זה יצאו

עיונים והארות

אדה"ר. וכן למך מת בחיי מתושלח חמש שנים.
כיצד. אחר שמתושלח הוליד את למך חי עוד
תשפ"ב שנים וכל ימי למך לא היו אלא תשע"ז
שנים הרי שלמך מת ה' שנים קודם מיתת
מתושלח. וכן עשרה דודות מנח עד אברהם מצינו
שמתו בחיי אביהם. וי"ל שהכוונה שעד מקרה זה
לא מת בן בחיי אביו היינו שימות בפניו ממש
לעיניו, ולכן כתב להלן והוה תרח אבוי קאים תמן.
ואילו במקרים שראינו לא היה האבא באותו מקום
בעת פטירת בנו, לכן לא נאמר שם כמו שאומר
לפנינו על פני תרח אביו.

א. **ואעשך** לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך והיה
ברכה. ס"ת ואברכך ואגדלה שמך עולה
בגמטריא אד"ם לרמוז כי אדה"ר היה בג"ע בתחילה
וע"י חטאו נתגרש ואברהם אבינו ע"ה תיקן מה
שפגם אדם. ולפיכך, כיון שתיקן והיה בחו"ל אמר
לו הקב"ה לך לך מארצך וגו' אל הארץ אשר אראך
דומיה דג"ע. א"כ מה שגרם אדה"ר שהיה בג"ע
ונטרד לחוץ, תיקן אברהם אבינו שהיה בחוץ ונכנס
לפנים שהיא א"י דומיא דגן עדן. (פתוחי חותם עמי
כ"ז)

ב. **ולבאורה** קשה, הרי הבל מת בחיי אביו

מאור כשדים. מאן קטיל לון להָרָן, ושואל מי הרג להם את הרן אלא פִּיֹן דְרָמוּ אַבְרָהָם לְנוֹרָא דְבִשְׁדָּאִי, אֲתַנְגְּלִי עֲלֵיהּ קְדָשָׁא בְרִיךְ הוּא וְשׂוּבִיהּ, וְהוּהּ הָרָן אַחֵוּי קָאִי תַמְן אלא מפני שהשליכו את אברהם לאור כשדים נתגלה עליו הקב"ה והצילו והיה אחיו עומד שם. אָמְרוּ כְּשָׂדָאִי בְּגִין זְכוּתֵיהּ דְהָרָן אֲשֶׁתַּיִב, אמרו הכשדים בשביל זכותו של הרן שלא יכאב לו ניצול אברהם מִיַּד נַפְק שְׁלֵהוּבָא דְאִשָּׁא וְאוּקְרִיָה לְהָרָן, מיד יצאה שלהבת של אש ושרפה את הרן שלא יחשבו שבזכות הרן נצול אברהם הָרָא הוּא דְכָתִיב זֶה הוּא שְׂכֵתוֹב וַיָּמַת הָרָן עַל פְּנֵי תֵרַח אָבִיו. וְאִית דְּאָמְרֵי זְרַעָא דְתֵרַח לֵית אִשָּׁא שְׁלֵמָא בֵּיהּ, ויש שאומרים שהכשדים חשבו שזרע של תרח אין האש שולטת בו, כי היתה לו זכות מיוחדת כיון שהיה לו בית חרושת לע"ז אָבֵל נִרְמִי לְהָרָן לְנוֹרָא, וְאִי לָא אִיתּוּקְד נִדְע בְּוֹדָאִי דְלָא שְׁלֵמָא נּוֹרָא בְּזַרְעֵיהּ, אבל ננסה הדבר ונשליך את הרן לאש ואם לא ישרף באש, נדע ודאי שאין האש שולטת בזרעו של תרח מִיַּד רְמִי לִיהּ לְהָרָן לְנוֹרָא וְאִתּוּקְד מיד השליכו את הרן לאש ונשרף ואז ידעו שיד הקב"ה כאן וְהוּהּ תֵרַח אָבִיו קָאִים תַמְן, והיה תרח אביו עומד שם באותה שעה הָרָא הוּא דְכָתִיב וְזֶה הוּא שְׂכֵתוֹב וַיָּמַת הָרָן עַל פְּנֵי תֵרַח אָבִיו.

בְּתַהוּא יוֹמָא יִדְעוּ כָּל אוּמָיָא וְלִישְׁנָיָא דְלָא שׂוּבִיהּ לְאַבְרָהָם אֲלָא קְדָשָׁא בְרִיךְ הוּא דְאִיהוּ יַחֲדָאִי דְעֲלָמָא, באותו היום ידעו אומות העולם וכל הלשונות שלא הציל את אברהם אלא הקב"ה שהוא יחידי בעולם, והיה קידוש ה' גדול וְהוּוּ מְיִיתִין בְּנִייהוּ לְמִשְׁכְּנֵיהּ דְאַבְרָהָם וְאָמְרִין לִיהּ

חֲמִינָן לָךְ, דְּאֵת רְחִיץ בְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא דְאִיהוּ רְבוּנִיה
 דְּעֻלְמָא, והיו מביאים את בניהם למשכנו של אברהם ואמרו לו ראינו כך שאתה בוטח בקב"ה
 שהוא ארון העולם אולֵיף לְבַנָּא מְאוּרְחָךְ דְּאֵת יַדְעָ, תלמד גם לבנינו מדרכך
 שאתה יודע שהיא דרך ה' יתברך וְעֲלִייהוּ אָמַר קְרָא ועליהם אמר הפסוק (תהלים מז)
 נְדִיבֵי עַמִּים נַאֲסָפוּ עִם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם היות ונתגיירו.

תָּא חוּי, בא ראה מַה בְּתִיב מַה כְּתוּב וַיִּקַּח תֶּרַח אֶת אַבְרָם בְּנוֹ וְאֵת
 לוֹט בֶּן תֶּרַח וְגו'. וַיֵּצְאוּ אִתָּם מְאוּרַ כְּשָׂדִים. וַיֵּצְאוּ אִתָּם,
 ושואל מדוע כתוב ויצאו אתם בלשון רבים אֵתוּ מִיבְעֵי לֵיהּ. דְּהָא בְּתִיב אֵתוּ
 צריך לומר בלשון יחיד שהכונה עם תרח שהרי כתוב וַיִּקַּח תֶּרַח וְגו' מֵאֵי מדוע כתוב
 וַיֵּצְאוּ אִתָּם. אֵלָא ומתרץ תֶּרַח וְלוֹט עִם אַבְרָהָם וְשָׂרָה נִפְקוּ
 דְאַנּוּן הָווּ עֲקָרָא לְמִיפְק מִגּוֹ אַנּוּן חֲיִיבָא, יצאו תרח ולוט עם אברהם
 ושרה שאברהם ושרה היו הסיבה העיקרית לצאת מאור כשדים מתוך אותם הרשעים דְּבִיּוֹן
 דְּחֻמַּא תֶּרַח דְּאַבְרָהָם בְּרִיהּ אִשְׁתְּוִיב מִגּוֹ נוֹרָא, שכיון שראה תרח
 שאברהם בנו ניצול מתוך האש אֵתְהִדֵּר לְמַעַבְד רְעוּתִיהּ דְאַבְרָהָם, חזר לעשות
 רצונו של אברהם וּבְגִין כֵּךְ וַיֵּצְאוּ אִתָּם תֶּרַח וְלוֹט ובשביל כך כתוב ויצאו אתם
 שתרח ולוט יצאו עם אברהם ושרה.

וּבְשַׁעֲתָא דְנִפְקוּ מַה בְּתִיב ובשעה שיצאו מה כתוב לְלַכְת אֲרֻצָּה כְּנַעַן,
 דְרְעוּתָא דְלָהוֹן הָוּה לְמִתְהַד תַּמְנָן. שהרצון שלהם היה ללכת
 שם מְכַאן אוֹלִיפְנָא מְכַאן למדנו כֹּל מֵאֵן דְּאִתְעַר לְאִתְדַבְּאָה מִסְיַעֲזִין

לִיְהִי. כל מי שמתעורר להיטהר מסייעים אותו מן השמים **תָּא תְּוִי, דְּהִכִּי הוּא דְבִיּוֹן**
דְּבַתִּיב בא ראה שכך הוא שכיון שכתוב **לְלֶכֶת אֲרָצָה בְּנֶעֶן מִיַּד וַיֹּאמֶר**
יְהוָה אֶל אַבְרָם לֵךְ לְךָ, וְעַד דְּאִיהוּ לָא אֲתַעַר בְּקַדְמִיתָא לָא
בְּתִיב לְךָ לְךָ ועד שהוא אברהם לא נתעורר בתחילה לא כתוב לך לך.

תָּא תְּוִי, בא ראה **מְלָה דְלַעֲיָלָא לָא אֲתַעַר עַד דְּאֲתַעַר לְתַתָּא**
בְּקַדְמִיתָא דבר של מעלה לא מתעורר עד שמתעורר הענין שבנגדו למטה בתחילה
עַל מַה דְּתִשְׁרִי תְּהִיא דְלַעֲיָלָא, כדי שישרה ויומשך השפע ההוא מלמעלה כי
הדבר העליון זך מאד אי אפשר לירד ולהשתלשל למטה **וְרָזָא דְמְלָהּ**, וסוד הדבר
נְהוּרָא אוּבְמָא לָא אֲתַאֲחִיד בְּנְהוּרָא תְּוֹרָא עַד דְּאִיהִי אֲתַעַרִּית
בְּקַדְמִיתָא, האור השחור לא מתאחד באור הלבן עד שהיא מתעוררת תחילה **בִּיּוֹן**
דְּאִיהִי אֲתַעַרִּית בְּקַדְמִיתָא, מִיַּד נְהוּרָא תְּוֹרָא שְׂרִיָּא עֲלֵיהּ. כיון
שהיא מתעוררת תחילה האור הלבן שורה עליה.

וְעַל דָּא בְּתִיב ועל זה כתוב (תהלים פג) **אֱלֹהִים אֵל דְּמִי לְךָ אֵל תְּחַרֵּשׁ**
וְאֵל תִּשְׁקֹט אֵל אלהים שהיא בחינת המלכות שלא תחרש ולא תפסיק את
ההתעוררות מלמטה. **בְּגִין דְּלֹא יִתְפַּסֵּק נְהוּרָא תְּוֹרָא מְעַלְמָא לְעַלְמִין**
בשביל שלא יפסק האור הלבן מהעולם לעולמים. **וְכֵן (ישעיה סב) תְּמוֹכִירִים אֶת**
יְהוָה אֵל דְּמִי לְכֶם. בְּגִין לְאֲתַעַרָא לְתַתָּא בְּמַה דִּישְׁרִי
אֲתַעַרוּתָא דְלַעֲיָלָא. בשביל לעורר למטה כדי שתשרה ההתעוררות של מעלה **וְכֵן**
בִּיּוֹן דְּאֲתַעַר בְּרִנְשׁ אֲתַעַרוּתָא בְּקַדְמִיתָא וכן כיון שמעורר האדם

התעוררות מלמטה תחילה **בְּדִין אֲתַעַר אֲתַעְרוּתָא דְלַעִילָא** אז מתעוררת
ההתעוררות של מעלה. **תָּא חֲזִי, פִּינּוּן דְּבַתִּיב** בא ראה, כיון שכתוב **וַיֵּצְאוּ אֲתָם**
מֵאוּר כְּשָׂדִים וְגו' מִיד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל אַבְרָם וְגו'.

עתה יפרש ארבעה פרושים על הפסוק "ויאמר ה' אל אברם לך לך".

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל אַבְרָם לְךָ לְךָ, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר לְךָ לְךָ, לְגַרְמָד
לְאֲתַקְנָא גְרָמָד, לעצמך לתקן נפשך (לְאֲתַתְקַפָּא) לְאֲתַקְנָא דְרַגְנָא

דִּילְךָ. לתקן המדרגה שלך דהיינו לתקן עצמך במצוות ומעשים טובים שיעשה בארץ ישראל.

וגם לתקן את המלכות שהיא המדרגה שלך עתה בתחילת דרכך **לְךָ לְךָ, לִית אַנְתָּ (ס"א**

פְּדָא) לְמִיקָם הָבָא בֵּין חַיִּיבֵין אֱלִינן. אין אתה כדאי לעמוד כאן בין הרשעים

האלה שהם תחת רשות הקליפה ואתה מצד הקדושה **וְרִזָּא דְמַלְחָה וְסוּד הַדְּבַר לְךָ לְךָ**

(דף ע"א) דִּהָא קַדְשָׁא בְּרִידָה הוּא יְחִיב לִיה לְאַבְרָהָם רוּחָא

דְּחַבְמָתָא, שהרי הקב"ה נתן לו לאברהם רוח חכמה **וְהוּא יִדַע וּמְצַרְפָּה (צנוּרִי)**

סְטָרֵי דִּיִּשׁוּבֵי עֲלָמָא, והיה יודע ומצרף ד' רוחות יישוב העולם כצורף שמצרף הכסף

מהסיגים כך היה אברהם משוטט בחכמתו וזכה לדחות את הסיגים **וְאִסְתַּכַּל בְּהוּ**

וְאֲתַקַּל בְּתִיקְלָא וַיִּדַע חִילּוּן דִּי מְמַנָּן עַל סְטָרֵי יִישׁוּבָא והיה מתבונן

בהם ושקל במאזני שכלו ויודע הכוחות אשר ממונים על ד' רוחות היישוב.

כִּד מְטָא לְגוּ נְקוּדָה דְאַמְצְעִיתָא דִּיִּשׁוּבָא כאשר הגיע לתוך הנקודה

האמצעית של היישוב שהיא ארץ ישראל שהיא טבור העולם **תְּקִיל בְּתִיקְלָא**

וְלֹא הָיָה סֶלֶק בְּיָדֶיהָ. שקל במשקל שכלו כאותו צורף השוקל במאזנים ולא היה עולה בידו [ג] אֲשַׁנָּח לְמַנְדֵּעַ חֵילָא דִּי מְמַנָּא עֲלָהּ השגיח לדעת כח השר הממונה על ארץ ישראל וְלֹא יָכִיל לְאַתְדַּבְקָא בְּרַעְיוֹתֶיהָ ולא היה יכול להשיג במחשבתו, כי אברהם אבינו עדיין היה במלכות דעשיה וא"י מהיצירה, תִּקְוִיל כַּמָּה זְמַנִּין וְחָמָא דְהָא מִתְמָן אֲשַׁתִּיל כָּל עֲלָמָא שקל עוד כמה פעמים וראה שהרי משם הושתת כל העולם והיא הנקודה המרכזית של כל העולם וכללות הכל תלוי בה, אֲשַׁנָּח וְצָרְף וְתִקַּל לְמַנְדֵּעַ וְחָמָא דְהָא חֵילָא עֲלָאָה דְעֲלָהּ לִית לִיהָ שְׁעוֹרָא השגיח וצירף ושקל לדעת וראה שהרי הכח העליון שעליה אין לו שיעור עֲמִיק וְסֻתִּים וְלֹאֵו אִיהוּ כְּגוֹוִי דְסֻטְרֵי דְרִגְי דִּישׁוּבָא והוא עמוק וסתום ואין הוא כדוגמת שאר הרוחות במדרגות היישוב [ד].

עיונים והארות

פירוש הרמ"ז וז"ל: סטרי דישובי עלמא. פירוש ארץ ישראל היא יישוב, והעולם מקיפה מכל צדדיה והיא אמצע העולם דווקא אמצע היישובי.

ד. לפי הנראה היה אברהם חכם בחכמות המזלות ומקום השרים והכל קיבל מנח ושם ועבר ולכך ידע ענין נקודה נקודת ציון ולא יכול למיקם כי שורשה מאין העליון כתר בחי' רדל"א. וכיון דחמא תוקפא דההוא אתר שהוא בחי' אין עליון ומוכרח להיות בטל שמה עד אין, מתיירא לילך לשם. מיד, יובא עד חרן וישבו שם. מיד אתגלי ליה קב"ה ואמר לך עד אין, אעפ"כ לך שתחזור אל הכלי בהשגות המוחין והאור. (מתוך זוהר חי)

יודע חילין. איתא בזוהר פרשת ויקהל שיש פתח גדול כנגד א"י למעלה ואמצעיות תוכיותו

ג. ושקלם במאזנים, ר"ל כאותו צורף השוקל במאזנים כדי לדעת את המידה שהוא חפץ בה, כך היה אברהם אע"ה היה כביכול שוקל כל גוי וגוי ונחלתו בארץ ונגדו עד היכן מגיע כל חלק וחלק ברקיע. ועיין במסכת כתובות דף קי"ב רבי חנינא מתקל מתקלים. ובתוס' שם שהיה שוקל אבנים, כל זמן שהיו קלות אמר עדיין לא הגעתי לארץ ישראל. וז"ל אור החמה: ואסתכל בהו, ביישוב התחתון ומשם היה מסתכל ע"י משקל האצטורלב עד היכן מגיע כל חלק וחלק מהארץ ברקיע והיה מחלק הרקיע לחלקים כחלקי הארץ. וז"ש ואסתכל בהו ואתקל בתיקלא, לדעת כל ארץ וישבו בכמה מדרגות היה עומד ומשם היה מסתכל בשרים הממונים ברקיע בחלקים ההם כדפירש בזוהר פרשת תרומה. עכ"ל. ובמקדש מלך מביא את

אַשְׁנָח וְתִקֵּיל וְיָדַע השגיח ושקל וידע **יְדָהּ כְּמָה דְמִתְהִיא נְקוּדָה**
אֶמְצָעִיתָא דִּישׁוּבָא מִנִּיהּ אֲשֵׁתִיל כֹּל עֲלָמָא לְכָל

סְטָרֵי שהרי כמו שמאותה נקודה האמצעית של היישוב ממנה הושתת כל העולם לכל עבריו
 וכל העולם נמצא אך ורק כאן. **הָכִי נִמְי יָדַע יְדָהּ חֵילָא דְשָׂרֵי עֲלֵהּ מִתַּמָּן**
נִפְקוּ כֹל שְׂאָר חֵילִין דְּמִמָּנָן עַל כֹּל סְטָרֵי עֲלָמָא כך גם כן ידע שהרי

עיונים והארות

למנדע לך שורש נשמתך על מה אתיא להאי
 עלמא ולאתקנא גרמך כמו שפירשנו. וא"ל
 קב"ה שיתדבק באמונתו בפשטות ויסיר מאתו
 חכמות לידע כל ישוב ארץ ולידע מזל שעה ורגע כי
 אלו הם בטלים ומבוטלים תחת מקיימי התורה
 ומצות כמבואר בהרבה מעשיות בגמרא שהכל
 מתבטל ע"י קיום מצות ק"ש וצדקה. לכן הזהיר את
 אברם לך לך מחכמה דא ומאשגוחתא דא שלא
 תביט כלל לא בסיטרא דישובא ולא בחכמות
 חיצוניים דאת משגח ותקיל תולדתא באיזה רגע יום
 ושעה דאתיילידת, כי כל אלו הם חכמות זרות אין
 חלק למקיימי מצות ולומדי תורה באלו כמובא
 בספר הראב"ד שאמור חוזה אחד לצדיק אתה נואף
 ורוצח. ואמור הצדיק כן הדברים אבל לא עשיתי
 במעשה אלא שהיה לי צער עד שהעברתי ממנו את
 כל זה ע"י קיום תורה ומצות. וכל זה הזהיר לאברהם.
 כך הוא פירוש הדברים של מאמר זה ואל תרבו
 תדברו גבוהה יצא עתק מפיכם כי אל דעות ה' זהו
 אל הארץ אשר אראך, ביחוד יו"ד ה"ה ו"ו ה"ה אל"ף
 דל"ת נו"ן יו"ד מספר אש"ר ארא"ך מספר ב"פ יהו"ה
 צבאות ענת"ה תשמיש הידוע מכוונות עיה"כ
 מספר א"ל האר"ץ אש"ר ארא"ך ביחוד עליון ותחתון
 דאיהו עמיק וסתים. (עכ"ל הזוהר חי)

מכוון על ביהמ"ק, אבל כל א"י נמצאת תחת
 השער הזה. ונראה מדברי הרב שסיום השער הזה
 הוא על ראש עולם העשיה שהרי א"י מונהגת ע"י
 היצירה ששם נמצא מטטרו"ן שר צבא ה' שנראה
 ליהושע בבואו אל הארץ. וסביב הפתח הזה יש
 כביכול חלונות שמשם יורד השפע לע' השרים
 שבעולם העשיה, ר"ל מתמצית א"י יורד השפע אל
 ע' השרים. ואברהם אע"ה ידע חילין דממנו, ר"ל
 הכח של ע' השרים לפי שהיה בקי באותם
 החלונות שדרכם ע' השרים קבלו את שפעם. אבל
 כד מטא לגו נקודה דאמצעיתא דיישובא ר"ל
 כשאברהם בא לתור הנקודה האמצעית שה"ס
 ארץ ישראל שבה מתפשט האור העליון בדרך קו
 ישר שמקורו מהיכל לבנת הספיר המכוון נגד הר
 ציון, וכידוע ציון הוא יסוד דמלכות (וירושלים היא
 מלכות שבה) אז תקיל בתיקלא ר"ל שקל במשקל
 שלו האור המאיר בה ושיעורו ולא הוה סליק
 בידיה ולא עלה בידו למוצא לו שיעור מוגבל כשאר
 הארצות, כי לא יכול היה להשיג את שורש הכח
 הזה. ואז אמר לו ה' לך לך ואז נתעלה למדרגות
 נה"י ששם יש ב' חסדים מגולים ונתגלה אליו כבוד
 ה'. (לפי הרמ"ז)

הכח ששורה עליה משם יצאו כל שאר הכוחות שממונים על כל ד' רוחות העולם, וְכִלְהוֹ
 בֵּיה אַחֲדִין וכולם בו אחוּזים. בְּרִין ואז נאמר (בראשית יא) וַיֵּצְאוּ אֲתָם מֵאוֹר
 כְּשָׂדִים לְלֶכֶת אֶרֶץ כְּנָעַן.

עוֹד אֲשַׁנָּח וְתִקֵּיל וְצָרִיף לְמִיָּקָם עַל בְּרִיא דְמְלָה דְהָהוּא אֲתָר
 עוד השגיח ושקל וצירף לעמוד על ברור הדבר של אותו מקום וְלֹא הָוָה יָדַע וְלֹא
 יָבִיל לְמִיָּקָם עָלָה לְאֶתְדַבְּקָא ולא היה יודע ולא היה יכול לעמוד על זה להשיג,
 כִּיּוֹן דְחָמָא תְּקַפָּא דְהָאֵי אֲתָר וְלֹא יָבִיל לְמִיָּקָם עָלָה כִּיּוֹן שְׂרָאָה
 החוזק של אותו מקום ולא היה יכול לעמוד עליו מִיָּד וַיֵּבְאוּ עַד חָרָן וַיֵּשְׁבוּ שָׁם.

מֵאֵי טַעְמָא דְאַבְרָהָם מֵהַ טַעַם שֶׁל אַבְרָהָם שֶׁהִתְעַכַּב בַּחֲרָן וְלֹא הֵלֵךְ יִשְׂרָאֵל לְאֶרֶץ
 ישראל שהרי היה משתוקק לדעת הנהגת מטטרוין. אֵלָּא דְאִיהוּ הָוָה יָדַע
 וְצָרִיף בְּכָל אַנּוּן שְׁלִטְנִין מְדַבְּרֵי עֲלָמָא בְּכָל סְטֵרֵי דִישׁוּבָא,
 אלא שהוא היה יודע ומצרף בכל אותם שליטים מנהיגי העולם בכל רוח של היישוב וְהָוָה
 תִּקֵּיל וְצָרִיף אַנּוּן דְשְׁלִטִין בְּסְטֵרֵי דִישׁוּבָא מְדַבְּרֵי בְּכַבְיָא
 וּמְזִלְיָהוֹן והיה שוקל ומצרף אותם השליטים ברוחות היישוב מנהיגי הכוכבים והמזלות,
 מֵאֵן אַנּוּן תְּקִיפִין אֵלִין עַל אֵלִין מִי מֵאֵלָה חוֹקִים אֵלָה מֵעַל אֵלָה, וְהָוָה
 תִּקֵּיל כָּל יְשׁוּבֵי דְעֲלָמָא (וְלֹא) וְהָוָה סְלִיק בִּידוּי וְהָיָה שׁוֹקֵל כָּל יְשׁוּבֵי
 העולם והיה עולה בידו כי היה בא ורואה מעלת האקלימים אלה על אלה באותם השרים הממונים
 על הכוכבים והמזלות והיה בא דרך גדולתם. כִּד מְטָא לְהָאֵי אֲתָר חָמָא תְּקִיפּוּ
 דְעַמִּיקוּן וְלֹא יָבִיל לְמִיָּקָם בֵּיה כאשר הגיע לאותו מקום ראה את החוזק ועומק

המקום ולא היה יכול לעמוד בו כי בארץ ישראל לא היה משיג כלל בכל עצם השגת שכלו. כִּיּוֹן
 דַּחְמָא קַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אֲתַעְרוּתָא דִּילִיה וְתִיאֹבְתָא דִּילִיה.
 כיון שראה הקב"ה התעוררות שלו והרצון שלו מִיַּד אֲתַנְלִי עָלֶיהָ וְאָמַר לִיה מִיד
 נתגלה עליו ואמר לו לָךְ לָךְ, לְמַנְדַּע לָךְ וְלֹאֲתַקְנָא גְרַמְךָ לָךְ לָךְ לדעת את
 עצמך ולתקן נפשך.

מֵאֲרֻצָּה, מֵהָהוּא סַטְרָא דִּישׁוּבָא דְהוּיָת מֵתַדְבַּק בֵּיהּ מאותו חלק
 של היישוב שהיית דבוק בו. וּמְמוֹלְדָתָהּ, מֵהָהוּא חֲכָמָה דְאֵת
 מִשְׁנָה וְתַקִּיל תּוֹלְדָתָא דִּילָךְ מאותה חכמה שאתה משגיח ושוקל את השורש שלך
 וְרִנְעָא וְשַׁעְתָּא וְזִמְנָא דְאֲתִיִּלִּידַת בֵּיהּ וּבְהָהוּא פּוֹכְכָא וּבְהָהוּא
 מוֹלָא ע"פ הרגע השעה והזמן שנולדת בו ובאותו הכוכב ובאותו המזל. וּמְבִית אַבִּיךָ,
 דְלֹא תַשְׁנָח בְּבֵיתָא דְאַבּוּךָ שלא תשגיח בשורש בית אביך. וְאִי אִית לָךְ
 שְׂרָשָׁא לְאַצְלָחָא בְּעֵלְמָא מִבֵּיתָא דְאַבּוּךָ ואם יש לך שורש להצליח בעולם
 מבית אביך, בְּגִין כֵּךְ בִּשְׂבִיל כֵּךְ לָךְ לָךְ מֵחֲכָמָה דָּא וּמֵאֲשַׁנְחוּתָא דָּא
 מחכמה זו ומאתבוננות זו.

תָּא תְּוִי, דְהִכִּי הוּא, בא ראה שכך הוא דְהָא נְפִקוּ מֵאֹר פְּשָׁדִים וְהוּוּ
 בְּחָרָן שהרי יצאו מאור כשדים והיו בחרן, אִמְאִי יִמָּא לִיה מדוע נאמר לו
 לָךְ לָךְ מֵאֲרֻצָּה וּמְמוֹלְדָתָהּ. אֵלָא עַקְרָא דְמִלְתָּא בְּמָה דְאֲתַמַּר
 אלא עיקר הדבר כמו שנתבאר. אֵל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאךָ. אֲרָאךָ מַה דְלֹא

יְבִילֹת לְמִיָּקָם עָלֶיהָ וְלֹא יְבִילֹת לְמַנְדֵּעַ חֵילָא דְהֵתִיא אֲרַעָא
דְּאִיהוּ עַמִּיק וְסָתִים אראך מה שלא יכולת לעמוד עליו להשיגו ולא יכולת לדעת, הכח

של אותה הארץ שהוא עמוק וסתום.

ח"א פ"ד ע"א

אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן תָּא חַוּוּ, מַה כְּתִיב אמר רשב"י בא ראה מה כתוב וי"הי
רִיב בֵּין רַעִי מְקַנְהָ אַבְרָם, רַב כְּתִיב חֶסֶד יו"ד, דְּכַעָא
לוֹט לְמַהְדָּר לְפּוֹלְחָנָא נּוֹכְרָאָה דְּפִלְחֵי יְתָבֵי אֲרַעָא השמיט הפסוק

אות י' שמראה על יחוד ה' וכתוב רב כלומר שבחר לו לוט רב ואדון אחר שהלך אחרי עכו"ם שרצה
 לוט לחזור לעבודה זרה כמו שעובדים אותם יושבי הארץ, **וְסוֹפִיָּה דְּקָרָא אוֹכַח**
דְּכְתִיב וסוף הפסוק מוכיח את זה כמש"כ **וְהַכְנַעֲנִי וְהַפְּרִיזִי אִזּוּ יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ**

כי מה שייכות יש לכנעני והפריזי עם הריב של רועי אברהם ורועי לוט אלא לומר לנו שלוט חזר
 לע"ז. **וּמַנְלֵן דְּלוֹט אַהְדָּר לְסַרְחַנְיָה לְפּוֹלְחָנָא נּוֹכְרָאָה** ומנין שלוט חזר

לסורו הרע לעבוד עבודה זרה, **דְּכְתִיב, מְקַדְמוֹנּוּ שְׁל עוֹלָם. כְּתִיב הָכָא**
וַיִּסַּע לוֹט מְקַדָּם, וּכְתִיב וַיְהִי בְּנִסְעָם מְקַדָּם, מַה לְּהַלֵּן נְטִילוֹ
מְקַדְמוֹנּוּ שְׁל עוֹלָם אוֹף הָכָא בֵּן ממש"כ ויסע לוט מקדם. מאי מקדם ומפרש

מה פי' מקדם שנסע מהקב"ה וראיה לזה כתוב כאן וכתוב בדור הפלגה מה שם בפלגה נסעו

מקדמונו של עולם שהוא הקב"ה גם כאן בלוט כן.

כִּיּוֹן דִּידַע אַבְרָהָם דְּלוֹט לְהַכִּי נָטִי לְבִיָּהּ כִּיּוֹן שִׁדַּע אַבְרָהָם אַבִּינוּ ע"ה
 שְׁלוֹט לַכֶּךְ נוֹטָה לְבוּ אַחֲרֵי ע"ז. מִיָּד וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל לוֹט וְגו' הַפָּרָד
 נָא מַעְלִי. לִית אַנְתָּ פְדָאִי לְאַתְחַפְרָא בְּהַדָּאִי אִין אַתָּה רָאוּי וְכַדָּאִי
 לְהַתְחַבֵּר עִימִי. בְּדִין אַתְפָּרֵשׁ אַבְרָהָם מִנִּיהּ וְלֹא בָּעָא לְמִיָּהּ
 וְלְאַתְחַפְרָא עִמִּיהּ וְאִז נִפְרַד אַבְרָהָם אַבִּינוּ ע"ה מִמֶּנּוּ וְלֹא רָצָה לְלַכֵּת וְלְהַתְחַבֵּר עִם לוֹט,
 דְּכָל מָאן דִּיִּתְחַבֵּר לְחַיִּיבָא סוֹפִיָּה לְמִיָּהּ אַבְתְּרִיהּ וְלְאַתְעַנְשׁ
 (דף פד ע"ב) בְּגִינֵיהּ שְׂכַל מִי שִׁמְתַחְבֵּר לְרַשָּׁע סוֹפּוֹ לְלַכֵּת אַחֲרָיו, אַחַר מַעֲשָׂיו הַרְעִים וְדַעוּתָיו
 הַמְקוֹלְקוֹת, וַיֵּצֵא מִעֲבוּדַת הַיִּתּוֹת וְלְהַעֲנֹשׁ בְּשִׁבְלֵוֹ.

מִנְלָן, מִיְהוֹשָׁפֵט דְּאַתְחַבֵּר עִם אַחָאָב וְאַלְמֵלָא זְכוּ דְאַבְתָּן
 אַתְעַנְשׁ תְּפָן מִנִּין לְנוּ זֶה, מִיְהוֹשָׁפֵט שְׁהִיָּה לוֹ עוֹשֵׁר וְכַבוּד וְאַח"כּ כְּשֶׁהַתְחַבֵּר
 בְּמַלְחַמַת רַמּוֹת גַּלְעָד וְגַם הַתְחַתֵּן עִמּוֹ וְלוֹלֵי זְכוּת אַבוּתָיו הִיָּה נַעֲנֵשׁ שֵׁם דְּכִתְיָב שְׁכַתוּב, (דְּבַרִּי
 הַיְמִיִּם ב יח) וַיִּזְעַק יְהוֹשָׁפֵט לְחַבְרָיו וְלֹאֲנָשָׁיו לְבָא לְהַצִּילוֹ מִהַלּוּחַמִּים בּוּ. וְכִדְרִין
 אֲשֶׁתְיָיִב דְּכִתְיָב וַיִּסִּיתֵם אֱלֹהִים מִפְּנֵי וְאִז נִיצוֹל כְּמַש"כ שֶׁהַקְּב"ה הִסִּית אֶת
 לְבָם שֶׁל הַגּוֹיִים שְׂבָאוֹ לְהַלְחֵם בּוֹ לְעִזּוֹב אוֹתוֹ וְלְהַצִּיל אוֹתוֹ בְּזְכוּת אַבוּתָיו וְלֹא אֲנָשָׁיו הִצִּילוּהוּ.
 וְעַל דָּא לָא בָּעָא אַבְרָם לְמִיָּהּ בְּתִרְיָהּ דְּלוֹט וּבְגַלָּל זֶה לֹא רָצָה א"א ע"ה
 לְלַכֵּת עִם לוֹט. וְעַם כָּל דָּא לָא בָּעָא לוֹט לְמַהְדָּר מְסוּרְחָנִיָּה וְעַם כָּל זֶה
 שְׂא"א עִזָּב אוֹתוֹ לֹא רָצָה לוֹט לְחַזוֹר מִסוּרוֹ הַרַע וְלִהְיוֹת רַק עִם א"א וְעַם הַקְּב"ה אֲלָא כְּתוּב
 וַיִּבְחַר לוֹ לוֹט אֶת כָּל כְּפָר תִּירְדָן אֶת הַעוֹה"ז וְלִהְיוֹת עִם רַשָּׁעִים גְּמוּרִים

כמש"כ. וַיִּסַּע לוֹט מִקְדָּם, אֶת־נָטִיל מִן קַדְמָאָה דְּעִלְמָא וְלֹא בְּעָא
 לְאֶתְדַבְּקָא בְּמַהִימְנוּתָא שְׁלִימְתָא פְּאַבְרָהָם פ"י, שנסע מקדמונו של עולם

מהקב"ה ולא רצה להדבק באמונה שלימה בהי"ת כמו א"א ע"ה.

וזה סוד שכתוב **אָבְרָם יָשָׁב בְּאַרְץ כְּנָעַן. לְאֶתְדַבְּקָא בְּאַתְרָא**
דְּמַהִימְנוּתָא וְלִמְנַדַּע חֲכַמְתָּא לְאֶתְדַבְּקָא בְּמַאֲרִיָּה אברם

ישב בארץ כנען, כי הארץ היא המלכות ואברהם אבינו ע"ה נדבק עם השכינה שרצה להדבק
 במקום האמונה שהיא השכינה, ורצה לדעת חכמת הקב"ה להדבק באדונו, אבל וְלוֹט יָשָׁב
 בְּעַרְי הַכְּפָר וַיֵּאֱהֶל עַד סְדוֹם, עם אנון תיבין דְּעִלְמָא דְּנַפְקוּ
 מִגּוֹ מַהִימְנוּתָא ולוט ישב והתחבר עם אותם רשעים גדולים של העולם שיצאו מתוך
 האמונה בקב"ה דְּכַתִּיב כמש"כ וְאַנְשֵׁי סְדוֹם רָעִים וְחַטָּאִים לִיהוָה
 מְאֹד. כָּל חַד אֶתְפָּרֵשׁ לְאַרְחִיָּה פְּדָקָא יָאוּת כל אחד נפרד לדרכו הראויה
 לו, א"א ע"ה עם הצדיקים והשכינה הקדושה, ולוט עם הרשעים והקלי'. בְּגִין כִּן וְכַאֲיִן
 אָנוּן חֲבַרְיָא דְּמִשְׁתַּדְּלִי בְּאַזְרִיָּתָא יִמְמָא וְלִילִיָּא בשביל כך אשריהם
 אותם החברים שמשתדלים ועוסקים בתורה יומם ולילה, וְחֲבַרְוּתָא דְּלֵהוֹן בְּקוּדְשָׁא
 בְּרִידָה הוּא והחיבור שלהם אך ורק בהקב"ה ולא עם הס"א והרשעים. וְעֲלִיָּהּ פְּתִיב
 ועליהם כתוב, (דברים ד) וְאַתֶּם תְּדַבְּקוּם בִּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים בְּלִבְכֶם
 הַיּוֹם.

מאמרי הפרשה

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-אַבְרָם לֵךְ-לְךָ מֵאֶרֶץ וּמְזוֹלַדְתְּךָ וּמִבֵּית אֲבִיךָ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר
אָרְצָךְ" (יב, א)

תולדות אברהם אבינו

לאחר שהתורה למדה אותנו בפרשת נח על לידתו של אברהם אבינו ע"ה, מיד דיילגה התורה לגיל שבעים וחמש של אברהם אבינו ע"ה, לנסיון הראשון של "לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך" ואילו על מאורעות חייו שהיו לו משך כל אותן השנים, לא ספרה לנו התורה כלל.

אמנם במדרשים ובפרקי דרבי אליעזר (פרקים כ"ו-כ"ט) ובספר הישר (פרשיות נח-תולדות) ועוד, מסופר על פעולותיו הגדולות ומלחמותיו נגד האלילים ועובדיהם, עד שהגיע למדרגת נביא שהקב"ה מדבר עמו ושכבר בגיל שלש הכיר את בוראו. אמנם הרמב"ם (פ"א מהלכות עכו"מ ה"ג) כתב שבגיל ארבעים הכיר את בוראו? הביאור הוא, שבגיל שלש השיג את הידיעה שיש בורא יחיד לעולם המנהיגו ומשגיחו, ומגיל שלש שנים עד לגיל ארבעים, נשלמה אצלו הידיעה בתכלית, וכמו שכותב המאירי (בפתיחה לאבות), ועיין שם ברמב"ם וראה כיצד הוא מתאר את אברהם אבינו ע"ה, איך שהיה הולך מעיר לעיר ומממלכה לממלכה, מקבץ את כל האנשים ומסביר להם על הקב"ה, עד שהגיע לארץ כנען וקרא בשם ה' ונתקבצו אליו אלפים ורבעות וכולם נקראים בשם "בית אברהם".

חז"ל מספרים (עיין תנא דבי אליהו זוטא כ"ה, ו') שקודם שנולד אברהם אבינו היה נמרוד כופר באמונת האל יתברך, והיה מתגאה שהוא אלוה, ואנשי דורו היו עובדים ומשתחווים לו. והנה ראה בחכמת הכוכבים שיוולד אדם אחד בימיו שיעמוד כנגדו להכחישו מאמונתו ולנצחו, ופחד פחד נורא. מה עשה? סיפר זאת לשריו ועבדיו וביקש מהם עצה מה לעשות בוולד שעתידי להוולד. יעצו לו לבנות בית גדול ולהזמין לשם את כל הנשים המעוברות ולהעמיד שם מילדות. כל מי שתלד בן ישחטוהו על בטנה, ואם בת היא וחייה, ואמה תקבל מתנות וילבישוה בגדי

מלכות, ויקראו בפניה, ככה יעשה לאשה אשר תלד בת. כששמע את עצתם שמח שמחה גדולה וכן עשה, ונהרגו אז יותר משבעים אלף זכרים.

בזמן ההוא הרתה אמתלאי אמו של אברהם אבינו ע"ה, ויהי במלאת שלושה חדשים להריונה ניכרו בה סימנים ופניה נהיו מוריקות. אמר לה תרח בעלה, מדוע פניך מוריקות ובטנך גדולה, אמרה לו, בכל שנה יש לי את החולי הזה שנקרא שמו קולצני'. אמר לה תרח, הראיני את בטנך משום שנראה לי שאת מעוברת, ואם כן אין ראוי לעבור מצות אלהינו נמרוד. כששם ידו על בטנה עשה לה הקדוש ברוך הוא נס, ובטנה עלתה למעלה עד החזה, וכשלא מצא כלום אמר לה צִדְקָתְךָ. והנה נשלמו חדשי הריונה, ומרוב פחדה יצאה מן העיר אל המדבר קרוב לנהר אחד ומצאה מערה גדולה וילדה שם. וכשנולד בנה האירה המערה כולה כשמש מאור פני הילד ושמחה שמחה גדולה, והוא היה אברהם אבינו ע"ה. התחילה לדבר עם בנה, אוי לי שילדיתיך בזמן כזה! יותר טוב שתמות במערה הזאת, ואל אראה איך ששוחטים אותך על בטני! ולקחה מלבוש אחד שעליה והלבישה אותו, ועזבתו במערה ואמרה, יהי אלהיך עמך לא ירפך ולא יעזובך, והלכה לדרכה.

בינתיים תקפו הרעב ולא היתה לו מנקה שתניק אותו. התחיל לבכות ושמע ה' יתברך את בכייתו ושלח את המלאך גבריאל ליתן לו חלב, והיה מוציא לו חלב מאצבעו הימנית. כשנהיה אברהם בן עשרה ימים התחיל ללכת, ויצא מהמערה על שפת הנהר. כששקעה השמש ויצאו הכוכבים אמר, אלו הם האלהים. אחר כך כשעלה עמוד השחר ולא ראה הכוכבים, אמר, לא אעבוד אלו כי אינם אלהים. אחר כך כשראה את השמש אמר, זה אלי ואנוהו, וכששקעה אמר, אין זה אלוה. תוך כדי כך בא אליו המלאך גבריאל והודיעו שהוא שליח מן הקדוש ברוך הוא. באותה שעה הלך אברהם למעיין ורחץ ידיו ורגליו והתפלל שם לאל בכריעה והשתחויה.

אמתלאי זכרה שהשאירה את בנה במערה הלכה לחפשו ולא מצאתו. הרבתה לבכות ואמרה, שמא אכלוהו דובים ואריות. תוך כדי כך מצאה אותו על שפת הנהר, ולא הכירתו מרוב שגדל מאוד בקומה. אמרה לו, שלום עליך, וספרה לו את מה שעבר עליה מפני גזירת נמרוד בן כנען. שאל אותה אברהם, בגיל כמה צריך להיות בנך, אמרה לו, כעשרים יום, אמר לה, אני בנך. אמרה לו, בני, גדלת מאוד! איך זה שתוך עשרים יום גדלת כל כך, והלכת על רגליך ודברת בפוך, אמר לה, וכי את לא יודעת שיש בעולם אל גדול ונורא, חי וקיים, רואה ואינו נראה, והוא יושב בשמים ומלא כל הארץ כבודו, אמרה לו, בני, וכי יש אל אחר מבלעדי נמרוד, אמר לה, כן אמי. לכי והגידי לנמרוד שיש אלהים בשמים שהוא אדון לכולם.

כשחזרה לעיר וספרה לתרח בעלה איך שמצאה את בנה. הלך תרח וסיפר לנמרוד את כל אשר אירע עם אשתו ואת דברי בנו. כשמוע נמרוד את דבריו חרד חרדה גדולה והתיעץ עם יועציו מה לעשות עם הילד. אמרו לו, מה לך לפחד מהילד הקטן הזה. ויש בכל מלכותך אלפים של שרים, הקטן שבשרים ילך ויביאו. תוך כדי כך בא השטן בדמות אדם לבוש משי שחור, ואמר למלך, מה אתה דואג, תשלח את כל השרים והסגנים והפחות עם כלי המלחמה ויביאו את הילד שישתחוה לפניך, וכן עשה המלך. כשהגיעו השרים לאברהם אחזהו פחד, התחיל להתפלל ולבכות לבורא עולם. מיד שלח השם יתברך את המלאך גבריאל להצילו. ואז צוה הקדוש ברוך הוא את גבריאל שישים ענן וערפל בינו לבינם. כשראו את הענן והחשך והערפל פחדו ושבו אל נמרוד מלכם ואמרו לו מה שאירע להם. אמר ה' אל המלאך גבריאל שיאמר לאברהם שילך אחרי האויב נמרוד לבבל. צוה המלאך גבריאל את אברהם שירכב על כתפו וכהרף עין מצא את עצמו בשערי מדינת בבל. נכנס אברהם בלווי המלאך וקרא בקול גדול, "ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת. אין עוד אחר, אחד ואין שני לו. אין לו גוף ולא דמות הגוף. והוא אלהי האלהים ואלהי נמרוד" וסיפר לאביו שהמלאך הביאו מהלך ארבעים יום בין רגע.

כששמע זאת נמרוד חרד חרדה גדולה. והנה ראו יועצי המלך שאברהם הגיע, עשו שמחה ומשתה גדול למלך בכדי שכולם ידעו שהוא המלך, וגם תרח בא למסיבה עם בנו אברהם. כשראה אברהם את כל הכבוד שעושים לנמרוד וכמדומה שהוא האדון, עבר בין הפחות והסגנים עד שהגיע לכסא המלך אשר הוא יושב עליו, ויתפוס בכסא וינענע אותו, וצעק בקול, נמרוד הנגעל הכופר בעיקר, באל חי וקיים! וכשראו כך כולם נפלו על פניהם עם מלכם נמרוד, וימס לבבם. לאחר שעתים כששבה רוחו של נמרוד, אמר לו אברהם, דע לך שזה קול של בריה קטנה מכל בריות שברא הקדוש ברוך הוא. בשעה זו אמר נמרוד, אמת שאלהי אברהם אלוה גדול וחזק, וביקש מתרח אביו שישא את בנו וילך לעירו. וילכו שניהם יחדיו.

לאחר מכן גדל אברהם עד שנהיה כבן עשרים שנה, ותרח אביו חלה. אמר אל בניו והרן ואברהם, תמכרו את שתי הדמויות שהיה רגיל למכרם כי אין לי מעות להוצאותינו. הרן מכר שתי הדמויות והביא את המעות לאביו. אברהם גם לקח שתי דמויות אחרות למכרם, אך מה עשה, קשר חבל בגרונם ופניהם ארצה, והיה סוחב אותם וצועק, מי רוצה לקנות דמות שאין בו תועלת לא לעצמו ולא למי שיקנהו. וגם יש לו פה ולא מדבר, עין ולא רואה, רגלים ולא הולך, אוזן ולא שומע, פנתה וקנה אל אברהם ואמרה לו בחיך, תבחר לי דמות טובה וגדולה ונעבדה. אמר לה אברהם, היכן הדמות שקנית מהרן אחי לעבדו, אמרה לו באו גנבים בלילה ההוא וגנבוהו

בעודי בבית המרחץ. אמר לה אם כן איך את מבקשת לעבוד דמות שכזו, שאף את עצמה לא הצילה מהגנבים, כל שכן שלא תציל אחרים! אמרה הזקנה אם כן אברהם, למי אעבוד, אמר לה תעבדי לאלהי האלהים ואדוני האדונים, בורא שמים וארץ את הים וכל אשר בו, והוא אלהי נמרוד ואלהי תרח ואלהי מזרח ומערב דרום וצפון, ומי הוא נמרוד שיעשה עצמו אלוה לעבוד אותו?!

ומאז אותה אשה חזרה בתשובה והתחרטה. מה עשתה, לקחה אבן בידה והכתה על ראש הדמות ואמרה, אוי לך ומי יעבוד אותך עוד, כי אין בך תועלת ולא למי שיעבוד אותך. ויצאה לשווקים ולרחובות וצעקה, מי שרוצה להציל נפשו משחת ויצליח בכל מעשיו, יעבוד לאלהי אברהם. ובכל יום היתה צועקת כך, עד שזכתה הזקנה להשיב הרבה אנשים ונשים בתשובה...

ויהי היום כשהלך תרח למשתה אשר עשה המלך נמרוד, ביקש מאברהם בנו שישאר עם הדמויות, עד שיחזור. היו שם הרבה דמויות יחד עם דמות המלך. מה עשה אברהם, לקח בידו גרזן ואמר "ה' הוא האלהים" ויך בהם מכה גדולה, בגדול החל ובקטן כלה, לזה קטע רגלו ולזה כרת את ראשו ולזה שבר עיניו. לאחר מכן הניח את הגרזן ביד גדול הדמויות. כששלמו ימי המשתה ראה המלך את צלמיו שבורים, אמר, מי היה כאן ומי הוא אשר מלאו לבו לעשות כן, ויענו כל העם בוכים ויאמרו, אדונינו המלך, תדע לך שאברהם היה יושב אצלם ושמענו שהיה משבר להם. ויאמר אברהם אני לא שברתי אותם כי אם הגדול שבהם, הלא תראה שעדיין הגרזן בידו. ואם לא תאמין בי, תשאל אותו והוא יגיד לך. כעס מאוד המלך וציוה להניחו בבית הסוהר, והמלאך גבריאאל היה ממציא לו מעיין מים חיים וכל מיני מאכל לאכול.

לאחר שנה ציוה המלך שיביאו עצים להבעיר אש, ולזרוק את אברהם אבינו אם עדיין עודנו בחיים, וכן היה. הלך שר בית הסוהר לפתוח את הבור וקרא, אברהם אברהם! אתה חי או מת, ויען, אנכי חי. אמר לו מי נתן לך אכילה ושתיה עד עכשיו, אמר, מי שהוא כל יכול אלהי האלהים ואדוני האדונים שעושה נפלאות לבדו. כשלקחו את אברהם לזרוק לתוך האש, כל מי שהיה לוקח אותו היה נשרף, ואברהם היה נשאר חי, עד שמתו רבים לאין מספר. בא השטן בדמות אדם ויעץ למלך לזרוק את אברהם לכבשן האש על ידי חבלים ומסמרות. כשראו בשמים שאברהם בצער, נעשה לו נס שהאש כבתה בלי מים, והעצים הציצו וצייץ וכולם הוציאו פירות, ונעשה הכבשן כמו גינת ביתן המלך. ואז כולם יראו ממנו כי שם ה' נקרא עליו והשיב רבים תחת כנפי השכינה.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-אַבְרָם לֵךְ-לְךָ מֵאֶרֶץ־כְּנָעַן (יב, א)

גודל נסיון "לך לך"

נתאר לעצמינו איזו מעצמה גדולה היתה לאברהם אבינו, הרי אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת את הנשים. היו הולכים ממקום למקום להשפיע עליהם לא לעבוד עבודה זרה ולהכיר את הקב"ה, והיו משפחות שלמות הולכות בדרכם, ועוד כהנה וכהנה, וכל זה ברוחניות, ומה בעניני גשמיות, הרי אברהם אבינו כבד מאוד במקנה בכסף ובוהב, ועוד מה עם כל המשפחות שהשפיעו עליהם, הרי לכל אחת יש עסקים וכדו'. ועתה אומר לו הקב"ה לך לך מארץ וממולדתך וכו' ואברהם אבינו לא חושב לרגע מה יהיה עמו, מה יהיה עם כל המשפחות שזיכה אותם להיכנס תחת כנפי השכינה. האם יבואו עמו להיכן שילך, הרי יש להם תינוקות, ילדים, נשים, עסקים וכי אלפי משפחות יעזבו את הכל לבוא עמו, ועוד האם הקב"ה אמר לאברהם אבינו להיכן לילך, הרי לא אמר לו אלא רק לך לך אל הארץ אשר אראך.

כל זה נסיון קשה מאוד, ואברהם עומד בכל, ולא מהרהר ולו לרגע על ה' יתברך.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-אַבְרָם לֵךְ-לְךָ מֵאֶרֶץ־כְּנָעַן וּמִמּוֹלַדְתְּךָ וּמִבֵּית אַבְיֶיךָ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָךְ (יב, א)

מתוך החושך והצרות יבא אור גדול וישועה גדולה

כתב בעל הטורים "אראך", בגימטריא בעננים (222)

בא ללמד שלא ירך לבב האדם בעמדו בעת חשיכה, כי באו העננים להחשיך בעדו, כי אדרבה, מתוך החשיכה יזכה להארה - לראות את הקב"ה בהארת פנים.

וכך נאמר לאחר מתן תורה 'משה ניגש אל הערפל' (שמות כ יח) וכתב בעל הטורים כי 'אל הערפל' בגימטריא 'אל שכינה', מכאן למד הרה"ק ה'נתיבות שלום' זי"ע (דברים, עמ' ריא) כי אם נראה לאדם ש'ערפל' מכסה אותו בחושך כפול ומכופל ידע שאין זה 'ערפל' אלא עכשיו 'שכינה' שורה ונגלית עליו, ואינו ניגש 'אל הערפל' אלא 'אל שכינה'.

מידת הבטחון מסלקת כל השאלות והבעיות

אמר הגאון רבי יהודה אריה דינר שליט"א כי מדרך הבריות לשאול על העבר למה אירע כך וכך, ואילו כלפי העתיד שואלים מה יהיה, והנה 'למה' עולה למניין ע"ה, גם 'מה יהיה'

עולה למניין זה, וראה זה פלא 'בטחון' אף הוא בגימטריא ע"ה, חושבנא דדין כחושבנא דדין, ללמדך שה'בטחון' מסלק כל שאלות חששות, פחדים וספקות, הן העבר - 'למה', הן על העתיד - 'מה יהיה'..

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-אַבְרָם לֵךְ-לְךָ מֵאֶרֶץ וּמְוֹלָדֶיךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר אִרְאַךָ" (יב, א)

עשיית התשובה מהקל אל הכבד

לכאורה בהתחלה אדם יוצא "מבית אביו" - ממשפחתו, ואחר כך "ממולדתו" - מעירו, ואחר כך מתרחק יותר ויוצא "מארצו", ואם כן למה כאן אמר הכתוב קודם "מארצך וממולדתך ומבית אביך", היה צריך להיות להיפך? מתרץ הרב כלי יקר (כאן), שהקב"ה רוצה שהאדם יעבוד את ה', ויעזוב את בית אביו, והרי זה קשה לעזוב, וגם את מולדתו ומשפחתו קשה לעזוב, אבל פחות, ואת ארצו יותר קל לעזוב, לכן אמר לו קודם "מארצך", כי צריך ללכת מהקל אל הכבד, ואי אפשר בפעם אחת, אלא צעד אחר צעד. תחלה עליו לעזוב את החברה שבמדינה, שזה לא כל כך קשה, כי לא רגיל אתם הרבה, ואחרי שהתרחק, אז לך לך "וממולדתך" - שאם בני עירך לא טובים, תעזוב גם אותם, ואחר כך "ומבית אביך", שגם אותם תעזוב, וכיון שזה הקושי היותר גדול אמר אותו בסוף.

ולפי הדרש דרשוהו ברוחניות, שהקב"ה רוצה שיתרחק מהמנהגים הלא טובים של אנשי דורו, קודם כל יתרחק מהמנהגים וההרגלים של אנשי ארצו, כי הוא לא קרוב אליהם, ולא פוגש אותם הרבה ולכן קל להתרחק מהם. אחר כך ממולדתו, מעירו, שזה קשה יותר, כי פוגש ומתחבר אליהם יותר, וזה שאומר לו הקב"ה, "לך לך מארצך", תתרחק מהמנהגים של אנשי ארצך, ואחרי שגמרת עם ארצך, תתרחק גם "ממולדתך", מהמידות של מולדתך, ואחרי שהתרחק יותר, אומר לו "ומבית אביך", כי מהמידות של בית אביו קשה להתרחק יותר מכולם. כיון שעשרים וארבע שעות היה בבית אביו, ולעזוב את מנהגם ודרכם יותר קשה. אלא שאחרי שהוא כבר עזב את המעשים וההנהגות של אנשי ארצו ומולדתו, והוא כבר התקדש קצת וזיכך את עצמו, הוא יכול יותר להבחין ולראות את מומי עצמו אצל בית אביו שזה קרוב לו יותר, ועל ידי זה יש לו את הכח להוסיף ולפרוש גם מזה.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-אַבְרָם לְךָ-לֶךְ מֵאַרְצְךָ וּמְמוֹלְדֹתֶיךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֶרְאֶךָ" (יב, א)

המצוות והתפילות שנעשים בחו"ל שולטים בהם החיצונים

ידוע הוא שבחוץ לארץ שולטים הכוכבים והמזלות והשרים של שבעים אומות העולם (בס' עץ הדעת טוב פרשת ראה, ובעוד מקומות). וכאשר אדם לומד שם תורה ועושה מצוות וחסדים, בתחילה קודם שיעלו למעלה הם נמסרים ביד אותו ממונה של אותה אומה ורק אחר כך עולים לקב"ה, ולכן כל הדר בחו"ל נעשה כמי שאין לו אלוה, וכן כאילו עובד עבודה זרה (כתובות קיא.), אבל בארץ ישראל הכל עולה הישר להקב"ה, לכן אברהם אבינו שהגיע למעלות נשגבות מאד, אמר לו הקב"ה תעלה לארץ ישראל, חבל שישלטו במצוות ובתורה שלך החיצונים. (וראה בזוהר חדש ח"ב דף צ"ד ע"ב).

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-אַבְרָם לְךָ-לֶךְ מֵאַרְצְךָ וּמְמוֹלְדֹתֶיךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֶרְאֶךָ" (יב, א)

כיצד להצליח לעמוד בנסיון

עוד יבואר "לך לך מארצך", על פי המשנה באבות (פ"ג מ"א) עקביא בן מהללאל אומר הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה, דע מאין באת ולאן אתה הולך ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון. מאין באת מטפה סרוחה, ולאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון, לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא.

וזה שנאמר, לך לך - מכל עניני העולם הזה והתאוות, וכיצד תוכל להתגבר על אותם תאוות וניסיונות על זה אמר:

מארצך - כנגד עפר רימה ותולעה בקבר.

מולדתך - כנגד טיפה סרוחה.

מבית אביך - כנגד לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון.

ומכאן נלמד כמה אדם צריך כל יום לילך ולהתעלות עוד ועוד בעבודת ה' יתברך.

"וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-אַבְרָם לְךָ-לְךָ מֵאַרְצְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָךְ" (יב, א)

השי"ת רמז לו שכשיגיע למאה שנה יהיה לו בן

אמרו רבותינו (רש"י יב, א, וראה ראש השנה דף טז:): לך לך להנאתך וטובתך שתזכה לבנים, ובמדרש (תנחומא לך לך סי' ד') "לך לך" בגמט' מאה. שרמז לו השם יתברך שבזמן שיגיע למאה שנה יולד לו בן. וכן "אברם" בגמט' רמ"ג חסר ה' למנין אבריו של אדם ורמז לו שכשיושלם שמו יוליד (רש"י ישן יב, ב).

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל-אַבְרָם לְךָ-לְךָ מֵאַרְצְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ" (יב, א)

כיצד נוצרה התקשורת האמיתית הראשונה בין הבורא לנברא

אנו רואים שאברהם אבינו מכיר את הקב"ה מבלי שיגידו לו על כך אלא בהתבוננות עצמית. **בשביל להדגיש את הדבר יש להביא את המעשה בדניאל (דניאל ב, א והלאה) שיום אחד הקב"ה שלח חלום לנבוכדנאצר, וכשהוא התעורר שכח את החלום!! אבל דבר אחד הוא כן זכר: שהוא חלם חלום!!! וגם שהחלום הזה היה איזה מסר מאד נחוץ מהאלוקים. אבל החלום פרח מזכרונו, מיד קרא נבוכדנצר לכל החכמים והחרטומים שלו ושאל אותם חד וחלק: תגידו לי מה חלמתי? הם הסתכלו אחד על השני בתמהון. מנין אנו יודעים מה חלמת. מה אתה רוצה? נבוכדנצר כעס עליהם, שקרנים!! אתם יודעים מה החלום שחלמתי ואתם מסתירים ממני בכוונה. ולכן אני מזהיר אתכם שתזכרו מהר להגיד לי מה החלום... אחרת אני הורג את כולכם. כל החכמים יצאו מבוהלים מנבוכדנצר. מה הוא רוצה מאיתנו? ממתני חרטום צריך לנחש מעצמו מה המלך חלם בלילה? והוא עוד בטוח שאנחנו מסתירים ממנו. אבל נבוכדנצר מתעקש שהחכמים שלו מסתירים ממנו את החלום. ולכן קצב להם זמן שאם עד תאריך מסוים הם לא "חוזרים בהם" ומגלים לו את החלום. הוא מוציא את כולם להורג. והנה הגיע התאריך והם לא יודעים מאיפה להתחיל לפתור את החלום. מיד ניתנה ההוראה להוציא להורג. והתחילו להוציא את החכמים להורג אחד אחרי השני, אולם באותה שעה הגיעה השמועה לדניאל חנניה מישאל ועזריה שהם גם היו נקראים מהחכמים של נבוכדנצר והתברר להם שהם בסכנה! התפלל דניאל לה', וה' גילה לו את החלום וגם את הפתרון שלו. מיד שלח דניאל לרב הטבחים שיעצור את הטבח. וכי נמצא פתרון לחלום. ודניאל הגיע ופתר לנבוכדנצר את החלום. עד כאן הקשור לענייננו.**

אולם הסיפור הזה לכאורה מאד לא מובן: מנין לקח נבוכדנצר את המוסכמה הכ"כ ברורה הזו שהחכמים שלו אמורים לדעת מה החלום שהוא חלם בלילה?? נבוכדנצר כידוע היה אמנם רשע ונתעב... אבל הוא גם היה בעל השגה!!! הוא לא סתם המציא המצאות!! (נבוכדנצר היה דומה בבחינה מסוימת לבלעם. הקב"ה העביר דרכו מסרים עמוקים לכל העולם וגם לעם ישראל. על משקל מלאך רע עונה אמן בעל כורחו) א"כ יש להתבונן מנין שוכנע נבוכדנצר שחכמיו יודעים מה הוא חלם.

אמנם ביאור הענין הוא משום שנבוכדנצר הבין שהיות ויש אלוקים בעולם, מוכרח להיות שיש לו תקשורת עם העולם! זה מוכרח להיות, וכי איך יכול להיות שלקב"ה אין את המספר פלאפון של העולם? האם יש היגיון שה' ברא את העולם. ואין לו שום גישה ותקשורת לנבראים?? זה לא הגיוני!!! וזה דבר שגם גוי ערל ושפל כמו נבוכדנצר, הבין שפשוט לא יכול להיות שיש נתק מוחלט בין הבורא לעולם אלא יש לו תקשורת לכה"פ עם חלק מהנבראים. ואם ה' רוצה להעביר מסר. או שיש אדם שלא מוצא חן בעיניו בעולם. יש לו את האנשים המסוימים שדרכם הבורא מעביר את המסרים הללו.

וא"כ יובן הענין שבזה שנבוכדנצר חלם חלום ושכח, הבין שהקב"ה התקשר אליו והשאיר הודעה. ואת זה הוא רצה לשמוע, ממישהו יחיד בעולם שיש לו את הטלפון האישי של בורא עולם... שיתקשר אליו וישאל אותו מה הוא רצה לומר לי. ואני מחפש את הבן אדם הזה, וכשראה שאין אפילו אחד שיש לו תקשורת עם אלוקים. אמר, זה לא יכול להיות שאין. ולכן התחיל נבוכדנצר להאשים את כל החכמים שכנראה הם עושים עליו תרגיל עוקץ. הם בטח קבלו עדכון מהבורא על תכניות שהולכות להתבצע כאן בעולם. והם לא מגלים לו כי הם רוצים להזיז אותו לצד. דהיינו שיש להם את המספר טלפון של הקב"ה... ברור שיש אנשים מסוימים בעולם שהקב"ה מעדכן אותם און ליין מה קורה. אמנם זה רק האנשים שלו וכמו שנאמר (תהילים קמה, יח) קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת, ואלו הם אנשי שלומו, מטעמו, אנשים שמוכנים לייצג אותו, שהם דניאל חנניה מישאל ועזריה. שכל מה שהסיפור הזה קרה. כל הסיבה שהקב"ה שלח חלום לנבוכדנצר והשכיח ממנו את החלום בעצמו. והתגלגל כל הסיפור הזה היה כדי להעביר לנבוכדנצר ולנו לדורות את המסר החד והנוקב: שיש להקב"ה תקשורת עם חלק מהאנשים שבעולם. ומי זוכה לכך רק מי שמתקשר כל יום להקב"ה בנאמנות זה אדם שיש לו רשות לקבל מידע ועדכונים מה קורה בעולם. ולכן נבוכדנצר וחכמיו לא מקבלים מידע על כך.

והנה כל זה היא הגדרה של אברהם אבינו!, אברהם אבינו היה האיש הראשון שהבין שמוכרח להיות שהקב"ה מתקשר עם העולם! והבין שלא יכול להיות שאלוקים ברא עולם ואין לו תקשורת עם העולם! והוא מעונין בתקשורת הזו.

ולכן אברהם אבינו התבונן ימינה ושמאלה וראה שאנשים בסה"כ עושים מה שהם רוצים. והקב"ה לא מתערב ולא מגיב ולא מחווה דעה, ובזה הבין שהקב"ה מתקשר רק למי שמביע נכונות לתקשורת הזו, וכועס על שאר הבריות שלא יודעים לתקשר עמו.

והנה אברהם אבינו הוא הראשון שזיהה שכאשר הקב"ה מפגין כעס הוא רוצה קשר!!!! כשקורה ל"ע אסונות בעולם... ויש צרות ויסורים... מה הקב"ה זועק בזה? אני רוצה קשר!!! למה אתם לא מתקשרים איתי?? למה אני צריך להפגין כעס בשביל להראות לכם שאני פה ואני מעוניין בקשר?? ולכן פנה אברהם בתפילת שחרית אל הקב"ה ובראות הקב"ה את מעשיו החזיר תקשורת. ובזה נוצרה התקשורת האמיתית הראשונה בהיסטוריה בין הבורא לנברא!

וַיֹּאמֶר ה' אֶל-אַבְרָם לֵךְ-לְךָ מֵאֶרֶץ וּמְמוֹלַדְתֶּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָךְ" (יב, א)

אין דבר נעשה מעצמו בעולם הזה בלי הכרזה והנהגה ממעל כיצד ייעשה

איתא במשנה בתמיד (פ"א משנה ב) מי שרוצה לתרום את המזבח וכו' אמר להם הממונה מי שטבל יבוא ויפיס הפיס זכה מי שזכה, ולכאורה יש להקשות הלא תיבות 'מי שזכה' נראות כמיותרות ומחוסרי הבנה, וכי יש מקום לומר שזכה מי שלא זכה, הרי בוודאי הזוכה שזכה הוא שזכה... אלא מבאר בנו של התפארת ישראל (שם במשנה ביכין אות ל"ז) וז"ל: אע"ג שהפילו גורל, לא היה דרך מקרה (מי שיזכה בגורל), רק מה' כל משפטו, ורק מי שראוי וזכאי לכך משמים, הוא הוא שזכה בגורל בכל עבודה ועבודה, עכ"ל. כלומר זכה בעולם הזה מי שזכה בשמים ממעל. הרי לך שאין דבר נעשה מעצמו בעולם הזה, אלא הכל בהכרזה והנהגה ממעל ייעשה. וכמו שראינו בגמ' שבת (לג:) במעשה דרשב"י שרק מי שהיה צריך להתפס נתפס ומי שהיה צריך דינצל ניצל ויצא לחיים.

הקב"ה דואג לאדם לכל מחסורו ואין אנחנו מבינים הנהגתו יתברך כי לא ידענו מה היה בעולם מקדמת דנא

ידוע משלו של הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע (משלי חפץ חיים אות יז, עמוד מה) על 'אורח' שנקלע לכפר פלוני לשבות שבתו, והנה ביום שבת קודש רואה האורח כי הגבאים בביהכ"ס דשם

נוהגים במנהגים שונים ומשונים... לפתיחת הארון נתכבד יהודי מיושבי ה'מזרח', לאחר כך עמד וקרא לעליה הראשונה נער צעיר מיושבי צד מערב, משם המשיכו לקרן צפונית מזרחית שם נקרא שוב נער צעיר לעליה הב', ול'שלישי' נקרא זקן מופלג מצד דרום, 'רביעי' מצפון, ו'חמישי' מהכסא השביעי שבאמצע ביהכ"נ... והיה נראה בעליל כי הללו מבולבלים בדעתם, עד שאין קוראים לעליות לפי איזה 'סדר' בר הבנה כלל וכלל, לא לפי 'אלפא ביתא' לא לפי סדר ישיבת ביהכ"נ וגם לא לפי 'זקן זקן קודם'... בגמר קריאת התורה לא אזור יותר כח ופרץ בפני הגבאי בטענה יואיל נא בטובו לתת מקומו לאנשים המבינים ב'עסקי גבאות' ולא ינהיג מע"כ את ביהכ"נ לפי שגעונותיו ובלבוליו... שחק הגבאי, ואמר, הנה אורח אתה אשר בין לילה באת הנה ובין לילה פונה אתה לדרך, וכי כך ברצונך להבין את הנעשה כאן, אם תרצה קבע מקום מושבך כאן לכל הפחות למשך חצי שנה אז יעלה בידך להבין את הנעשה, כי הנה פלוני היושב ראשונה במזרח קיבל לפני כשבוע עליה לרגל יום השנה שהיה לו, זה השני בסמוך לו נתכבד ב'שישי' לפני כג' שבועות כאשר נערכה שמחת הנישואין לנכדו החשוב, השלישי היושב לידו יעלה ויבוא למפטיר בעוד כחודש ומחצה לרגל יא"צ של אבי אמו... על כן לא נתכבדו כל אלו ב'עליה' היום, ומה ש'נער צעיר' נתכבד ראשונה, כי עליה זו של 'כהן' היא ובשבוע זה נסעו מכאן כל משפחת 'כהן' ולא נשאר לנו אלא כהן זה לבדו... 'סדר' יש כאן שבמשך מחצית השנה יעלה כל אחד מבני העיר לעליה לתורה, ומה לך כי נזעקת - אין בידך להבין את הנעשה בתור אורח לרגע...

כיו"ב אמר החפץ חיים, אנו באים לזה העולם כ'אורחים' על 'מאה ועשרים' שנה - לא ידענו מה היה בזה העולם לפני ירידתנו ולא נדע מה יקרה מחר בזה העולם, היאך נרצה להבין את הנעשה כשאין בידינו 'תמונה ברורה' כלל וכלל... וכי ידענו מי היה כאן לפני מאתיים שנה ויותר שעתה עליו להשלים כדי תיקונו ענין פלוני (בגלגול)... וכי ראינו מה היה לפני שלושת אלפי שנה במקום פלוני... ע"כ כל איש על מקומו ינוח לשלווה והשקט ויקבל גזירת שמים באהבה ושמחה... ויבין כי הוא נתון 'בידים טובות' - הקב"ה הדואג לו ולמחסורו יותר ממה שיש בידי אדם לדאוג לעצמו, אין לנו אלא לשמוח ולסמוך עליו ב'עיניים עצומות'.

אי אפשר לאדם 'לדון' בכבשונו של עולם רק אם ידע את כל המאורעות בעבר הווה ועתיד עוד כיוצא בזה המשיל ה'חפץ חיים' (הובא בספר עולם ועשייה ורשה תרעא, דף קיג ע"ד) למי שנכנס ל'ביהכ"נ בעת שאמרו הקהל פסוקי דזמרה, והנה הוא שומע אותם לאמר (תהלים קמה, כ): 'שומר ה' את כל אוהביו ואת כל הרשעים', ותמה עד מאוד על מה זכו אותם רשעים לשמירה מעליא. לאידך, רעהו נכנס באמצע התפילה ושמע אותם אומרים 'את כל אוהביו ואת כל

הרשעים ישמיד', ונרעש כולו מפני מה נגזרה עליה על ראשם של הצדיקים ח"ו, והרי 'חלילה לך להמית צדיק עם רשע' (בראשית יח, כה). עד שבא פיקח אחד ואמר, הקב"ה דיין אמת הוא (ברכות נד), וכל 'קושיותיכם ותמיהותיכם' אינם אלא מאחר שאינכם קוראים את הפסוק כדבעי מרישיה ועד סיפיה - 'שומר ה' את כל אוהביו, ואת כל הרשעים ישמיד', שכן הוא בדין, את הצדיק יאהב ה', ואת הרשע יעניש. אך כאשר מביטים הנכם רק בחלקו של הכתוב, סבוכים אתם בכל מיני קושיות ותמיהות. אי אפשר לאדם 'לדון' בכבשונו של עולם רק אם ידע את כל המאורעות בעבר הווה ועתיד, ולא רק על הנראה לעינים בשעה אחת בלבד, אז יכיר שאין שום קושיא על הנהגתו של הקב"ה, על מה עשה ה' ככה, כי הצור תמים פעלו, אל אמונה ואין עוול צדיק וישר הוא (דברים לב, ד).

ישמח האדם במה שנתנו לו מן השמים ולא יתקנא בחבירו

משל לעלה תאנה שהתקנא בציפור דרור המעופפת להנאתה ומשוחררת לגמרי ואילו הוא משועבד, קשור ומחובר לאילן, ולעולם איננו מתנתק... ביקש רחמים שאף הוא יזכה להשתחרר מכבליו, ואכן שמע ה' קול תפילתו וניתקו מהעץ. בתחילה הרגיש העלה 'חרות' כבני מלכים, כי מעתה יעוף להיכן שתשאנו הרוח... אבל, אויה, לאחר כמה שעות נהפך למרמס תחת רגלי עוברים ושבים ולא נשאר ממנו מאומה כי אם עור ועצמות.

והוא כקמח המנופה שרואה שבנפה נשאר תולעים ופסולת והם משוחררים ורק הוא כלוא בתוך השק של קמח, ואינו מבין שאת התולעים והפסולת יזרקו בקרוב לאשפה, ורק הקמח המנופה ישאר וישמש את בעל הבית.

"וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-אַבְרָם" (יב, א)

סוד שם אברם

אמרו רז"ל (מדרש רבה אלבק מ"ד ג) אברם אינו מוליד, אבל אברהם מוליד. והרב שפתי כהן כתב אברם בגמט' מְגֵר, וְגֵרָם, וּרְגָם, וּגְמֵר, פִּירוּשׁ מְגֵר שְׂבָא מֵתֵרַח שְׁנֵתְגִייר. וְגֵרָם לֹא אֲבֵרָהּ אֲבִינוּ שְׁנֵתְגִייר, וְרְגָם צִלְמֵי אֲבִיו. וּגְמֵר שְׁלִימוֹת אָדָם הֵרָאשׁוֹן וְתִקוּנוֹ, וְכֵן אֲבֵרָם בְּגִימְטְרִיא קִטְנָה אָדָם (הֵינּוּ כִשְׁנֵשֵׁאִיר אֶת הָאוֹתִיוֹת א' ס' מ' אֲבֵרָם" עַל כֵּן, וְהָאוֹת ר' בְּגִימְטְרִיא קִטְנָה הֵיא ב', וּבְצִירוֹף הָאוֹת ב' הַסְמוּכָה לָהּ, עוֹלוֹת יַחְדָּיו ד', וְיוֹצֵאת הַמִּילָה "אָדָם").

**וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-אַבְרָם לְךָ-לְךָ מֵאֲרֻצְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר
אֲרָאָךְ" (יב, א)**

הגוף והנשמה זה אברהם אבינו

בזוהר הקדוש (ח"א דף קכ"ב ע"ב) מובא שאברם זה הנשמה. ויאמר ה' אל הנשמה שתחת כסא הכבוד מחצב הנשמות, "לך לך מארצך" - הגיע זמנך שתלכי לעולם השפל לגוף הראוי לך, "ממולדתך" - מתחת כנפי השכינה, "ומבית אביך" - מתחת כסא הכבוד, "אל הארץ" - דהיינו הגוף, "אשר אראך" - ראוי לך שאת הנשמה תהיי מרכבה לגוף. והנשמה אומרת עכשיו אנכי במקום קדוש וטהור, וכי יש מקום קדוש כזה. והקב"ה אומר לה עכשיו את דולקת כמו נר, ואין לך שם ידוע, ואת נהנית מזיו שכינתי, וצריכה את ליגיע כפיך כי תאכל, דאכיל מן חבריה בהית מלאסתכלא ביה, רצונו לומר, האוכל משל חבריו מתבייש להביט בפניו. ועוד אין לך רשות לראות פני שכינתי, עד שתרדי לגוף ואחר כך תחזרי ותראי שכינתי, כמו שאמר דוד המלך ע"ה, צמאה נפשי לאלהים לאל חי מתני אבוא ואראה פני אלהים (תהלים מב, ג) דווקא, וכתוב, כי לא יראני האדם וחי (שמות לג, כ). אלא בתחילה לכי ועשי מצוות ומעשים טובים ותחזרי לראות פני. ואם תהיי אלף שנים בשימשי אין לך רשות לראות פני, כמו שכתוב, כי צדיק ה' צדקות אהב ישר יחזו פנימו (תהלים יא, ז), ותלכי בעל כרחך כדי לקיים מצוות עשה ומצוות לא תעשה ותהיה כוונתך לשם שמים. וזה שנאמר "ואעשך" "לגוי גדול", רצונו לומר מרמ"ח מצוות עשה שתקיימי, על ידי כל מצוה ומצוה יבראו המלאכים ותהיי "לגוי גדול", "ואברכך" גימט' רמ"ח עם הכולל, "ואגדלה שמך" בלימוד תורה לשמה, מ"ט פנים טהור ומ"ט פנים שאינו טהור, ויצא לך שם טוב שאומרים פלוני חכם ותקדש שמי בעולם.

**וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-אַבְרָם לְךָ-לְךָ מֵאֲרֻצְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר
אֲרָאָךְ" (יב, א)**

תמיד צריך להוסיף ולעלות ברוחניות

הזוהר הקדוש (ח"א דף קכ"ב ע"ב) מבאר שמה שכ' ויאמר ה' אל "אברם", אברם זה הנשמה (כניל במאמר קודם). לך לך, דע לך האדם צריך להיות במצב של הליכה - "לך לך", ולא לעמוד במקום אחד, אלא כל יום הולך ומוסיף ולא להיות כמו המלאכים שרק עומדים באותו מצב לא עולים ולא יורדים כמו שנאמר (זכריה ג, ז) "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה", אלא ישתדל תמיד להוסיף ולעלות בתורה ובמצוות וביראת שמים ובמעלתו הרוחנית בעבודת

ה'. ולכן עליו לדעת גם כן לא להתגאות במעשיו, כיון שלכך הוא נוצר. ועליו כל הזמן לעשות מצוות ומעשים טובים ולעלות הלאה, שיש לו עוד הרבה להתקדם ולעלות, ועדיין לא עשה כלום לעומת כל הטובות של הקב"ה עליו.

משלו משל, משל לאדם שחלם בלילה חלום, שבו ראה את המלך עולה במעלות של סולם גבוה מאוד והגיע עד חצי הסולם, כשהתעורר סיפר לאשתו את החלום, אמרה לו לך תספר את זה למלך שישמח, הלך וסיפר למלך, וכששמע המלך כך, ציוה לתת לו אוצר של דינרים, וחזר לביתו שמח וטוב לב. כששמע זאת שכנו, אמר אני אספר למלך שחלמתי איך הוא מטפס ומגיע עד ראש הסולם, ובטח כשישמע כך יתן לי יותר. הלך למלך וסיפר לו, וכששמע המלך כך, כעס עליו וציוה לגרשו בבושת פנים.. אמר לו מה אני שונה מפלוני שנתת לו מתנה גדולה?! אמר לו המלך, הוא סיפר לי שאני עולה במעלות הסולם, אז שמחתי מאד, כי זה מראה שהמזל שלי עולה ועולה, אבל אתה שאמרת שהגעתי כבר לראש הסולם, אז משם כבר אי אפשר לעלות רק לרדת ואם כן זה חלום לא טוב.

ולכן האדם צריך להיות במצב של עליה כל יום ויום, כי אם לא כן ודאי ירד ממדרגתו, וכמו שמצינו בתורה כמה פסוקים ואזהרות שמורים לאדם שעליו להיות במצוות ה' ובמעשים הטובים במצב של הליכה והתקדמות תמידית, וכמו שכתוב אם בחוקתי תלכו (ויקרא כו, ג), התהלך לפני והיה תמים (בראשית יז, א), אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה' (תהלים קיט, א), את משפטי תעשו ואת חוקותי תשמרו ללכת בהם אני ה' אלהיכם (ויקרא יח, ד), והלכת בדרכיו (דברים כח, כב). (מו"ר הגאון ר' יהודה מועלם צוק"ל).

השיבות החיים בעולם הזה ועד כמה ניתן לנצלם בזמן

מכאן נראה כמה צריך האדם לפקוח את עיניו לנצל את החיים, שהרי לאחר שעוברים החיים כבר אי אפשר לתקן. משל נפלא אמר בעל החפץ חיים, לבעל אכסניה שהלשינו עליו לפני הרשות, וכמעט שנגזר דינו לכלות את כל ימיו בצינוק ובעבודת פרך. עמד אותו אדם, הפך עולמות ושכר פרקליטים גדולים, שלח שתדלנים לשופטים ועוד, אולם העלה חרס בידו.

אמרו לו אוהביו וידידיו: רואים אנו שאין לך תקוה אלא לבוא ולהתיצב לפני המלך בכבודו ובעצמו, שכן ידוע הוא כמלך חסד ורודף משפט, ואזניו קשובות לבקשת נתיניו. אם אך יעלה בידך להוכיח לפניו את צדקתך - בטוחים אנו כי לא יתן לעוות משפט.

ומנהגה היה נוהג אותו מלך שפעם אחת בשנה היה פושט את בגדי מלכותו, לובש בגדים פשוטים וכך היה נוסע על פני הארץ, מבלי שידע איש כי הוא המלך. וזאת, כדי שיוכל לראות

היטב אם הכל מתנהל במדינות למישרין, אם אין פרץ ואין צווחה ואין מעוות דין ומשפט.

והנה קרה מקרה שהמלך עבר בעירו של בעל האכסניה, ואף בא להתאכסן בבית מלונו, ברם, איש לא ידע על כך ואף לא בעל האכסניה עצמו.

ימים אחדים לאחר שהמלך נסע משם, נודע הדבר מי היה אותו אורח פלאי. מששמע בעל האכסניה כי המלך בכבודו ובעצמו - אשר רצה לבוא לפניו להוכיח את צדקתו - היה בביתו ולן אצלו ויכול היה לדבר אתו פה אל פה ולהשמיע באזניו את טענותיו, וכי שעת כושר כזאת היתה בידו והוא החמיצה ללא תקנה - התחיל קורע בגדיו ומצעק: "וי, וי! אוי לי ואבוי לנפשי! המלך הגדול ורב החסד הזדמן לבית מלוני, ואני יכולתי להפיל תחינתי לפניו ולבקש ממנו על נפשי והחמצתי את השעה! עתה כיצד אגיע אליו והוא רחוק וסגור בארמונו, ומאות חיילים עומדים סביבו ושומרים עליו לבל יבוא אליו אדם אשר לא נקרא!"

הוסיף החפץ חיים; והרי ממש מקרה דומה יקרה גם לבני האדם. בהיותם כאן עלי אדמות, בעולם הזה השפל, מצוי הוא, כביכול, מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, בביתו של כל יהודי, שעת כושר מצויינת יש לאדם להתקרב אליו ולהבק בו יתברך על ידי לימוד התורה וקיום המצוות. ברם, רבים הם המחמיצים שעת כושר זו. לעומת זאת, בעולם הבא כשירצו להגיע אל מלכו של עולם בארמונו - שוב לא יהיה הדבר קל כלל ועיקר, ומי יודע אם יעלה זאת בידם.

ישים כל אחד ואחד דבר זה על ליבו, כדי שידע לנצל את שעת הכושר בעודו שרוי עם המלך בבית מלונו (משלי החפץ חיים).

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-אַבְרָם לֵךְ-לְךָ מֵאֶרֶץ וּמְזוֹלֹדֶתְךָ וּמִבֵּית אַבְיֶיךָ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָךְ (יב, א)

על ידי שעמד אברהם אבינו בנסיונו, הכין כח ההתגברות לדורות העתידים

בפרשתנו התורה מלמדת אותנו על אבותינו הקדושים והנסיונות שלהם, וידוע שכל מעשה אבות סימן לבנים, כמו שכתב הרמב"ן (בראשית יב, ו), כל מה שאירע לאבותינו היה הכנה לדורות הבאים של עם ישראל. ואם כן הנסיונות שהיו לאבות הקדושים וליוסף הצדיק, הכל כדי להכין את הדורות הבאים.

וזה אומרנו "לך לך", הליכה כפולה, רומז על כל ההליכות הגלויות והנסיונות שיעברו על ישראל עד סוף כל הדורות, והיה הצווי בבחינת צא וכבוש את הארץ לבניך, שעל ידי שעמד אברהם

אבינו בנסיונו, הכין כח ההתגברות לדורות העתידים, שייקל להם יותר להתגבר ולעמוד בנסיון הגלות.

"וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-אַבְרָם" (יב, א)

ארץ ישראל יש בה גם הנאה וגם תועלת

לשם מה כפל הפסוק ואמר "לך לך", והנה רש"י (במקום) תירץ, שלך הראשון הוא כפשוטו לצוותו שילך, והשני בא לבטא שההליכה הזו תהיה להנאתך ולטובתך. וכתבו המפרשים (המאור שבתורה לך לך סי' ג') להסביר, דהנה יש מאכל שאוכלים אותו מפני הנאה שיש באכילתו כגון מיני מתיקה וכדו', ויש דברים שאוכלים בלא הנאה כגון תרופה ושאר דברים חריפים שיש בהם תועלת, ולכך אמר לו השם יתברך "לך לך", להנאתך ולטובתך, כי ארץ ישראל יש בה גם הנאה וגם תועלת.

לך לך לתקן עצמך

ובזוהר הקדוש (ח"א דף ע"ו ע"ב) יישב את כפילות הפסוק כך, אמר רבי אלעזר לך לך לעצמך, לתקן עצמך לתקן דרגה שלך. עיין שם. וכל המתעורר לטהר עצמו מסייעין לו.

"וְאָעֲשֶׂךָ לְגוֹי גָדוֹל וְאַבְרָכְךָ וְאֶגְדָּלְהָ שְׂמֶךָ וְהָיָה בְרָכָה" (יב, ב)

השומר עצמו מחטאים שומרים עליו מלמעלה

שואל רבנו יוסף חיים ע"ה (עוד יוסף חי לך לך ד"ה הנה נא ידעתי) שאלה גדולה, אברהם אבינו עוזב את ארץ כנען והולך אל ארץ מצרים מקום הרשע כמו שכתוב (להלן מב, ט) "ערות הארץ", שהיתה מקום הטומאה הכי גדולה, והולך לשם עם אשתו, ועל מה סמך אברהם, והלא אין סומכים על הנס (שבת לב.).

ומתוך הרב על פי מעשה בשני יהודים שנסעו למדינה אחת בספינה, והם היו שני היהודים היחידים בספינה, לפתע באה עליהם רוח סערה, ואמר רב החובל שעל כן צריך לעמוד בנמל הקרוב עד שתשקוט הסערה ואז ניסע, הם הטילו עוגן בנמל של אחת הערים, וקברניט הספינה סידר כל אחד שיתאכסן באיזה בית בעיר, וכולם היו שם גויים. יהודי אחד ביום הראשון לא אכל וכן ביום השני, אבל אחר כך אכל כי כבר נהיה מסוכן, והשני התאמץ קצת יותר ולא רצה לאכול כך שלושה ימים, הבין בעל הבית שהוא יהודי, הכניס אותו בחדר למטה ואמר לו

בסוד אני יהודי כשר כמון. והראה לו את הסכין שאין בה פגימה, ואני שוחט ומולח הכל ואל תדאג הכל כשר. היהודי הזה שמע את הדברים, ושמח ושבה אליו נפשו איך הקב"ה הביא אותו לבית של יהודי, ואכל בשמחה ובטוב לבב.

עבר שבוע שבועיים ונחה הסערה והקברניט אסף אותם ואומר אנחנו נוסעים הלאה. ושני היהודים הללו נפגשו וסיפרו אחד לשני מה שקרה עימם, ההוא אומר אי וואבי אני אכלתי אצל גוי, ואיך הקב"ה עשה סכנת נפשות שאצטרך לאכול לא כשר ומה אעשה. אמר לו השני אני ב"ה הקב"ה הזמין אותי למקום כשר. והחבר הזה הצטער, למה הקב"ה עשה שהוא יהיה אצל גוי והשני אצל יהודי, הרי שנינו יהודים כשרים. אמר לו כשנגיע למחוז הפצינו דבר ראשון נשאל את הרב למה הקב"ה עשה לנו כך. כשהגיעו לעירם נכנסו להרב ואמרו, אנחנו יהודים, שנינו באנו בספינה אחת והיתה לנו סכנה, למה לזה הקב"ה הזמין יהודי כשר, ולזה הזמין גוי. אמר הרב לזה שנפל ביד הגוי, כשאתה היית בבית שלך והיית הולך לשוק לרכוש בשר, האם שאלת הבשר כשר, האם בדקת, ראית, שאלת, חקרת אם כשר או לא. וכן כשהלכת לקנות ירקות, שאלת אם הם מעושרים או לא, אלא לא שאלת ולא חקרת. אמר לו נכון, אני סמכתי על האדם שאמר שזה כשר ומעושר, אמר לו הרב חבר שלך לא היה ככה. ושאל אותו, אתה כשקנית בשר איך קנית, אמר לו אני הולך ושואל בבית דין הבשר הזה כשר או לא, ואם מעושר אני שואל וחוקר. אמר הרב, אתה כשהיית בבית לא שאלת, ולמה שהקב"ה יתעניין בך ויתן לך יהודי כשר, אם אתה לא מתעניין וחוקר. אבל חבר שלך מתעניין ולא אוכל דבר קטן וגדול אם לא עישר, ולכן כשבא לנסיון, הקב"ה עזר לו ונתן לו כשר.

וזה היה אברהם אבינו שעמד בנסיונות גדולים ובמה שהקב"ה ציוה אותו, ואמר בודאי כשאני אלך למצרים הקב"ה יעזור לי, כי אני כשהייתי בביתי עשיתי כל מה שיכולתי לעשות, וכל מעשה שבא לידי אני רגיל לבדוק ולחקור עליו קודם שהכל בסדר, אם כן אני יכול לבטוח בהקב"ה שיציל אותי ולא יארע לי תקלה. ועוד, שהיה יודע בשרה שהיא כל כך חסידה ומוסרת עצמה על טהרת הקודש על כל מצוות התורה, אם כן ודאי שהקב"ה ישמור אותה ולא יאונה לה כל רע.

מכאן אדם ילמד, שכל דבר ודבר לא יעשה כמצות אנשים מלומדה, וכל שכן בתלמוד תורה, צריך לשאול ולחקור האם המורים טובים או לא, האם ילמדו אותו יראת שמים או לא, וכמו שאמר הפסוק (מלאכי ב, ז) "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא", ואמרה הגמרא (מועד קטן יז.) "אם דומה הרב למלאך ה', יבקשו תורה מפיו, ואם

לאו, אל יבקשו תורה מפיו", ולכן בכשרות צריך לשאול ולחקור כל דבר ודבר, ואז הקב"ה יעזור לו לאדם, כי משתדל חזק מצד עצמו ומתכוון בלב שלם.

אכילתו של אברהם כנגד ע"ד אנשים

יש מדרש פליאה (מסכת סופרים כ"א ט'): "האדם הגדול בענקים", זה אכילתו של אברהם שהיה אוכל כנגד שבעים וארבעה אנשים, ולכאורה זה פלא שחז"ל משבחים את אברהם באכילתו, שהיה אוכל כנגד שבעים וארבעה אנשים. אלא אומר הגר"א (בהגהותיו למסכת סופרים שם) שהאכילה זו היא אכילה ברוחניות, וכמו שנאמר "ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו" (שמות כד, יא), ושם נהנו מזיו השכינה (ברכות דף יז.), והאכילה והשתיה הרוחנית פירושן עבודת ה'.

ואמר שאברהם היה גדול שקנה התקרבות לה' כנגד שבעים וארבעה אנשים שכתוב שם (שמות כד, ט) "ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל ויראו את אלקי ישראל וגו' ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו", וכנגד שבעים וארבעה אנשים אלה, היתה השגתו הרוחנית של אברהם אבינו ע"ה.

"וְאֵת לֹט בֶּן אַחִיר" (יב, ה)

מדוע לקח אברהם עמו את לוט

צריך להבין, כאשר אברהם אבינו יצא מחרן מדוע לקח רק את לוט עמו, ואילו את כל קרוביו ומכריו עזב בארצו ובמולדתו? אלא אומר הזוהר הקדוש (ח"א דף ע"ט ע"ב): שאברהם אבינו ראה שאצל לוט ישנן שתי נשמות קדושות שצריך להציל אותן, ומי הן אותן הנשמות, האחת, של דוד המלך. והשנייה, נשמתו של האמורא, רבא. ואם כן צריך להציל אותן מיד הקליפות. שהן נמצאות אצל לוט, כי דוד המלך בא מרות המואביה אבל רבא בא מנעמה העמונית. אח"כ שהיו במערה (בראשית יט, לג) זימן להם הקדוש ברוך הוא יין ושתה לוט, ובנותיו חשבו שהעולם שמם ובאו אליו, ומאחת יצאה נעמה העמונית, ומהשנייה יצאה רות המואביה.

"וְאֵת-הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר - עָשׂוּ בְּחָרָן" (יב, ה)

אברהם החליף נפשות הרשעים בנשמה קדושה

ראינו בפרשה, איך אברהם אבינו זכה לזכות את הרבים, כמו שכתוב "ואת הנפש אשר עשו בחרן" (בראשית יב, ה) וכי האדם יכול לעשות נפש או לברוא איזו בריאה בעולם, הרי אם

יתאספו כל חכמי העולם יחד, לא יכולים לברוא ולו יתוש קטן. אלא הפירוש הוא, שאברהם היה מדבר על לבם שיעזבו את עבודת האלילים שאין בהם ממש. עיניים להם ולא יראו, אזניים להם ולא ישמעו וכו', עד שהיה מכניסם תחת כנפי השכינה.

זמנא בזוהר הקדוש (שלה לך דף קס"ח ע"א) שאברהם ושרה היו מולידים נשמות קדושות, אמנם לא היו להם ילדים בפועל, אבל כל אחד שהיה עוזב את העבודת האלילים, ונכנס בו רצון להכנס תחת כנפי השכינה, והיתה לו נפש טמאה מהקליפות, היה אברהם אבינו מוציא לו את אותה הנפש הטמאה ומביא לו נשמה קדושה מהנשמות הקדושות שאברהם ושרה זכו להוליד, וזה שאמרו חז"ל שזכו להכניסם תחת כנפי השכינה.

"ויעבר אברם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה" (יב, ו)

על כרחך אתה עתיד ליתן דין וחשבון

במסורה (כתוב: א) ויעבור אברם בארץ, (ב) ויעבור ה' על פניו, (ג) ויעבור והנה איננו. ויתבאר על פי מה שאמר התנא באבות (פ"ד משנה כ"ב) "על כרחך אתה נוצר ועל כרחך אתה נולד, ועל כרחך אתה חי, ועל כרחך אתה מת, ועל כרחך אתה עתיד לתת דין וחשבון". וקשה מכיון שבעל כרחו נברא האדם, אם כן למה יתן דין וחשבון?

זיובן על פי משל לעשיר אחד שהיו לו שתי בנות, אחת מכוערת מאד, ואחת קולנית ומרשעת גדולה, ומסיבה זו אין איש רוצה לקחתם. והיה היום ויבוא שדכן ויאמר לעשיר, הנה יש שני אנשים אחד סומא, ואחד חרש, יקח הסומא את הבת המכוערת, והחרש את המרשעת הקולנית. הסכים העשיר ונתן הנדוניא לשתייהן, והלכה כל אחת לבית בעלה, והיה שלום ביניהם, יען שהעירור לא היה רואה את אשתו שהיא מכוערת, והב' החרש לא שמע את מה שאשתו מקללתו, והצליחו בבנים ובעושר רב. אחר זמן בא רופא אחד מומחה בעיר, ושמעו הולך מסוף העולם ועד סופו שאין כמוהו, וכולם הולכים אליו להתרפאות, ואלו שני האנשים, גם כן הלכו אצלו. אמר הרופא, אני ארפא אתכם בתנאי שתתנו סכום כזה כל אחד מכם, והם קבלו על עצמם וחתמו בשטר, גם הרופא ריפא אותם, והלכו כל אחד לביתו. האיש שהיה עירור כשראה שאשתו מכוערת, כעס עליה והיו מתקוטטים תמיד, והאיש שהיה חרש, ראה שאשתו קולנית, ותמיד מקללת ומגדפת אותו, גם הוא כעס על אשתו, ובין כה וכה בא הרופא לבקש הכסף, והם אמרו לו שבשום אופן אין אנו משלמים אפילו שוה פרוטה, בטענה שלא המציא להם תרופה, אלא צרה צרורה. הרופא לקח את השטר והלך אצל הדיין והראה לו השטר, תיכף שלח

אחריהם הדיין ובאו. אמר להם מדוע אין אתם משלמים את שכרו, ענו לו, עד עכשיו שלא היו פיקחים היתה ביניהם אהבה ושלום, ועכשיו בהיפך. אמר הדיין לרופא, אתה יכול לעשות אותם כמו קודם. אמר הן. אמר לפיקחים מה אתם רוצים לשלם, או לשוב למצבכם הקודם? אמרו אנחנו רוצים להיות פיקחים, אמר להם אם כן מוכרחים אתם לשלם.

והנמשל, דבעל כרחך אתה נוצר, ובעל כרחך אתה נולד, ובעל כרחך אתה חי, אם כן לפום דינא לא היה מגיע שום עונש על חטאו, אך כיון שבעל כרחך אתה מת, אם כן לא ניחא לך להיות כבתחילה שהיית עפר מן האדמה, ורצונך להיות חי, אם כן בעל כרחך אתה עתיד ליתן דין וחשבון. וזהו שאמר התנא באבות (שם) בתחילת המשנה, "הילודים למות", שטוענים יותר טוב שימותו, אמנם "והמתים להחיות", המתים היינו בזמן שנשלם קץ חיי האדם, רוצים לחיות, אם כן ניחא להו בחיים, ועל כן צריך לתת גם דין וחשבון.

וזהו שאומר המסורה הנזכר ויעבור אברם בארץ, טוען ואומר, יותר טוב היה ש"ויעבור והנה איננו", שלא היה בא לעולם. אמנם ואבקשהו בסוף זמנו כשנתבקש למעלה ולא נמצא, בעבור שחפץ בחיי עולם הזה, אם כן שפיר קאמר "ויעבור ה' על פניו", רצונו לומר מתמלא עברה עליו ועושה עמו דין וחשבון (ליקוטי שושנים, יזי, פרשת לך לך, ירושלים תרצ"א).

"וַיֵּעֲתַק מִשָּׁם הַהָרָה מִקֶּדֶם לְבֵית-אֵל וַיֵּט אֶהְלֵה" (יב, ח)

בכל מקום שהגיע - היה בונה ביהמ"ד תחילה

כתב השפתי כהן על התורה, כל מקום שאברהם אבינו היה הולך, קודם כל היה מכין מקום הלימוד ובית המדרש, ובונה אהל שבו היו לומדים תורה, וכן עשו שאר האבות וכו', ומהם למדו עם ישראל במדבר. ועל זה אמר בלעם (כמדבר כד, ה) מה טובו אהליך, הם אהלי תורה, שהיה להם מקום מוכן להשתמש בקדושה ולא היו משתמשים בו חול.

"וַיִּסַּע אַבְרָם הַלֹּךְ וְנִסְוַע הַנְּגַבָּה" (יב, ט)

הלוך ושוב, הלוך וחסור, הלוך ונסוע, הלוך וגדל

במסורה מובא שד' פעמים נאמר בתורה "הלוך" (כתובים מלא ו"ו), א', הלוך ושוב (בראשית ח, ג). ב', הלוך וחסור (שם ח, ה). ג', הלוך ונסוע הנגבה (שם יב, ט). ד', הלוך וגדל (שם כו, ג). ורבנו יהודה מועלם היה מסביר (והובא גם בס' דרש יהודה) שמי שיש לו גסות הרוח והולך בגאווה ושררה בעולם הזה, שהוא "הלוך וגדל", הולך וחוזר לגלגול, וזה שכתוב "הלוך ושוב"

בעולם הזה. אבל מי שהוא "הלוך וחסור" במדת ענוה ושפלות, "הלוך ונסוע הנגב"ה, אותיות הג"ן ב"ה מקומו בגן עדן. וזה הרמז בפרשת המן (שמות טז, טז), זה הדבר אשר צוה ה' לקטו ממנו איש לפי אכלו עמר לגלגלת, עמ"ר נוטריקון עפר מים רוח שיש לו מדת ענוה (שאליה משולים עפר, מים ורוח), ואין לו מדת אש שהיא גאוה, ואל תקרי "לגלגלת" אלא "לא גלגלת", דהיינו לא יבא בגלגול. ומפי הגבורה הוא, כנאמר בפסוק, "זה הדבר אשר צוה יהוה". עוד נרמז זאת בפסוק בתהלים (עח, לט) "ויזכור כי בשר המה רוח הולך ולא ישוב".

עוד יש לפרש, מי שמכניס אורחים, אם "הלוך וגדל" סעודתו ואכילתו בבשר עופות ודגים, האורח מתבייש ואינו חוזר עוד פעם לביתו "הלוך ונסוע". אבל אם עושה סעודה קטנה של אורז וקטניות ומיני ירקות בבחינת "הלוך וחסור", האורח אינו מתבייש כל כך ו"הלוך ושוב" עוד פעם, וזהו ארבעה הלוך מלאים שהובאו במסורה!

עוד יש לפרש אם "הלוך וגדל" במצוות ומעשים טובים בעולם הזה, "הלוך ושוב" - הקב"ה מחזיר לו ממונו שנתן לצדקה, כמו שנאמר ויתן לך (בראשית כו, כח) יתן ויחזור ויתן. וכשם שהמילה ונתנו נקראת גם למפרע "ונתנו". דהיינו הקב"ה ישלם לו מה שנתן לצדקה. אבל אם "הלוך וחסור" ממצוות וצדקה, גם עשרו "הלוך ונסוע הנגב"ה. כמו אותן בן חסיד שהיה נתן מעשר משדהו, ורע בעיניו והיה מחסר בכל שנה ושנה, וגם הקב"ה חיסר לו, עד שנשאר לעצמו מעשר ממה שהיה נותן. (כסא רחמים, מלמד, לך לך אות ג').

עוד יש לפרש אם "הלוך וגדול" בתורה, יצר הרע ילך מאצלו, "הלוך ונסוע" לפי שאינו יכול לשלוט עליו, זהו שאמרו (סוכה נב:), אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש, וכתוב, אם רעב שונאך האכילהו לחם וגו' (משלי כה, כא). ואם "הלוך וחסור" יום בתורה, "הלוך ושוב" יצר הרע, כמו שאמרו חז"ל (ירושלמי פ"ט ה"ה בשם מגילת חסידים), אם תעזובי יום, ימים אעזבך.

עוד אמרו רבותינו ז"ל בגמרא ברכות (דף ו:), אמר ר' חלבו אמר רב הונא, היוצא מבית הכנסת אל יפסיע פסיעה גסה. אמר אביי לא אמרן אלא למיפק, אבל למיעל, מצוה למרהט (תרגום: לא אמרנו אלא לצאת, אבל להכנס מצוה לרוץ) שנאמר נדעה נרדפה לדעת את ה' (הושע ו, ג). והנה אדם שבא לבית הכנסת ושכח להביא ציצית או תפילין או סדור תפלה, כיצד יעשה? אם ירוץ להביא הרי אסור למרהט. ואם ילך בנחת, יפסיד קדושה וקדיש. זו כוונת ר' חלבו, אם "הלוך ושוב" לבית הכנסת. "הלוך וגדל" ילך בפסיעה גסה, מפני שהלוך ושוב שיביא תפילין או ציצית. אבל אם "הלוך ונסוע" שלא ישוב עוד והולך לדרכו, "הלוך וחסור" שאסור לפסוע פסיעה גסה, וז"ש לא אמרן אלא למיפק לגמרי, שאינו רוצה לחזור, אסור למירהט. אבל אם דעתו, לשוב

מותר. וזה שנאמר, הלוך ונסוע הנגבה שכרו כפול, על כל פסיעה ופסיעה נותן לו הקב"ה שכר בגן עדן. והרמז הנגב"ה אותיות הג"ן ב"ה, שהוא כמו פרדס לצדיקים "גן", ומאסר לרשעים "נגב".

"וַיִּרְאוּ אֶתְּהָ שְׂרֵי פְרַעַה וַיַּהֲלֹכוּ אֶתְּהָ אֶל-פְּרַעַה וַתִּקַּח הָאִשָּׁה בֵּית פְּרַעַה" (יב, טו)

פניה של שרה כחמה זורחת

כיון שהגיעו אברהם ושרה למצרים ועמדו על היאור, ראה אברהם אבינו בכואה של שרה בנהר כחמה זורחת, מכאן שנו חכמים שכל הנשים בפני שרה כקוף בפני אדם. (תנחומא לך לך סימן ה').

שרה היתה מלכה במצרים ששה חדשים

בדרשות חתם סופר (ח"א דף צ"ד טור ג', ד"ה נחזור) כתב דבר חידוש נפלא מאד בשם הרמב"ן ז"ל, ששרה אמנו שהתה בבית פרעה במשך ששה חדשים, והיתה אז מלכה במצרים, ולאחר ששה חדשים נתנגע פרעה בנגעים גדולים, ובעל כרחו החזיר את שרה לאברהם אבינו. **ודברים** דומים איתא במדרש תנחומא הישן (סימן כ"ז), שכאשר נלקחה שרה לבית אבימלך מלך גרר, "נטל לבוש מלכות והלבישה ועשאה מטרונה. למה, שלא יתבע אותה אדם בעולם, אלא יהיו שומעין שהיא מלכה ומתייראין לתבוע אותה". וכן איתא במדרש בראשית רבה (פרשה נ"ב סי' י"ב) ובפירוש המיוחס לרש"י על המדרש שם, עיין שם.

"וּלְאֲבָרָם הֵיטִיב בְּעִבּוּרָהּ" (יב, טז)

אין הברכה מצויה בבית אלא בזכות האשה

ככתוב בגמרא (בבא מציעא נט.). אמר רבי חלבו, לעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו, שאין הברכה מצויה בבית אלא בזכות האשה. והיינו דאמר להו רבא לבני מחוזא אוקירו לנשייכו כי היכי דתתעתרו. וזה מרומז כאן בפסוק "ולאברם הטיב בעבורה" השם הטיב עם אברם בזכות שרה.

"וַיְהִי-רִיב וְגו' וַיֵּאמֶר אֲבָרָם אֶל-לוֹט אֶל-נָא תְּהִי מְרִיבָה בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין רְעִי וּבֵין רְעִיךָ כִּי-אֲנָשִׁים אַחִים אָנְחָנוּ" (יג, ז-ח)

לא להחזיק במחלוקת כלל

המפרשים אומרים (הרב חיד"א בפני דוד פרשת בראשית סי' כ"א), "ויהי ריב", "ריב" זה זכר, ואחר כך כתוב "אל נא תהי מריבה" - לשון נקבה, ומהו שינוי הלשון? אלא מכאן ילמד

האדם כמה קשה המחלוקת, שמנקודה אחת קטנה אחר כך פורצת הרבה, ומזכר נהיה נקבה, ונקבה מולידה ויולדת בנים ובני בנים ונהיה יותר חזק הריב. כך אמר אברם ללוט, כעת התחיל להיות "ריב" שהוא לשון זכר, שזכר אינו מתעבר. אם אחד מאיתנו טוען טענה כל שהיא על חבירו, וחבירו שותק ומקבל את הדברים ואינו משיב עליהם, לא תפרוץ מריבה ביניהם. אבל כאשר ראה אברהם שנעשה "מריבה" וזה טוען וכנגדו משיב לו, אמר ללוט בבקשה "הפרד נא מעלי" וכו' אינני חפץ להיות באוירה של מריבה בשום אופן. ולכן כשיש מחלוקת כבר בהתחלה ישבור אותה. והוא לפי מה שאמרו (סנהדרין ז): האי תגרא, דמיא לצינורא דבידקא דמיא, כיון דרווח רווח. פירוש, כשהנהר מתפשט לשדות שסביביו, אם אינו סוכרו הוא מתרחב ושוב אינו יכול לסתמו, כך הריב, אם האדם אינו בולמו מיד בתחילתו הוא מתרחב.

בזזה פירשו המפרשים מאמרם (ויקרא רבה פרשה א' סי' ו') "דעת קנית, מה חסרת, דעת חסרת מה קנית" והנה ההבדל בין המילים ריב למריבה, הוא באותיות "מה" שהן האות הראשונה והאחרונה של מלת מריבה. וזהו שאמרו דעת קנית "מה" חסרת, רצה לומר, מי שיש לו דעת ובולם את עצמו, ולא יתן לריב להתפשט להיות מריבה חס ושלום, כי לא מכניס אותיות מ"ה בתוך הריב שיעשה על ידי זה מריבה. אבל אם חס ושלום דעת חסרת "מה" קנית, ואז לוקח את אותיות מ"ה ומוסיף אותן למילה ריב ונעשה מריבה. וזה שנאמר "תולה ארץ על בלי-מה" השם מקיים את העולם על מי שאינו מוסיף את המ"ה.

וזה נרמזו בתיבת "מחלוקת" כי אותיותיה מראות איך היא מתפרצת, מ' - כל האות סגורה, רק סדק קטן פתוח במ', כך המחלוקת מתחילה מהקצה הקטן. אחר כך נהיה ח' - שכבר פתוח למטה הכל, ואחרי ח' לא נגמר ומגיע ל' - שהאש עולה ועולה ונהיה עוד יותר פרצה, ואחר כך מוריד אותו לשאול תחתית - שלאות ק' יש רגל שיורדת למטה, ואחר כך מגיעה האות ת' - שלה אין יסוד אחד, אלא יש לה כבר שני יסודות, המחלוקת נהיית קבועה, אבל אם היה חכם יכול היה להשקיט את המריבה ברגע!

והעצה לכך, שאם למשל הוא שומע דבר מבנו על השכן שעשה לו דבר מה, לא ילך מיד לצעוק עליו, שכך הוא מעורר יותר את המריבה ובקלות המחלוקת תתלקח יותר, אלא ישתוק ורק לאחר זמן יכול לגשת אל השכן ולהעיר לו בניחותא, וכך הכל יבוא על מקומו בשלום.

והשלום זה דבר גדול, שאם ישראל בשלום לא יכולים עליהם, וכמו שכתוב באחאב (ויקרא רבה פרשה כ"ו סי' ב') שאף על פי שעבדו עבודה זרה, כיון שהיו באחדות היה מנצח

במלחמה, כי היתה אהבה ואחוה בין כולם - וזה מראה כמה האחדות חשובה! אבל מחברה רעה צריך להתרחק, שהרי אברהם תיכף כשמצא הזדמנות אמר ללוט שילך, כדי שלא תהא מריבה ביני לבינך.

”וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל-לוֹט אֶל-נְאֻתִי תְהִי מְרִיבָה בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין רְעִי וּבֵין רְעִיךָ כִּי-אֲנָשִׁים אֲחִים אֲנַחְנוּ” (יג, ח)

אברם דא יצה"ט לוט היינו יצה"ר. אל נא תהי מריבה ביני ובינך

יובן על פי מה שכתב בווהר הקדוש (ח"א דף פ' ע"ב וווהר חדש דף מ"א ע"א) אברם דא יצר הטוב, לוט היינו יצר הרע. עיין שם. אל נא תהי מריבה ביני ובינך, רצונו לומר אנחנו היצר הטוב והיצר הרע, יושבים במקום אחד בגוף אחד, כאיש שיש לו שתי נשים. ועל דרך זו יש לרמוז בהמשך הפסוק, בין רְעִי ובין רְעִיךָ, רע"י אותיות יע"ר, העולם הזה דומה ליער שיש בו הרבה אילנות, מינים ממינים שונים ופירות הרבה. יש פרי שמתוק באכילתו, אבל סופו מר שמביא לידי מחלות. וכן היצר הרע, מפתה לתענוגות וסופם ייסורים וגהינם. ויש אילן שפריו מר בטעמו, אבל מביא תועלת לאוכלו, וכך היצר הטוב, מונע את האדם מכמה הנאות שהן לרגע אחד, אבל סופו אושר ושלווה ומנוחת הנפש, וזהו שנאמר באיוב (ח, ז) והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגה מאד, וכן זה מה שכתוב חכם עיניו בראשו (קהלת ב, יד), רצונו לומר, צופה מראשו עד סופו, וכתוב ותשחק ליום אחרון (משלי לא, כה).

משל למה הדבר דומה, לשני בני אדם חכם וכסיל שהיו הולכים בדרך והגיעו ליער, והיו בין עצי היער ב' אילנות, האחד פרוי מר והשני פרוי מתוק. וטבעו של הראשון היה כך, פרוי מר כלענה בתחלתו ואחר זמן ששותה מים יהיה לו רפואה בסופו. והאילן השני פרוי מתוק בתחלתו ואחר זמן ששותה מים יהיו לאדם כאבי ראש ובטן. וידוע שמיני מתיקה מצמיאים את האדם למים יותר מפירות שהם מרים. החכם לקח מפירות האילן המר ואכל, ולקח גם צידה לדרך, והכסיל לקח פירות מתוקים ואכל ונתן בחיקו לדרך. אמר לו החכם לכסיל זה הפרי אינו טוב, מר בסופו כשתלך בדרך תצמא למים, תשתה ויהיו לך חולאים רעים וכאבי ראש ובטן, ולא שם לבו לדבריו וחשב בדעתו בהפך, זה שלי מתוק ושלך שהוא מר אינו טוב. וכשהגיעו למלון צמאו למים ושתו מים ובא לו לכסיל כאב בטן וכאב ראש, והיה צועק שיעשו לו רפואה, ואמרו לו צריך לחזור ולאכול מן הפירות המרים כמו שעשה החכם, וראו שהחכם יש לו מן הפירות האלו ורצו לקנות ממנו ולא רצה למכור.

והנמשל, צדיק ורשע באים לעולם הזה שנקרא "יער" שיש בו שני אילנות, דהיינו יצר הרע ויצר הטוב. והצדיק נזהר מגזל ומחמס ומשבועת שוא ואוכל מיגיע כפיו, וממית עצמו על דברי תורה, אדם כי ימות באוהל, ובזיעת אפך תאכל לחם, אוכל הצדיק מאילן שפריו מר בתחלתו, אבל מתוק בסופו לעולם הבא. ואילו הרשע, אוהב גזל וגנבה, שוחד ליצנות חניפות שקר ושבועת שוא, פריו מתוק בראשיתו ומר בסופו בעולם הבא. ומי שמוכיח אותו אינו מקבל. ואומר ראיתי רשע עריץ ומתערה כאזרח רענן (תהלים לו, לה), ואילו יש צדיקים שאין להם לחם לאכול, כגון ר' חנינא ור' פדת, צדיק ורע לו. אבל להיפך רואים ברשע וטוב לו, וכן הוא אומר, מדוע דרך רשעים צלחה (ירמיה יב, א), וכתיב יחילו דרכיו בכל עת (תהלים י, ה). וכשיגיעו שניהם לעולם הבא שואלים להם בבית דין של מעלה, קבעת עתים לתורה (שבת לא.) שנקראת מים (ב"ק דף יז.), כדכתיב הוי כל צמא לכו למים (ישעיה נה, א). ועל כן כתיב, פוטר מים ראשית מדון (משלי יז, יג), דרך רמז, הפוטר עצמו ממים, היא התורה, היא לו תחילת מדון, ויבואו לו כאב ראש וכאב לב. שתחילת התורה וסופה הוא אותיות "לב, ב, ב"ת, בראשית. למ"ד, לעיני כל ישראל, ועונשין אותו בדין קשה, ואומרים לו שהוא צריך לחזור בגלגול. אבל לצדיק אומרים יבא שלום ינוחו על משכבותם (שבת קנב:), וכל מה שצועק הרשע אינם מקשיבים לו, כמו שנאמר אין שלטון ביום המות (קהלת ח, ח).

וזה שאמר אל נא תהי מריבה ביני ובינך, ובין רע"י ובין רע"ך, דכתיב ואהבת לרע"ך כמוך (ויקרא יט, יח), כי אנשים אחים אנחנו, כולנו בני איש אחד נחנו, הדא הוא דכתיב, הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא. (כסא רחמים מלמד, כאן, אות ה').

"אם-הַשְּׂמַאל וְאִימְנָה וְאִם-הַיְמִין וְאִשְׁמְאֵלָה" (יג, ט)

עשר בשביל שתתעשר

אפשר לבאר את הפסוק הזה על מצות הצדקה, דאיתא בגמ' (כתובות סו:) "מלח ממון חסר", ופירש רש"י, "מליחת הממון" היא משל לשמירת הממון, שהרוצה לשמר ממנו עליו "לחסרו" בנתינת צדקה, שהנותן צדקה ממנו הולך ומתרבה, ואמרו עשר תעשר (דברים יד, כב), עשר בשביל שתתעשר (שבת קיט.), "עשר" - הנקודה שעל האות ש' בשמאל, "תתעשר" - הנקודה בימין, וזו פירוש הפסוק "אם השמאל" - אם אתה הולך בשמאל, שאתה שם את הנקודה בשמאל ואתה מעשר ונותן לצדקה, "ואימנה" - הקב"ה אומר אני אלך כמוך בימין ואני אעשה את השין לשין ותהיה לעשיר, אבל אם אתה הולך בימין - שאתה רוצה להתעשר אני

אלך בשמאל ואני אעשר ואפחות מהממון שלך. על האדם לדעת שאת הממון ה' נתן לו בשביל שיעשה מצוות ובפרט לתת לתורה ולישיבות!

"וַיֹּאֲהֵל אֲבָרָם וַיָּבֵא וַיֵּשֶׁב בְּאֶלְנֵי מְמָרָא אֲשֶׁר בְּחֶבְרוֹן וַיִּבְנֶן-שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה" (יג, יח)

בית הכנסת של אברהם אבינו

בחברון עיר האבות תובב"א ישנו בית כנסת הנקרא, בית הכנסת "אברהם אבינו", על שם מעשה פלאי שאירע שם ביום הכיפורים, כאשר מסופר בספר עמק המלך (הקדמה שלישית פרק עשירי), וכך היה המעשה:

היו תקופות שדרו בעיר חברון רק עדה קטנה מאד, ואנשים בה מעט, ולא תמיד היו להם עשרה אנשים להתפלל בציבור במנין, רק בשבתות ובימים טובים היו מתקבצים לשם מן הכפרים הקרובים להתפלל במנין, ואנשי חברון היו אנשי מעלה.

פעם אחת בערב יום הכיפורים לא היו בחברון אלא רק תשעה אנשים, והמתינו על בני הכפרים שיבואו להתפלל ולא בא אף אחד מהם, כי הלכו כולם לירושלים עיה"ק תובב"א שהיא סמוכה מהלך רביע יום, והיו בצער גדול מזה שיצטרכו להתפלל ביום הכיפורים בלא מנין, ובכו הרבה, והשמש כבר נסתה לשקוע.

ויהי הם נושאים את עיניהם, והנה איש זקן בא מרחוק ושמחו כנגדו שמחה גדולה, וכשבא אליהם נתנו לפניו לאכול סעודה המפסקת, ובירך אותם ואמר שכבר אכל בדרך, ובכן התפללו ביום הקדוש במנין, וכיבדו את הזקן כבוד גדול.

במוצאי יום הכפורים, התחילו להתדיין זה עם זה מי מהם יזכה לארחו, כי כל אחד רצה להביא את האורח לביתו, ונתפשרו להפיל גורל, ונפל הגורל על החזן, שהיה איש חסיד והגיד נפלאות בחלומות וחזיוני לילה, והלך החזן לביתו והאורח אחריו. כשהגיע החזן סמוך לביתו פנה לאחוריו כדי לכבד את האורח שיכנס ראשון לביתו, וירא והנה איננו, ובקשו אותו בחצרות ולא מצאוהו, והיו כולם בצער גדול, כי חשבו שהלך בלילה לדרכו שלא רצה ליהנות מהם.

באותו הלילה בא אותו זקן אל החזן בחלומו, ואמר לו שהוא היה אברהם אבינו ע"ה שבא אליהם להשלים המנין, כי ראה אותם בצער גדול על כך שיתפללו בלא מנין, ושמחו שמחה גדולה, וברכו את ה' הגדול כי הפליא לעשות עמהם.

"ברע מלך סדם" (יד, ב)

הקב"ה הפך שמו אחר הפיכת סדום ועמורה

הגאון ר' יהונתן אייבשיץ (מפראג), כבר בילדותו היה מופלג בחריפותו. וכאשר למד חומש, הפליא את כולם בשכלו החריף, ועל כל שאלה שנשאל היה עונה תשובה חריפה. לאחר שלימד רבו את פרשת לך-לך בכיתה על מלחמת המלכים בעמק ים המלח, שאל מנהל הת"ת את יהונתן הקטן, אמור נא את שמו של מלך סדום, ענה לו כתוב מפורש - "ברע מלך סדום". התחכם המנהל ושאל, הלא כתוב בסידור התפילה בסדר הקטורת "מלך סדומית רבע" (ובאמת כתיב מלח אלא רצה המנהל לבלבלו), אך יהונתן לא התבלבל והשיב, בתחילה היה שמו של מלך סדום "ברע" וכמו שנאמר בתורה, אלא שאחרי שהפך הקב"ה את סדום ועמורה נהפך גם שמו של המלך מ- "ברע" לרבע.

"וַיִּקְחוּ אֶת-לוֹט וְאֶת-רְכֶשׁוֹ בֶן-אָחִי אַבְרָם וַיֵּלְכוּ וְהוּא יֹשֵׁב בְּסֶדֶם" (יד, יב)

ניצוצות של רבא בתוך לוט

יש לדקדק על הכתוב "ויקחו את לוט ואת רכושו בן אחי אברהם", וכי "רכושו" של לוט הוא-בן אחי אברהם, מדויק יותר היה לכתוב "ויקחו את לוט בן אחי אברהם ואת רכושו".

כתב רבנו האר"י ז"ל בס' לקוטי תורה (כאן) וזה לשונו: "ויקחו את לוט ואת רכושו בן אחי אברהם, כבר הודעתך איך רבא האמורא נמשך נשמתו משורש דנעמה העמונית בת לוט, וזהו ואת כל רכושו בן אחי ראשי תיבות רבא, וכאשר הקליפות שבו את לוט, גם את נשמת רבא שבו עמו, עד שיצאה נעמה העמונית ויצא ממנה רבא". עכ"ל.

וכך גם מובא בספר "חסד לאברהם" (מעין ה' נהר כ"ג כ"ה) בזה הלשון, ודע כי רבא האמורא נמשך משורש נעמה העמונית בת לוט, כי כאשר הקליפות שבו את לוט גם את נשמת רבא שבו עמהם, עד שיצאת נעמה העמונית בת לוט ויצא רבא, וזו שאמרו ויקחו את לוט זאת רכושו בן אחיו ראשי תיבות ורבא. וכן בלעדי רק אשר אכלו הנערים ראשי תיבות רבא. עכ"ל.

המגלה עמוקות (סוף פרשת לך לך) מוסיף, כמו שלא היו יכולים ישראל לקבל תורה שבכתב עד אחר גלות מצרים, כן לא יכלו ישראל להשלים תורה שבעל פה, עד שהיו בבבל, שם נגמר תלמוד רב אשי, ולכן מיד אחר ירידת אברהם למצרים שהיתה עבור תורה שבכתב,

מוזכר בתורה עניין ארבעה מלכים שהיו בעמק המלך על בבל שהיא עמוקה ואמרפל הוא מלך בבל, שם זכו ישראל לקבל תורה שבעל פה.

וזה סוד שרמזו בוזו הפרשה בהריגת המלכים, ויקחו את לוט ואת כל רכושו - בן אחי אברם (בראשית יד, יד), שכתב האר"י ז"ל שהוא ראשי תיבות רב"א, שבאותו פרק נתכונן אברהם להוציא ניצוצות של רבא שהיו תקועים בלוט. וקשה מה ענינו לכאן, אבל לדידינו ניחא שבזו המלחמה היה מתעסק אברהם להוציא ניצוצות של תורה שבעל פה שזכו ישראל בימי אביי ורבא שהיו בבבל.

וכתב בס' שבילי פנחס, שיש בהקדמות אלה לפתוח שער להתבונן בכמה מאמרים של רבא בש"ס. במסכת יבמות (עז). דרש רבא, מאי דכתיב פתחת למוסרי, אמר דוד לפני הקב"ה, רבונו של עולם שני מוסרות שהיו עלי פתחתם, רות המואביה ונעמה העמונית. ויש לומר שדוקא רבא דרש דרוש זה, על פי דברי הזוהר ("ח"א דף ע"ט ע"א) על הכתוב "ויקח אברם את שרי אשתו ואת לוט בן אחיו", ושואל הזוהר, מה ראה אברהם לחבר אליו את לוט ומתריך "אלא משום שראה ברוח הקודש שעתיד לצאת ממנו דוד המלך". מבואר מזה שנשמתו של דוד המלך היתה טמונה אצל לוט בסדום, ולפי מה שלמדנו מדברי האר"י ז"ל, הרי שגם נשמתו של רבא היתה טמונה אצל לוט בסדום.

ויראה לבאר את הקשר בין שתי נשמות קדושות אלו, על פי הזוהר הקדוש (ח"ג דף ש"ב), כי דוד המלך היה מרכבה למידת מלכות שהיא התורה שבעל פה, כמבואר בפתח אליהו (תיקוני הזוהר דף י"ז ע"א) מלכות פה תורה שבעל פה קרינן לה. עד כמה גדול כוחו של דוד המלך בתורה שבעל פה, יש ללמוד ממה שדרשו חז"ל (סנהדרין צג). על הכתוב, "ויען אחד הנערים ויאמר, הנה ראיתי בן לישי בית הלחמי, יודע נגן וגיבור חיל ואיש מלחמה ונבון דבר ואיש תואר וה' עמו". ומפרשת הגמרא, "יודע נגן, שיודע לישאל. גיבור, שיודע להשיב. איש מלחמה, שיודע לישא וליתן במלחמתה של תורה. ונבון דבר, שמבין דבר מתוך דבר. ואיש תואר, שמראה פנים בהלכה, וה' עמו, שהלכה כמותו בכל מקום".

ונמצינו למדים מדברי המגלה עמוקות, כי בצאת אברהם אבינו למלחמה להציל את לוט, היתה כוונתו להציל גם את נשמת רבא שהוא היסוד של תורה שבעל פה בבחינת "הויות דאביי ורבא". הרי מבואר הקשר בין שתי הנשמות הקדושות, של דוד המלך ורבא, שהיו טמונות אצל לוט בסדום, ששניהם בבחינת תורה שבעל פה.

והנה, שנינו בגמרא (מגילה ז:), "אמר רבא, מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי". בספר "שתי ידות" לחזקוני (תצוה) העיר על כך דבר נפלא, כי כאשר נתבונן נראה, שלפני רבא לא מצינו חובה זו לבסומי בפוריא, לא במשנה ולא בברייתא לא בבבלי ולא בירושלמי, וצריך להבין למה זכה רבא לגלות דין זה. ועוד מצינו חידוש דין שחידש רבא בקשר ליין בגמרא (ברכות לה:): "רבא הוה שתי חמרא כל מעלי יומא דפסחא כי היכי דנגרריה ללביה וניכול מצה טפי".

וצריך להבין מדוע נתעסק דוקא רבא בדינים השייכים ליין? ונראה לבאר על פי דברי האריז"ל (הנ"ל), שנשמת רבא היתה טמונה בלוט, והנה בני עמון יצאו מלוט ובתו הצעירה, על ידי שנשתכר לוט ביין, ואמרו חז"ל במדרש (ילקוט שמעוני וירא סוף רמז פה), "מנין היה להן יין במערה? אמר רבי יהודה ברבי סימון, נעשה להן מעין דוגמא של עולם הבא". הרי שהזמין להן הקב"ה יין שתתגלה נשמת רבא, לכן כדי לתקן את אותו יין שממנו נתגלה, זכה דוקא רבא לחדש דינים בקשר לשתיית יין של מצווה.

ויש להוסיף טעם לשבח, שנשמת רבא נתגלתה בעולם על ידי יין, על פי מה שלמדנו מדברי ה"מגלה עמוקות" (הנ"ל) שנשמת רבא היא בבחינת תורה שבעל פה.

והנה מבואר בזהר הקדוש (עקב דף רע"א) על הכתוב (משלי ט, ה) לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי, לכו לחמו בלחמי - דא אורייתא דבכתב, ושתו ביין מסכתי - דא יינא דאורייתא שבעל פה". ומכיון שרבא הוא בבחינת תורה שבעל פה, לכן סיבב הקב"ה מסבב כל הסיבות, שנשמת רבא נתגלתה בעולם על ידי היין שרומז לתורה שבעל פה.

והנה, מצינו בשבת (דף פה.) מימרא נוספת של רבא, על הכתוב ויתיצבו בתחתית ההר (שמות יט, יז) מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית... אמר רבא אף על פי כן הדור קבלוה בימי אחשורוש דכתיב קימו וקבלו היהודים (אסתר ט, כז), קיימו מה שקיבלו כבר. ובמדרש תנחומא (נח סימן ג) ואם תאמר על התורה שבכתב כפה עליהם את ההר, והלא משעה שאמר להם מקבלים אתם את התורה, ענו כולם ואמרו נעשה ונשמע... אלא אמר להם על התורה שבעל פה... והיא עזה כמות וקשה כשאויל קנאתה". היוצא לנו מזה, שכפיית ההר כגיגית היתה על תורה שבעל פה. נמצא, שמה שאמר רבא "אף על פי כן הדור קבלוה בימי אחשורוש", כוונתו שקיבלו מאהבה תורה שבעל פה.

ובספר פרי צדיק (שמות פורים אות ב') מבאר בזה הטעם שקבעו חז"ל בפורים לעשות אותם ימי משתה ושמחה בשתיית יין, על פי המבואר בזהר הקדוש (ח"ג דף רע"א ע"ב) "ושתו

ביין מסכתי, דא יינא דאורייתא דבעל פה", לכן תקנו חז"ל לשתות יין בפורים, ורמז על מה שקבלו ישראל מאהבה תורה שבעל פה. מעתה מבואר היטב, שדוקא רבא שנתגלה בעולם על ידי שתיית היין שהוא בבחינת תורה שבעל פה, הנה הוא דרש בגמרא "הדר קבלוה בימי אחשורוש", שקיבלו את התורה שבעל פה, והוא גילה גם את הדין "מיחייב איניש לבסומי בפוריא", שיתבסם ביין הרומז לתורה שבעל פה, שקיבלו בפורים. באופן שהכל עולה בקנה אחד, לשורש נשמת רבא, שנתגלה בעולם על ידי שתיית היין בבחינת תורה שבעל פה.

וַיִּשְׁמַע אֲבָרָם כִּי נִשְׁבְּחָה אֲחִיו וַיִּרְק אֶת-חֲנִיכָיו יְלִידֵי בֵּיתוֹ שְׂמֹנֶה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַיִּרְדֹּף עַד-דָּן" (יד, יד)

הצלת לוט היא הצלת מלכות בית דוד

בענין הצלת לוט, יש בזה סודות גדולים ודברים נעלמים ונשגבים וכפי שאמר האדמו"ר מקאמרנא על כל פרשיות החורף, שהכל עטוף במעיל עב ובפרווה, כלומר כל הסיפורים המופיעים בו, הם רק מעטפת חיצונית כאירועים היסטוריים בלבד, אבל בפנימיותם יש סודות גדולים.

זכך האדמו"ר מדינוב באגרא דכלה (לך לך פרשה ט"ו) מבאר שבפרשה מסופר על כדרלעומר והמלכים אשר אתו שנצחו את אויביהם למרות שהאויבים היו חמשה מלכים, ואילו כדרלעומר וכו' היו ארבעה מלכים, מפאת גבורתם נצחו ולמרות חזקם נצחם אברהם אבינו ע"ה, לאחר שמסר עצמו להציל את לוט.

ודע לך, שמלחמה זו היא לא כמו שחושבים סתם מלחמה, ולא סתם מוסר אברהם אבינו את עצמו ומורזו את חניכיו, אלא צריך לדעת כי היא מלחמה של הקדושה עם הסטרא אחרא, והצלת לוט היא הצלת מלכות בית דוד ומשיח צדקנו, שהרי מלוט באה רות המואביה והדברים מופלאים.

ויובן על פי מה שכתב הרמב"ן (פ' י"ד פסוק א') שארבעה מלכים אלו הם שורש של ארבע מלכיות שעם ישראל סבלו מהם בגלות והם בכל פרס, יון, אדום, כשם שהם נלחמו עם אברהם אבינו ע"ה, כן ילחמו עם בניו של אברהם אבינו לכלותם. וכשם שאברהם אבינו נצחם, כן מלך המשיח ינצח את כל המציקים לעם ישראל בסוף הימים. ועיין עוד באגרא דכלה (ד"ה שתיים ד"ה ויבוא וישמע).

"וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבְּחָה אָחִיו וַיִּרַק אֶת-חֲנִיכָיו יְלִידֵי בֵיתוֹ שְׂמֹנֶה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַיִּרְדֹּף עַד-דָּן" (יד, יד)

הנשמה שבגוף והיצר הרע שנשבה בין החובות הגדולים

בזוהר הקדוש (ח"א דף ה' ע"ב) דרשו, "וישמע אברהם", זו הנשמה שנשאת בטהרה בגוף. "כי נשבה אחיו", זה יצר הרע שנשבה בין החייבים האלה בחובות גדולים. "וירק את חניכיו", אלה הם הצדיקים שלומדים תורה, שהם איברי הגוף זריזים ללכת בדרכי הגוף. "וירדוף עד דן" רדף אחריהם והודיע להם דיני עולם הבא ועונש גהינם, ולא ישן כיום ובלילה עד שהוכיח לאותן חייבין והחזיר אותם בתשובה לגבי הקדוש ברוך הוא.

"וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ-סְדֹם אֶל-אַבְרָם תָּן-לִי הַנֶּפֶשׁ וְהַרְכֵשׁ קַח-לָךְ" (יד, כא)

אברהם רצה רק נשמות קדושות ולא גשמיות

אומר הזוהר הקדוש (זוהר חדש דף מ"ב, ע"ב) מלך סדום דא ס"מ, כי הוא היצר הרע, ואמר לאברהם "תן לי הנפש", אל תעשה נפשות לא שלך ולא של אחרים ותכניס אותן תחת כנפי השכינה, אלא תשאיר אותן ברשותי, ואתה "קח את הרכוש" הם עניני העולם הזה ותאוות וכל הענינים הגשמיים. ואברהם אבינו ע"ה אמר בשום אופן, "הרמתי ידי אל ה' אל עליון, אם מחוט ועד שרוך נעל", אינני חפץ בתענוגי העולם הזה כלל, אלא אך ורק בעסקי הנשמות להכניסן תחת כנפי השכינה.

"וְהָאֵמֶן בַּה' וַיַּחֲשֶׁבֶהָ לוֹ צְדָקָה" (טו, ו)

אין יאוש כלל אצל איש יהודי, והשי"ת יכול לעזור בכל ענין

רבינו ניסים גאון מביא (בספרו ספר מעשיות, ד"ה אמרו חכמינו) מעשה שהיה בימי קדם באחד מעשירי היהודים, יום אחד התבונן העשיר בעצמו - הרי סוף כל אדם למיתה, ומה יישאר לי מכל עושרי ומרוב נכסי, הלא לא אקח עמי אלי קבר אפילו פרוטה אחת גרידא, נתייעץ עם יועציו וכה אמרו לו - חלק מממונך לעניים, ואז יהא זכות הממון לעלמא דאתא, אך הוא נשבע, 'לא אתן מממוני כי אם למי שנתייאש ממצבו', והחל לתור ברחובה של עיר אחר איש שכבר הגיע לידי ייאוש, בכדי להעניק לו סכום נכבד ביותר ולהפכו לאיש עשיר בין רגע. כל חיפושיו אחר ה'מיואש' לא הועילו לו, כי כל עני שמצא סמך על איזה משען ומשענה, זה על דודו וזה על רעהו וכו'... עד שמצא מחוץ לעיר עני אחד היושב באשפתות המתכסה בכלויי סחבות ומחפש מה יאכל, שמח העשיר בלבו ואמר לעצמו, הנה בוודאי זה האיש לאחר יאוש הוא,

ונתן לו מאה דינרים, ויתמה העני מדוע נתת לי סכום גדול כזה יותר משאר עניי העיר, ויאמר לו כי נשבעתי שלא אתן כי אם לעני המיואש, מיד זעק עליו העני, "הכסיל והטיפש מתייאש משוב העולם, אך אני מבטחי בה' אלוקי - כמו שנאמר (תהלים קיג, ז) 'מאשפות ירים אביון', ואין מעצור לה' להושיעני ולהעשירני", ונוכח העשיר לראות שלעולם לא ימצא מיואש לתת לו כל כספו, אמר העשיר אלך ואטמין מעותיי בבית הקברות עם המתים שכבר נתיאשו מהאי עלמא, וכן עשה.

לימים נהפך הגלגל על אותו עשיר, ונעשה לעני מרוד המחזר על הפתחים, עד שנוכר מהסכום האדיר אשר הטמין בבית הקברות, וילך ויחפור שם, תוך כדי חפירותיו מצאווה שוטרי העיר ולקחוהו אל שר העיר, בבואו לפני שר העיר סיפר לו ה'יורד' את כל דבר המעשה אשר הוא בעצמו הטמין את הממון, וכן תיאר את מזלו שנהפך עליו, ועל כן חפר בבית החיים ברצונו לשוב ליטול את הממון אשר יעמידנו על רגליו ככתחילה.

אמר לו שר העיר ואמר לו, התכירני, ויאמר לו היאך יכיר העבד את אדוניו, אמר לו השר אני הוא העני שמצאת באותו יום נובר באשפה, ועתה תראה היאך עליתי לגדולה... הוא הדבר אשר אמרתי לך שכל מבטחי ותקוותי היא אך ורק בה' אלוקי, ועתה ראה עד כמה הרווחתי בזכות אמונתי ובטחוני בהש"ת.

תכלית האמונה להאמין בכל מצב יהיה מה שיהיה שהבל בא בגזירת המקום ו'אין מקרה בעולם'

ידוע המאמר בשם הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע על הפסוק (תהלים קטז, ז) 'שובי נפשי למנוחכי כי ה' גמל עליכי', בדרך משל, לחולה שעומד לפני ניתוח מסוכן, וכולו דואג וחרד, אבל כשנכנס לחדר ניתוח ראה שהרופא הראשי זה אביו - מיד נרגע, שהרי 'רחמי האב על הבן' ובוודאי יעשה את כל הנצרך לבנו כראוי על צד היותר טוב. וזהו אומרו 'שובי נפשי למנוחכי' - תנוח דעתך ויסורו דאגותיך 'כי ה' גמל עליכי' - כי זה המתעסק בכך הוא אבינו שבשמים, ולא יזיחך אף לרגע אחד ח"ו (כן כתב בספר אמונה עד בא השמש עמוד ל).

"והנה אימה חשכה גדלה נפלת עליך" (טו, יב)

כל ד' גלויות נרמזו בברית בין הבתרים

גלויות עם ישראל (אחרי גלות מצרים) הן ארבעה: בבל, מדי, יון ואדום. חז"ל אמרו שבברית בין הבתרים נרמזו כל הגלויות שעברו על עם ישראל עד הגאולה השלמה, וכמבואר במדרש

רבה (לך לך פרשה מד סי' יז), "אימה" - זו בבל, "חשיכה" - זו מדי, "גדולה" - זו יון, "נופלת עליו" - זו אדום. ובפרקי דרבי אליעזר (פרק כ"ח) מבואר שכל הגלויות נרמזות גם בבעלי החיים שביתר אברהם, "עגלה משולשת" - זו מלכות אדום, "ועז משולשת" - זו מלכות יון, "ואיל משולש" - זו מלכות מדי, "ותור" - אלו בני ישמעאל. ומבואר שם שאברהם ביתר את הבהמות הללו כדי להחלישן, ו"הגוזל" - רמז לעם ישראל, ולכן אברהם לא ביתרו, ואילו ה"עיש" רומז למשיח בן דוד, ירד עליהם העיש לאבדם ולפורם מן העולם, אברהם היה עומד ומניף עליהם בסודרים, שלא ימשול בהם העיש "עד הערב", "הערב" רמז לזמן הגאולה שהוא ערב שכבר הגיע.

וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ לְבוֹא וְתַרְדְּמָה נִפְלָה עַל-אַבְרָם וְהָנָה אֵימָה חֲשֵׁכָה גְדוֹלָה נִפְלְתָ עָלָיו
(טו, יב)

ענין ברית בין הבתרים

כתב מרן ראש הישיבה הרב יהודה צדקה זצ"ל בספרו "קול יהודה" (פרשת לך לך), הנה הפסוקים הללו צריכים הרבה התבוננות. אנחנו רגילים לומר אותם בנשימה אחת בבית הכנסת, ואין אנו מתבוננים בהם ואין אנו יודעים מה צפון בהם. יש כאן פסק דין קשה ונורא על אומה שלמה שטרם נולדה, עבדות ועינוי ארבע מאות שנה! מה קרה פה, היתכן?! מה חטאו ומה פשעו?! גם יש להבין מה ענין של "ותרדמה נפלה על אברם והנה אימה חשיכה גדולה נופלת עליו", ודרשו חז"ל (עיין רש"י) אלו ארבע גלויות, האם כך כורתים ברית, מנהגו של עולם כשכורתים ברית, שכל אחד מבטיח עזרה לחבירו, וכאן אנו רואים אימה וחשיכה וגלויות ועבדות ועינוי וממשיך הפסוק, "ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם, ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה".

גם הפליאה על אברהם אבינו הרחמן, כיצד קיבל זאת בשלוות נפש, איך לא ניסה אפילו להמתיק את הגזירה, אותו אברהם אבינו שרק אתמול כששמע שהקב"ה רוצה להפוך את סדום, עמד במלא קומתו להגן עליהם. למרות שידע שאנשי "סדום רעים וחטאים לה' מאד", בכל זאת ניסה להמליץ עליהם בכל מיני סניגוריא, אולי ימצאון חמשים, אולי ארבעים, או שלשים וכו', וכאן שתק ולא דיבר מאומה. היתכן!?

ועוד יותר יש לתמוה על מה שמסיים הכתוב "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", איזה פיוס הוא זה, אם אומרים לאדם נכה את בנך מכות גדולות ואחר כך נשלם לו סכום גדול, האם יסכים לכך, איזה אבא יסכים לדבר שכזה, היש לך עלבון גדול מזה. ולמרביית הפלא, דברים

אלו לא היו סתם דברים בעלמא, אלא דברים שהתגשמו למעשה. על כן, כל התמונה הזו דורשת מאיתנו את ביאורה.

ובכן, כדי לעמוד על טיבן של דברים, עלינו להמשיך ולהתבונן עוד יותר על תולדות אבותינו הקדושים, כמו שאמר הכתוב, הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם (ישעיה נא, ב), ואז נתפלא עוד יותר, אברהם אבינו אהובו של הקב"ה, כמה סבל עד שנולדו לו בנים, וכן שרה אמנו כמה סבלה עד שנולד לה בן! ואילו שאר בני אדם יולדים בקלות ומבלי כל רעש ולא צריכים לביאת מלאכים לבשרם, יצחק אבינו כמה סבל עד שנולדו לו בנים! וכמה סבלה רבקה עד שהרתה, ואחר כך התרוצצות הכנים בבטנה וכדומה. כל זה דורש מאתנו לעמוד על טיב הדברים ולהבינם על בוריים. והנה אם ברצוננו להבין את כל הפרשה הסתומה הזאת, עלינו להתבונן בספרו של הרב מוהר"ם אלשיך (תולדות פרק כה) אבי הדרשנים, ואז יעלמו כל השאלות והפליאות שהזכרנו.

והוא, כי ה' רצה לתת את תורתו הקדושה לעם קדוש וטהור, והיות שאדם הראשון חטא והנחש הטיל בו זוהמא, הרי כל הדורות שיצאו ממנו, היו מלאים זיהום ולא היו מסוגלים לקבל את התורה, כי כולה אש רוחנית וזכה עד מאד. ולכן תחילה רצה ה' לתת את התורה לאלף דור, וכשראה שאין העולם יכול להתקיים, עמד ונתנה לכ"ו דורות. ואז היתה צריכה עבודה מאומצת להטהר מכל הזיהום והסיגים של אלף דור בכ"ו דורות. ולכן אברהם אבינו שממנו היה צריך להוולד עם קדוש וטהור, לא היה יכול להוליד עד שהזקין ובטלה תאוותו ונזדכך בכמה נסיונות, וגם אז לא היה אפשר שהבן הראשון יצא נקי לגמרי, והיה מוכרח להוליד קודם את ישמעאל, וגם יצחק היה מוכרח להוליד את עשיו ויעקב תאומים, כדי שעשיו ישאב את כל הזוהמא של אמו וזהו שנאמר, ויצא הראשון אדמוני (בראשית כה, כה), לפי ששאב את כל נדוטה של אמו, ואילו יעקב יצא נקי ומזוקק. וממנו יצאו השבטים נקיים וטהורים, עם קדוש וטהור שהיה מסוגל לקבל את התורה.

ולענ"ד בזה אפשר לבאר את הכתוב במלאכי (א, ב) אהבתי אתכם אמר ה', ואמרתם במה אהבתנו, הלא אח עשיו ליעקב נאם ה' ואוהב את יעקב. מה היה צורך להקדים "הלא אח עשיו ליעקב", מי לא יודע זאת. ועוד יותר יש להתפלא, כי הכתוב מוסיף ומדגיש, "נאם יהוה" כאילו רק ה' יודע דבר זה. אמנם, לפי האמור יבא על נכון, ה' אומר לישראל "אהבתי אתכם אמר יהוה" אהבה גדולה אהבתי אתכם, ובמה, בזה ש"אח עשיו ליעקב"! כלומר, כיון שנולדו תאומים, על ידי כן שאב עשיו את כל הטומאה של אמו, ואז "ואוהב את יעקב", שיצא יעקב זך ונקי, "נאם יהוה", רק ה' יודע בטובה זו ובגודלה.

ומעתה נבא לעצם גלותו של עם ישראל. לאחר כל הזיקוק והזיכוך של אבותינו הקדושים, היה צורך לזיכוך נוסף של כל העם, כדי שיתאימו לקבל את התורה מן השמים ולהיות עם סגולה. ולכן בשעה שבא ה' לכרות ברית עם אברהם אבינו ולהבטיח לו כי זרעו יירש את ארץ ישראל שהיא מעבר לעולם הבא, הודיע לו כי יש צורך בזיקוק גדול ויש צורך להכניס את העם בכור הברזל של מצרים, לזקקו ולטהרו מכל זוהמא, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, היינו הרכוש הרוחני שאין רכוש גדול ממנו. עכ"ד בקיצור נמרץ.

ועל פי דבריו נתיישבו כל השאלות ששאלנו אחת לאחת. עם ישראל לא חטא, אבל היה צורך בתהליך של ארבע מאות שנה בזיכוך וזיקוק כדי שיהיו ראויים למעמד הר סיני ולקבלת התורה. אברהם אבינו קבל את זאת בשלוות נפש, כי ידע מה כוחו של "רכוש" זה, שכדאי לסבול כל גלות שבעולם עבורו. ואין זה דומה להפיכת סדום, ששם אברהם ניסה ללמד עליהם זכות, כי שם זה היה בגדר "עונש" וכאן זה בגדר "זיכוך". משל למה הדבר דומה, לרופא שאמר לאדם שצריך להכניס את בנו לבית חולים כדי לזכך את דמו. האם יעלה על הדעת שהאב יסרב או יבקש הנחה שיהיה פחות ימים, ודאי שלא, הלא הרופא מבקש טובתו ומה מקום לטענות, ואולם אם שופט רוצה לגזור על הבן מאסר, ודאי שהאב יבקש רחמים למעט בזמן כמה שאפשר. וזהו ההבדל שבין ישראל לסדום, הפיכת סדום היתה בגדר עונש, כדוגמת השופט שמטיל עונש, ולכן הסניגור מנסה להמתיק את פסק הדין כמה שאפשר. מה שאין כן בישראל, היה זה בגדר רפואה ותיקון, ולכן אין מקום לבקש רחמים, כי כל זה לטובתם שיהיו ראויים לקבלת התורה ולעולם הבא.

"וְשָׂרֵי אֶשֶׁת אַבְרָם לֹא יִלְדָה לוֹ וְלֹא שִׁפְחָה מִצְרִית וְשָׂמָה הָגָר" (טז, א)

הגר היתה בתו של פרעה

אמרו במדרש (בראשית רבה פרשה מ"ה סי' א') אמר רבי שמעון בר יוחאי, הגר בתו של פרעה היתה, וכיון שראה פרעה מעשים שנעשו לשרה בביתו, נטל בתו ונתנה לה, אמר מוטב שתהא בתי שפחה בבית זה ולא גבירה בבית אחר. הדא הוא דכתיב, ולה שפחה מצרית ושמה הגר (בראשית טז, א), הא אגרך (זה שכרך). אף אבימלך כיון שראה נסים שנעשו לשרה בביתו, נטל בתו ונתנה לה. הדא הוא דכתיב בנות מלכים ביקרותיך (תהלים מה, י).

"וְתַעֲנֶה שְׂרֵי וְתִבְרַח מִפְּנֵיהָ" (טז, ו)

אין אומה בעולם שיהיו שונאים לישראל כבני ישמעאל

הרמב"ן (בראשית טז, ו) על הפסוק זה, כתב, חטאה שרה אמנו בעיניו הזה, וגם אברהם בהניחו לעשות כן, ושמע ה' אל עניה ונתן לה שיהא פרא אדם לענות זרע אברהם ושרה בכל מיני העינוי. וכתב עוד, עתידין בני ישמעאל לשלוט בארץ הקדושה כשהיא ריקנית מכל, זמן רב, והם יעבכו להם לבני ישראל מלשוב למקומם, עד שתכלה הזכות ההיא (מצות מילה) של בני ישמעאל.

והנה הזוהר הקדוש (ח"ב דף ל"ב ע"א) זועק (לפני כ-1900 שנה) אוי לאותה שעה בה נולד ישמעאל בעולם! ורבנו בחיי (בראשית כא, יד) אומר, אין אומה בעולם שיהיו שונאים לישראל כבני ישמעאל. והרמב"ם כתב באגרת תימן "ולא עמדה כלל על ישראל אומה יותר רעה ממנה, ולא מי שהפליג להשפילנו ולהפחיתנו ולחזק שנאתינו כמותם".

חכמי ישראל חזו הכל מראש. הזוהר הקדוש אומר על בני ישמעאל שעתידים לעורר את כל העמים לבוא על ירושלים. ופירש הרמ"ק באור יקר (וירא שער ג' סי' ט"ו כרך ה' דף נ"ה), "שיעשו שלום ביניהם ויתהפכו לישראל להשמידים מפני שהקימו להם מלכות". (ודרך בדרכו באור החמה אזולאי וירא דף ס"ו).

עוד כתב הרמב"ן (שיר השירים ה, יג) בענין זה, ברשיון מלכי האומות ובעזרתם ילכו לארץ ישראל, ויהיה הדור כולו חייב, ותשתכח תורה מישראל, ותרבה החוצפה והעזות, ולא ישאר בידם רק זכות מצות מילה, שתאפשר לנו לעמוד למעשה מול האויב הישמעאלי התובע אף הוא זכות על ארץ ישראל מכח אותה מצוה שהוא מקיימה בחלקה.

ובעל הטורים כתב על הפסוק ואלה שני חיי ישמעאל ויגוע וימת ויאסף אל עמיו... על פני כל אחיו נפל (בראשית כה, יז-יח), ומיד לאחר מכן (בפסוק יט) נאמר, ואלה תולדות יצחק בן אברהם, לומר, כשיפול ישמעאל באחרית הימים, אז יצמח בן דוד שהוא מתולדות יצחק.

"וְהוּא יִהְיֶה פְּרָא אָדָם יָדוּ בְּכָל יוֹד כָּל בּוֹ" (טז, יב)

מה עלול הפרא אדם הזה לעשות לעם ישראל באחרית הימים

דייק הגה"ק מהרי"ל מדיסקין ז"ע (על התורה בראשית טז, יב) דרך המקרא, וזו גם צורת הדיבור בלשון הקודש, להזכיר את שם העצם לפני התואר. לדוגמא, רגילות היא לומר "אדם חכם" ולא "חכם אדם", וכמו כן "איש עשיר" ולא עשיר איש, וכו'. שכן "אדם" הוא שם העצם

המתואר בשם התואר "חכם", או בשם "עשיר". ואם כן מה הטעם שאמר המלאך להגר כי ישמעאל יהיה "פרא אדם", ולא אמר כמו משפט הלשון הנכון, "אדם פרא"? אלא אפשר ורמז גדול יש כאן, המלאך רמז לכך שעיקרו יהיה פרא, ואילו ה"אדם" שבו, יהיה טפל לשם ה"פרא" שבו...

הדבר הזה אומר, ש"פראות ישמעאל" אין זה סתם תואר המתלווה אליו, אלא זה עצם מעצמותו ותוכן מהותו.

בהקשר לכך נביא בפניכם את מה שסיפר אחד מתלמידיו של הגה"ק בעל החפץ חיים זי"ע (הרה"ג שמעיה אליעזר זיכובסקי זצ"ל בספר נאות דשא בהקדמה עמ' י"ט) שרצה לעלות לארץ ישראל ולהשתקע שם. היה זה מיד לאחר מאורעות תרפ"ט, אז נרצחו מאות מתושבי העיר חברון, אנשים נשים וטף, ובני הישיבה הסמוכה, והפחד בקרב יהודי ארץ ישראל ובגולה היה גדול. ולכן בא לשאול בעצת רבו, אם כדאי לו לעשות צעד זה. ענה לו החפץ חיים זי"ע - הנה התורה הקדושה אומרת על ישמעאל, והוא יהיה פרא אדם. הלא ידוע כי תורתנו היא נצחית, ואם היא אומרת על ישמעאל, והוא "יהיה" פרא אדם, הרי משמעותו, שישמעאל ישאר לנצח פרא אדם. ואפילו יתאספו כל עמי התרבות שבעולם, וירצו לחנך את ישמעאל ולעשותו כבן תרבות, שלא יהיה פרא אדם, הלא ודאי לא יוכלו בשום אופן, ולא יעלה בידם כלל. כי לא בן תרבות הוא, שהרי התורה העידה עליו שיהיה פרא אדם, ו"יהיה" פירושו גם לעתיד, לנצח! ואפילו אם ישכיל ישמעאל ללמוד, ויהיה למשל עורך דין וכדומה, אז יהיה "עורך דין פרא אדם"... ואם ישכיל להיות פרופסור, אז יהיה "פרופסור פרא אדם"... זאת אומרת, שהפראות שבו לא תסור ממנו לנצח... ונאנח ה"חפץ חיים" ואמר: אוי! מי יודע מה הפרא אדם הזה עוד עלול לעשות לעם ישראל באחרית הימים. ואפילו שכך סיים את שיחתו ואמר לי, מכל מקום, אין חשש זה צריך להיות עיכוב לעלות לארץ ישראל, ובירך אותי בברכת עלה לשלום וה' יצליח דרכיך, ונפרדתי ממנו לשלום!

"ולא יקרא עוד את שמך אברהם ויהיה שמך אברהם" (יז, ה)

תכלית האדם לידע ש"עצת ה' היא תקום"

בגמרא (ברכות יג.) 'תני בר קפרא כל הקורא לאברהם אברם עובר בעשה', וביארו בספרים (יצב אברהם לך, ועוד) כי 'אברם' נוטריקון רבות מחשבות בלב איש (אגרא דכלה ריש הפרשה). וכתב השל"ה הק' (שער האותיות אות א מו) וז"ל: בכלל דביקות האמונה, שיאמר על כל פעולה שרוצה לעשות, אפילו לזמן קרוב, יאמר אעשה זה אם ירצה השם, הן שיהיה דבר גדול או דבר

קטן, וסימנך 'עצת ה' היא תקום' (משלי יט, כא), 'היא' ראשי תיבות אם ירצה השם, ואז 'תקום', עכ"ל.

והנה לפי דברים אלו יבואר ה'שינוי השם' של אברם, שמעתה לא יהלך האדם רק עם 'אברם' - שזה ר"ת רבות מחשבות בלב איש, אלא יוסיף בהם אות היא - ר"ת אם ירצה השם, כשמו של 'אברהם', ויזכור את ה' בתוך מחשבותיו, ומי שאינו מאמין בזה עובר ב'עשה', כי תכלית האדם לידע שעצת ה' היא תקום.

"זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך אחריו המול לכם כל-זכר" (יז)

מעשה פלא שהיה במילת גר בימי החתם סופר זי"ע

בספר זכרון למשה (סימן י"ד אות ה') מובא, שבימי החתם סופר זי"ע אירע מעשה פלא באחת הקהלות הקטנות סמוך לפרשבורג, שבא גוי אחד להרב דמתא להתגייר, ואחר החקירה שכוונתו לשמים, גירוהו כדת וכדין, וליום שלישי למילתו נחלה רחמנא ליצלן במחלה אנושה, עד שהרופאים נתיאשו מחייו. ונעשה רעש גדול אצל קרוביו הגוים, שאמרו שהיהודים הרגו אותו, שבמילתו גרמו לו מחלה זו, וסכנה גדולה היתה מרחפת לא רק על הקהילה הנ"ל, אלא על הכלל כולו. הרב לא היה יודע מה לעשות, והלך לפרשבורג וסיפר הדבר למרן החתם סופר ז"ל. גער בו החתם סופר, היתכן לקבל דבר זה בעיר קטנה כזו אשר אינם מלומדים למול איש מבוגר בלתי הכנה נכונה לזה, אבל מכיון שכבר נעשה מעשה, והסכנה גדולה, לא נשארה שום עצה רק שמחויבים הרב והמוהל למסור נפשם למיתה בעד הכלל, כי הסכנה באה על ידי התרשלותם.

והיינו שיקחו עגלה ויתנו את הגר הנימול עליה, והרב והמוהל ישבו שם על העגלה, ואחד מהם ינהל את העגלה, ויאמרו שהם נוסעים עם החולה לאיזו עיר גדולה אל רופא מומחה, ובדרך נסיעתם בבואם אצל הנהר דאנוי, יכנסו עם העגלה אל שבולת המים והנהר ישטוף אותם הכל יחד, באופן שגם הרב והמוהל יטבעו ואז לא יחשוב אדם שהיתה כוונתם לאבד את הגר, ועל ידי זה יצל הכלל כולו, שאז יאמרו הגוים שבאונס מתו ולא מחמת המילה. כה היה דברו של רבנו החתם סופר ז"ל להרב הנ"ל.

הרב קיבל עליו דברי החתם סופר באהבה, ואמר בלבו, הריני כפרת כל ישראל, והלך לעירו וסיפר את הדברים האלה אל המוהל, וגם הוא קיבל על עצמו למסור נפשו בעד הכלל, שידע בנפשו כי ממנו יצאו הדברים, והוא אשר גרם את הסכנה. וכה עשו הכנה נכונה לזה,

וקדשו עצמם בתפילות ובידיויים למסור נפשם בעד כלל ישראל. ולקחו עגלה ונתנו החולה עליה, ונסעו לדרכם ולא הגידו מה שבכוונתם לעשות לשום איש, אפילו לבני ביתם, רק נפרדו איש מביתו בבכיות גדולות ובדמעות שלישי.

ויהי כבואם סמוך לנהר דאנוי וכבר היו בחדא כרעא בתוך הנהר, בפתע ראו איש יהודי קופץ לקראתם וצועק לעברם, "לאן אתם נוסעים, עוד מעט ואתם טובעים במים!" ועמד נגדם ועצר בעדם מלהמשיך, עד שירד הרב מן העגלה ונכנס עמו בדברים, והכיר בו שהוא תלמיד חכם וירא שמים וסיפר לו את כל הענין. ענה להם אותו יהודי "בטלנים, הרי יש לי קצת מים בצלחת, ואם תתנו מהם קצת על מקום המילה של החולה ורפא לו מיד". ויעשו כן, וברגע כמימרא ראו בעליל שהחולה נתרפא לגמרי כשאר כל אדם. ונסעו בחזרה אל ביתם שמחים וטובי לב, וחמת משפחת הגר שככה, וליהודים היתה אורה.

אחר הדברים האלו, נסעו הרב והמוהל לבעל החתם סופר, וסיפרו לו כל הדברים, וחוכא עבר על שפתיו באומרו שהצטרך אליהו מלאך הברית לבוא ולרפאות את הגר הנימול, אלא שרצה החתם סופר שיוכו לראות אותו ולא היו כדאין לכך בלתי אם יקבלו עליהם מסירות נפש עבור הכלל, על כן ציוה עליהם לעשות כזאת, אבל הוא ידע מראש שלא יאונה אליהם שום רע חס ושלום, כי שומר מצוה לא ידע דבר רע. (אוצר פלאות התורה).

"וּבֶן-שָׁמֹנֶת יָמִים" (יז, יב)

גדולה שבת שאין התינוק נימול עד שתעבור עליו שבת, שכיון שנימולים לשמונת ימים, לעולם תעבור על התינוק שבת קודם המילה.

"הַמּוֹל יְמוּל יָלִיד בֵּיתְךָ וּמִקְנֵת כֶּסֶפְךָ וְהִיתָה בְּרִיתִי בְּבִשְׂרְכֶם לְבְרִית עוֹלָם" (יז, יג)

מי שנימול ע"י אברהם קודם שמל אברהם אבינו עצמו מת

הרא"ש על התורה (כאן, בהדר זקנים) כתב חידוש נפלא, שאברהם אבינו מל הרבה ולדות קודם שמל את עצמו, ומתו כל הולדות. עד שהרגיש ממרא בלשון ציווי הבורא "המול ימול", שעל אברהם למול קודם את עצמו ורק אחר כך יוכל למול אחרים, וזו העצה שנתן ממרא לאברהם שימול את עצמו תחילה, ורק אז יוכל למול גם אחרים.

ובזה מיישב הרא"ש מה שמקשים העולם, איך יתכן שצדיק כאברהם אבינו ע"ה היה שואל עצה אם לקיים מצות הבורא או לא. וכתב הרא"ש, שלפי הנ"ל ניחא, שמה שנתן ממרא

עצה על המילה לאברהם, היינו רק על פרט זה, שאברהם ימול את עצמו תחילה, ואחר כך ימול אחרים.

“וְאַבְרָהָם בֶּן-תְּשֻׁעַ שָׁנָה בְּהַמְלוֹ בְּשָׂר עָרְלָתוֹ” (יז, כד)

היאך נימול אברהם אבינו

כתב רש"י בשם המדרש (בראשית רבה מ"ט, ב'), נטל אברהם סכין ואחז בערלתו ורצה לחתוך והיה מתירא שהיה זקן, מה עשה הקב"ה שלח ידו ואחז עמו שנאמר, וכרות עמו הברית (נחמיה ט, ח) "לו" לא נאמר, אלא "עמו".

אמנם במדרש רבא (מ"ט, יז) איתא שהיה אברהם תמה היאך ימול, היינו שהיה מסופק באיזה מקום בבשר צריך למול. מה כתיב אחריו "ויפול אברם על פניו" כיון שנפל על פניו, רמז לו הקב"ה לאותו מקום על ידי שעקצו עקרב שם.

כתב החיד"א (בחומת אנך אות כ') בשם רבי אברהם היכיני זצ"ל. דבר זה רמזו בפסוק "בעצם היום הזה נמול אברהם" "בעצם" ר"ת בעקיצת עקרב צדיק מל.

והנה ידוע שעקיצת העקרב נותנת קרירות לאדם, ולכן רפואה לעקיצת עקרב היא להניח דבר חם על מקום העקיצה (כמבואר במועד קטן ח:), לפי זה ניתן לומר פירוש נוסף, למה אברהם אחרי המילה ישב "פתח האוהל כחום היום" (בראשית יח, א), כדי להתרפאות מעקיצת העקרב בחום היום.

וכיוצא בזה כתב בספר כסא רחמים (מלמד, לך לך, ד"ה עוד יובן לענ"ד), שאברהם אבינו ע"ה לא היה יודע מהיכן יחתוך ערלתו, שלח ה' עקרב ועקץ "לראש ערלתו", והבין אברהם אבינו על ידי עקיצת העקרב, והראיה, בעצ"ם ר"ת בעקיצת עקרב צדיק מל, וכן ראינו בנדרים (דף לא:): ששלח השם יתברך למשה רבנו ע"ה נחש, והיה בולעו עד מקום המילה ועל ידי זה הבינה צפורה שצריך למול בנה. ויום שמל אברהם אבינו היה יום הכיפורים, ועל ידי שרואה הקב"ה דם המילה, מכפר לישראל. וזו גימט' של "בעצם היום הזה נימול" שעולה מספר "יום הכיפורים".

“וְאַבְרָהָם בֶּן-תְּשֻׁעַ שָׁנָה בְּהַמְלוֹ בְּשָׂר עָרְלָתוֹ” (יז, כד)

מה העצות שנתנו לאברהם ג' אוהביו על המילה

אמרו רבותינו ז"ל (לקח טוב פרק יח סי' א) אברהם אבינו ע"ה היו לו ג' אוהבים, והם ענר אשכול וממרא, בעת שאמר לו ה' יתברך לקיים מצות המילה נתיעץ עם אוהביו. אמר לו ענר,

למה תענה ותצער נפשך, והראיה ענ"ר ר"ת עינוי נפש רע. הלך אצל אשכול, אמר לו אתה יודע שיש לך שונאים חזקים ממך אם כן למה לך למול שתתחלש, והראיה אשכ"ל ר"ת אחי שונאים כבירים לך, או איש שוטה כורת לאבריו. הלך להתיעץ עם ממרא, אמר לו, לך ותמול והאל ירפאך, והראיה ממר"א ר"ת מול מהר רופאך אל, או מצות מילה ראוי אתה, או מהר מלא רצון אביך (אורה ושמחה, בן עמרם, עמ' כ"ט ועוד).

"וְאֶבְרָהָם בֶּן-תְּשֻׁעַ שָׁנָה בְּהַמְלוֹ בֶּשֶׁר עָרְלָתוֹ" (יז, כד)

מדוע אברהם שאל עצה על המילה

אברהם רצה שיאמרו לו שלא יעשה ברית מילה, כדי שזה יגדיל את הניסיון והוא בכל זאת יעשה וכך יגדל שכר המצוה, אמנם למעשה ממרא הסכים על זה ובשכר שיעץ לו על המילה נגלה הקב"ה לאברהם בחלקו של ממרא (בראשית רבה פרשה מ"ב סי' ח'), כמו שנאמר, וירא אליו ה' באלוני ממרא והוא יושב פתח האוהל כחום היום (יח, א) ושואל הכתב סופר למה הלך אברהם להתיעץ עם ענר אשכול וממרא וכי אם הם היו אומרים לאברהם אבינו לא לעשות ברית מילה, הוא לא היה עושה ברית מילה? ומתרץ שאדרבה אברהם רצה שיאמרו לו שלא יעשה ברית מילה, כדי שזה יגדיל את הניסיון והוא בכל זאת יעשה וכך יגדל שכר המצוה. ואמנם למעשה ממרא הסכים על זה.

שאל אם לקיים המצוה מעצמו או להמתין עד שיצווה

בעיקר שפתי חכמים (בראשית יח, ג) כתב, מה שנטל עצה על המילה יותר משאר מצוות הוא, לפי שעל שאר המצוות לא היה צריך ליטול עצה, כי אף שכבר קיים אותן פעם אחת, אם יהיה מצווה אחר כך מהקב"ה, יוכל לקיים אותן פעם שנית ויהיה מצווה ועושה, והלכה היא שגדול המצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה (ב"ק לח.), מה שאין כן מצות מילה שאם נימול פעם אחת, שוב אין יכול לחזור ולמול את עצמו פעם שנית, על כן שאל עצה אם לקיימה מעצמו או ימתין לציווי הקב"ה. (ועיי' שפתי חכמים).

שאל עצה כיצד לשכנע את ישמעאל למול

השל"ה הקדוש (וירא דרך חיים תוכחת מוסר סי' כ"ט) כתב, שלא שאל אותם האם לקיים מצות מילה או לאו, אלא שאל עצה איך יאחז דרכו שיקויים מאמר האל, כי נצטווה למול גם כן את ישמעאל בנו וכל מקנת כספו, ואולי לא יניחו את עצמם למול, והיה צריך אברהם להתיעץ איך יפתה אותם ומה ידבר על לבם של ישמעאל ומקנת כספו.

אברהם היה בספק אם ימול את עצמו או ע"י אחר

הרב בינה לעיתים (פיג'ו, דרוש ע"ח עמ' תס"ג) מבאר, שבדאי אברהם אבינו חשב לקיים מצות המילה בשלמותה ללא שום פקפוק ולא על קיום המצוה בא אברהם אבינו להתיעץ, אלא הספק של אברהם אבינו היה האם הקב"ה ציוה אותו שהוא יהיה המוהל של עצמו, או שיעשנה על ידי אחר, כי כך לא מקיימים מצוה בחביבות. או שמחמת זקנותו יש לחשוש שמא הוא יקלקל המילה מחמת חלישותו ולא יעשנה כפי הצורך ולא יזכה לקיים מצות ה' בשלמותה ועדיף שיעשנה על ידי אחר, את הספק הזה הלך אברהם לשאול משלושת רעיו.

הלך לענר אמר לו שעל פי השכל האנושי נראה שהקב"ה לא מתכוון שאתה תמול את עצמך, כי אתה בן מאה שנה זקן, חלוש וחסר כח, ואם תעשנה בעצמך אתה רק תקלקל. ועל כן כוונת הקב"ה שאתה תמול אחרים ולא את עצמך.

אשכול ענה לו בטענה מדינית, לא יתכן שהקב"ה מתכוון שתמול את עצמך, כי יש לך הרבה שונאים וכולם יאמרו שמל את עצמו לרוב גאוותו שחושב את עצמו לקדוש וכולם טמאים לעומתו ואינם רשאים לנגוע בבשרו, לכן כדאי שתמול ע"י אחרים, וזו הכוונה בלשון המדרש (רבה פרק מב סי' ח') "מה אתה הולך ומסיים את עצמך בין שונאיך".

אבל ממרא שהיה שלם שבכולם, אמר לו בודאי שהתכוון הקב"ה שתמול את עצמך, ה' שהצילך מכמה סכנות מכבשן האש, מהמלכים ומהרעב, הוא יהיה בעזרך אף במצות המילה, וזוהי כוונת המדרש "הדבר הזה שאמר לך למול אין אתה שומע לו" (בתמיה) כלומר, אינך מבין שהציווי הוא עליך שתמול גם את עצמך וגם את האחרים, ומשום כך זכה ממרא שהקב"ה נגלה לאברהם אבינו בפלטין שלו.

פטירת רחל אמנו

י"א חשון

מאמר מן הזוה"ק וד"ת על רחל אמנו

ח"א קע"ה ע"ב

וַיֵּצֵב יַעֲקֹב מִצְבָּה עַל קְבוּרָתָהּ, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, מָאֵי טַעְמָא
 למה הציב יעקב מצבה על קבורת רחל. **בְּגִין דְּלֹא אֶתְכַסֵּיָא אֶתְרָהּ**
 עד יומא דזמין קדשא בריה הוא לאתויא מתייא כדי שלא יתבסה
 מקום קבורתה עד אותו היום שעתיד הקב"ה להחיות המתים, ותמיד יוכלו בני ישראל
 להתפלל שם, ולבקש רחמים על הגלות. **כְּמָה דְּאֶתְמַר עַד הַיּוֹם, עַד הָהוּא**
יּוֹמָא מְמַשׁ כמו שכתוב עד היום בה' הידיעה שפירושו עד אותו היום הנודע שהוא
 יומו של תחיית המתים ממש, ור"ל כי בנה יעקב בנין חזק שיהיה בנין עולם.

רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, עַד יּוֹמָא דְתַתְרַר שְׂכִינְתָּא בְּגִלוּתָהּ
דְּיִשְׂרָאֵל בְּהָהוּא אֶתְר רבי יהודה אמר מש"כ עד היום, פירושו עד אותו
 היום שתחזור השכינה מגלות ישראל באותו מקום, **כְּמָה דְּאֶתְ אָמַר, (ירמיה לא)**
וַיֵּשׁ תִּקְוָה לְאַחֲרִיתֶךָ נָאִם יְיָ וְשָׁבוּ בָנִים לְגִבּוֹלָם כמו שאמר הקב"ה
 לרחל ויש תקוה לאחרייתך נאם ה' יש לך לצפות לאחריית טובה לבניך, ושבו בנים לגבולם
 באחריית הימים במהרה בימינו. **וְדָא אִזְמַתָּה דְּאוּמֵי לָהּ קְדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא**
 וזו היא השבועה שנשבע לה הקב"ה, דכתיב בפסוק לפניו כה אמר ה', ודבריו של הקב"ה

נאמנים כמו בשבועה. וְזָמִינִין יִשְׂרָאֵל כִּד יִתּוּבוּן מִן גְּלוּתָא, לְקַיָּמָא
עַל הָהִיא קְבוּרָה דְרַחֵל וְלִמְכַי תַּמּוּן. כְּמָה דְאִיהִי כְּבֹאת עַל
גְּלוּתָהּזֵין דְיִשְׂרָאֵל וּעֵתִידִים יִשְׂרָאֵל כְּשִׁישׁוּבוּ מִן הַגְּלוּת לַעֲמוּד עַל קְבֵר רַחֵל וּלְבַכּוֹת
שֶׁם בְּכִיָּה שֶׁל שְׂמֻחָה, כְּמוֹ שֶׁהִיא בְּכַתָּה עַל גְּלוּתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּכִיָּה שֶׁל צַעֲרָה. וְעַל דָּא
כְּתִיב וְעַל זֶה נֹאמֵר, (ירמיה לא) בְּכִי יִבְאוּ וּבְתַחֲנוּנִים אוֹבִילִם וְגו'.
וְכִתִּיב, (ירמיה לא) כִּי יֵשׁ שָׂכָר לְפַעוּלְתֶּךָ פִּי יֵשׁ לְךָ שָׂכָר עַל הַבְּכִיָּה שְׂבִיבִית
עַל גְּלוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וּבְהִיא (דף קעה ע"ב) שְׁעָתָא זְמִינַת רַחֵל דְאִיהִי
כְּאַרְחָא לְמַחְדְּרֵי בְּהוּ בִישְׂרָאֵל וְעַם שְׂכִינְתָא וְאוּקְמוּהָ חֲבַרְיָא
וּבְאוּתָהּ שַׁעָה עֵתִידָה רַחֵל לְשִׂמּוּחַ עִם יִשְׂרָאֵל וְעַם הַשְּׂכִינָה כְּמוֹ שֶׁפִּירְשׁוּ חז"ל בַּמְדְּרָשִׁים.

רחל אמנו

דרשה זו של ר' יוסי מבוססת על הכתוב "היא מצבת קבורת רחל עד היום", ובגמ' יומא (נד,
א) נחלקו אם כל הנאמר עד היום לעולם הוא או לא.

בספר שאלי שלום ירושלים הביא שהשאר לנו האל יתברך שריד את קבר רחל, וכל אחד יכול
לבוא לשם לבכות ולהתפלל, באין מונע ובאין פוצה פה ומצפצף, ואולי גם זה היה מכוונת
יעקב אבינו ע"ה בקברו אותה על אם הדרך ולא הולוכה לבית לחם, כי ברוח קדשו צפה
מראשית אחרית והציל לנו על ידי זה את קברה להיות לנו לאחוזת נחלה בימי גלותינו כיום
הזה, וגם קרוב לומר כי הוא מנבואת ירמיה הנביא קול ברמה נשמע רחל מבכה על בניה וכו',
דוקא רחל כי יש שכר לפעולתך רצה לומר מדה כנגד מדה, על שלא התקנאה באחותה לאה
והיתה צנועה, לא יתקנאו בנו הישמעאלים שהיא אמנו וקברה כמוצנע מהם וגלוי לפנינו.

מקום קבורת רחל היה ידוע כל השנים, וכבר מצינו בנ"ך (שמואל א' י, ב) שאמר שמואל לשאול
בצאתו לחפש את האתונות אמר "בלכתך היום מעמדי ומצאת שני אנשים עם קבורת
רחל בגבול בנימין בצלצלח ואמרו אליך נמצאו האתונות".

הסיבה שיעקב לא קברה במערת המכפלה

בפסיקתא רבתי (פרשה ג) איתא שיעקב אמר ליוסף "שלא קברתיה שם אלא על פי הדיבור שאף אני בקשתי להעלותה ולקברה ולא הניחני הקדוש ברוך הוא שנאמר "ואקברה שם" (שם) מהו שם על פי הדיבור, ולמה, שגלוי וצפוי לפניו שסוף בית המקדש עתיד ליחרב, ובניו עתידים לצאת בגולה, והם הולכין אצל אבות ומבקשים מהם שיתפללו עליהם, ואינם מועילין להם וכיון שהם הולכין בדרך הם באין ומחבקין קבורת רחל, והיא עומדת ומבקשת רחמים מן הקב"ה ואומרת לפניו רבונו של עולם שמע בקול בכייתי ורחם על בני או תן לי האוניא שלי, מיד הקדוש ברוך הוא שומע בקול תפילתה. מנין שכן כתב "בכי תמרורים רחל מבכה על בניה" (ירמיה ל"א ט"ו) וכתב ויש תקוה לאחריתך (נאום ה') ושבו בנים לגבולם (שם שם י"ז) הרי פייסו למה לא נכנסה אמו לקבורה".

מבואר במדרש שיעקב קברה בדרך היה ע"פ הדיבור, ויש להוסיף ע"פ המובא במדרש (במד"ר פרשה ג' אות ג') "כל מקום שנאמר בו "ואני", כביכול הקב"ה ובית דינו. ומכיון שנאמר אצל יעקב "ואני בבואי מפדן" הרי שהיה ע"פ הדיבור.

יום פטירתה ומצבתה

מקובל מאז ומקדם שיום י"א במרחשון, שנת ב' אלפים ומאתיים ושמונה לבריאת העולם, הוא יום פטירת רחל אמנו, כמובא בצמח דוד, ובסדר הדורות.

וזה ע"פ דברי הילקוט שמעוני (פרשת שמות) שבנימין נולד בי"א מרחשון, וכ"כ רבנו בחיי (שם) בשם מדרש תדשא, ומפורש במקרא שבשעה שילדה רחל את בנימין מתה וזה המקור לתאריך, שיום פטירת רחל אמנו הוא י"א חשון.

אמנם רש"י עה"פ "כברת הארץ" לבא אפרתה כתב בשם המדרש רבה שפטירתה היתה בתחילת הקיץ, בזמן שהארץ חלולה ומנוקבת ככברה, שהניר מצוי "והסתו עבר והשרב עדיין לא בא" עכ"ל. וע"ע בשפתי חכמים שם.

בפסיקתא דרב כהנא (פסיקתא פרשה ג') איתא דבין פסח לעצרת נפטרה. שאמרו שם, אמר לו שמא מה שלא הכנסת אותה לקבורה שמא עונת גשמים הייתה, אמר לו לאו, בעוד כברת ארץ לבוא אפרתה (שם) בין פסח לעצרת היה.

בת כמה היתה רחל כשמתה, זה תלוי במדרשים, לפי דברי המדרש (ילקוט שמעוני) שרחל נישאה כשהיתה בת כ"ב, ורחל חייתה אח"כ י"ד שנה, (מכיון שיעקב עבד שש שנים אחרי שנשא את

רחל, עד שנולד יוסף, ומלידת יוסף עד בנימין עברו שמונה שנים) נמצא כשמתה היתה בת ל"ו שנה. ולפי רבנו בחיי רחל היתה בת י"ב כשנשאה יעקב, נמצא שחייתה כ"ו שנה.

מצבתה

יעקב אבינו העמיד מצבה על קברה, ואע"פ שאמרו חז"ל תני רבן שמעון בן גמליאל אין עושין נפשות לצדיקים דבריהם הן זכרוניהם. וביותר צריך ביאור דברי המדרש (מדרש רבה בראשית פרשה פב פסקה י) שעל הפסוק הזה "ויצב יעקב מצבה" הביא את דברי רבן שמעון בן גמליאל אין עושין נפשות לצדיקים דבריהם הן זכרוניהם, הרי לכאורה מה שיידך לדרוש כן על הפסוק ששם מפורש שמותר לעשות מצבה על הקבר.

זביאר המלבי"ם שיש שעושים מצבה לזכר הנפטר, וע"ז אמר רשב"ג שלצדיקים אין צורך בעשיית מצבה, כי דבריהם הם זכרונם, אבל יש טעם נוסף לעשיית מצבה, שלא לתועלת זכרון הנפטר, אלא לצורך "שידעו ששם קבור הצדיק, ויבואו להתפלל שם", מצבה כזאת מותר לעשות גם לצדיקים, ולזה הביא המדרש שהטעם שעשה יעקב מצבה, לא "לתועלת רחל" נעשה, אלא לטובת ישראל, ולכן סיים המדרש "למדנו שנקראו ישראל על שם רחל שנאמר (ירמיה לא) הבן יקיר לי אפרים", וכן המשיך המדרש "ד"א ותמת רחל ותקבר בדרך אפרת, מה ראה יעקב אבינו לקבור את רחל בדרך אפרת, אלא צפה יעקב אבינו שהגליות עתידות לעבור שם לפיכך קברה שם כדי שתהא מבקשת עליהם רחמים, הה"ד (שם) קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה". והיינו שהמצבה לא היתה "לתועלת רחל", אלא לתועלת כלל ישראל.

צורת המצבה

רבי בנימין מטודילה הביא שהיה בקבר רחל, וכתב על הקבר אחת עשרה אבנים כנגד אחד עשר שבטים" והוא מוסיף נופך משלו, מכיון שעדיין לא נולד בנימין אלא בצאת נפשה אין שם אבן כנגדו.

בסינוב ר' פתחיה הובא שעל י"א האבנים יש אבן גדולה מאד, והוא של יעקב אבינו, והכמרים לקחוה לבנין ע"ז, ולמחר ראוה על הקבר כאשר בתחילה, כן עשו כמה פעמים, עד שנמנעו מלקחתה עוד. וסיפור זה היה לפני יותר מאלף שנים.

בזמן האחרון שבנו את כותלי קבר רחל היו מעוררים לא לעשותו, והוא ע"פ דברי שער הכוונות (דרושי סדר שבת דרוש א) שכתב "דלאה איקרי עלמא דאתכסיא לפי שעומדת במקום

אורות המכוסים' אבל רחל נקרא עלמא דאתגליא כי היא במקום אורות המגולים וגם ז"ס קבורת רחל בדרך באתגליא במקום פרשת דרכים". הרי מבואר שהקבר צריך להיות "בגלוי". אך היו מהרבנים שטענו מכיון שהגויים התחילו לקבור מתייהם סמוך לו, א"כ צריכים להפסיק בין הטומאה.

שכינה שורה שם יותר מכל המקומות

בזוהר הקדוש (חלק א דף רכה, ב) מובא שהראו לרב המנונא בחלום שתפילה אצל רחל גדולה מתפלה בקברי אבות וז"ל ורב המנונא הכי גלי ואמר, דהא אחזיו ליה, דיתיר עבדת רחל דקיימא בפרשת אורחין, בכל זמנא דאצטרך עלמא מכלהו, ורזא דמלה, ארון וכפורת וכרובים בחולקא דבנימין דאתיליד בארחא, ושכינתא על כלא".

וכן משמע בתקוני זהר שאחר החרבן שורה השכינה על קברי הצדיקים, ובמיוחד על קבר רחל, שהיא המרכבה לשכינה.

בתיקוני זוהר (תיקון פ דף כב, א) כתב הגר"א וז"ל בדרך דא וכו' ר"ל שמלכות נקראת דרך, כמ"ש ימתו במדבר בדרך, ר"ל שע"י הדרך מתו, שהוציאו דבת הארץ מלכות, וכן קבורת רחל בדרך כמש"כ, ור"ל בזמן שאין הצדיקים בדור, ואין מוצאה מקום לנוח אז היא שורה על הצדיקים ישני עפר, וז"ש מתו במדבר בדרך ר"ל ששם שורה. ועוד בדרך כו' ר"ל ששם עיקר שרייתה כידוע, עכ"ל הגר"א.

וזכתב ע"ז ב"לשם" (שערי הלשם חלק ב - סימן יא - בית שני) "והנה נמשח דוד בבית לחם, כי שם הוא קבורת רחל, ושם הוא עיקר שריית השכינה, כמ"ש בתיקונים תיקון ו', ע"ש בהגר"א דף כ"ב ע"ב דה"מ בדרך ודה"מ ועוד ע"ש.

היינו דהלשם מפרש דמש"כ הגר"א בדבריו הנ"ל (בסעיף ג') ששם עיקר שרייתה קאי זה על קבר רחל, ובטעם הדבר נראה מפני שרחל היא המכוונת כנגד השכינה.

אמנם עיין בביאור הגר"א לתיקוני זהר (תיקון מ"ט דף צ"ו) במקום שהשכינה שורה, שלכאורה יש סתירה בדבריו, וצ"ע. רק אם נאמר שאין כוונתו שם על השכינה, רק על מטטרון.

יוסף התפלל על קבר אמו

הראשון שמצינו שהתפלל על קבר רחל, היה בנה יוסף, כמובא בסדר הדורות (חלק ימות עולם - האלף השלישי - ב' אלפים ר"ו) הביא כדלהלן, (ומקורו מספר הישר פרשת וישלח).

והנה בדברם ויראו אורחת הישמעאלים הבאה בתחלה אשר ראו בני יעקב באה לקראת המדינים, ויאמרו המדינים איש אל רעהו לכו ונמכרנו לאורחת הישמעאלים ונקח בו המעט אשר נתנו, וימכרוהו לישמעאלים בעשרים כסף וירכיבוהו על הגמלים ויוליכוהו מצרימה, וישמע יוסף כי הולכים מצרימה ויצעק יוסף ויבך כי התרחק מארץ כנען ויבך מאד, וירא אותו איש אחד ויורידהו מעל הגמל וילך ברגליו, ובכל זאת היה יוסף צועק ובוכה ויאמר אבי אבי, ויכה איש אחד מהישמעאלים את יוסף על הלחי ויוסף לבכות ולא יכול ללכת ממר נפשו, ויכוהו כלם ויענוהו בדרך ויפחידו אותו למען יחרש מהבכי, וירא ה' את עני יוסף ועמלו ויורד ה' על האנשים ההם חשך ובהלה ותיבש יד כל מכהו ויאמרו מה הדבר הזה אשר עשה אלהים לנו בדרך הזאת והם לא ידעו כי בעבור יוסף קרה להם. ויעברו בדרך אפרת אשר שם קבורת רחל, ויבא עד קבר אמו וירץ יוסף ויפול על קבר אמו ויבכה ויאמר אמי אמי יולדתני עורי נא וקומי וראי את בנך איך נמכר לעבד ואין מרחם קומי וראי את בנך ובכי עמי על צרתי וראי את לב אחי האכזרים עורי אמי עורי והקיצו משנתך עמדי וערכי מלחמותיך נגד אחי, איכה שלחו אותו מכתנתי וימכרו אותי לעבד זה פעמים ויכריתו אותו מאבי ואין מרחם, עורי וערכי מלחמותיך נגד אחי לפני האלהים וראי את מי יצדיק אלהים במשפט ואת מי ירשיע, קומי אמי קומי והקיצו משנתך וראי את אבי איכה נפשו ולבו עלי ביום הזה עמדי ונחמיהו ודברי על לבו, ויוסף עוד לדבר כדברים האלה ויצעק ויבך בכי גדול וידום כאבן ממר לבו, וישמע יוסף קול מדבר אליו מתחת לארץ ויענהו בלב מר ובקול בכי ותחנה, בני בני, יוסף בני, שמעתי קול בכיתך וצעקתך ראיתי דמעותיך, ידעתי צרתך בני ויצר לי עליך ותוסף לי יגון רב על יגוני, ועתה בני חכה אל ה' והתחולל לו ואל תירא כי ה' עמך הוא יצילך מכל צרה, קום בני לך מצרימה ואל תירא, ותוסף לדבר כאלה ותדום. ויתמה יוסף מזה.

הראשונים התפללו על קברה

ר' פתחיה מרגנשבורג אחיו של רבי יצחק הלבן מגדולי בעלי התוס' (שזכר הרבה פעמים בתוספות) הביא במכתב מסעותיו שביקר בקבר רחל. וכן הנוסע רבי בנימין מטודילה הביא שהיה שם. וכן מוזכר בעוד מקומות.

ישראל נגאלין בזכות רחל

בפסיקתא דרב כהנא (פסיקתא פרשה ג') הובא שישראל הולכים אצל האבות להתפלל, ולא נענים אלא בשעה שמתפללים על קבר רחל.

דאיתא שם שיוסף רצה להעביר קבורתה למערת המכפלה, ואמר לו יעקב "אין אתה יכול בני, שלא קברתיה שם אלא על פי הדיבור, שאף אני בקשתי להעלותה ולקברה, ולא הניחני הקדוש ברוך הוא, שנאמר ואקברה שם, מהו שם על פי הדיבור, ולמה, שגלוי וצפוי לפניו שסוף בית המקדש עתיד ליחרב ובניו עתידים לצאת בגולה, והם הולכין אצל האבות ומבקשים מהם שיתפללו עליהם ואינם מועילין להם, וכיון שהם הולכין בדרך הם באין ומחבקין קבורת רחל, והיא עומדת ומבקשת רחמים מן הקב"ה, ואומרת לפניו רבוננו של עולם שמע בקול בכייתי ורחם על בני, או תן לי האוניא שלי, מיד הקדוש ברוך הוא שומע בקול תפילתה, מנין, שכן כתב בכי תמרורים רחל מבכה על בניה (ירמיה ל"א ט"ו) וכתב ויש תקוה לאחריתך (נאום ה') ושבו בנים לגבולם".

ומבואר יותר במדרש רבה איכה (הקדמה פסקה כד) לאחר שהלכו אצל האבות ומשה רבנו, עדיין לא נתקבלה תפילתם, ורק לאחר שבאו לרחל, הועילה תפילתה, שאמרו שם "באותה שעה קפצה רחל אמנו לפני הקב"ה ואמרה, רבש"ע גלוי לפניך שיעקב עבדך אהבני אהבה יתירה, ועבד בשבילי לאבא שבע שנים, וכשהשלימו אותן שבע שנים והגיע זמן נשואי לבעלי, יעץ אבי להחליפני לבעלי בשביל אחותי, והוקשה עלי הדבר עד מאד, כי נודעה לי העצה, והודעתי לבעלי ומסרתי לו סימן שיכיר ביני ובין אחותי כדי שלא יוכל אבי להחליפני, ולאחר כן נחמתי בעצמי וסבלתי את תאותי ורחמתי על אחותי שלא תצא לחרפה, ולערב חלפו אחותי לבעלי בשבילי, ומסרתי לאחותי כל הסימנים שמסרתי לבעלי כדי שיהא סבור שהיא רחל, ולא עוד אלא שנכנסתי תחת המטה שהיה שוכב עם אחותי והיה מדבר עמה והיא שותקת ואני משיבתו על כל דבר ודבר כדי שלא יכיר לקול אחותי, וגמלתי חסד עמה ולא קנאתי בה, ולא הוצאתיה לחרפה, ומה אני שאני בשר ודם עפר ואפר לא קנאתי לצרה שלי, ולא הוצאתיה לבושה ולחרפה, ואתה מלך חי וקיים רחמן, מפני מה קנאת לעבודת כוכבים שאין בה ממש, והגלית בני ונהרגו בחרב ועשו אויבים בם כרצונם, מיד נתגלגלו רחמיו של הקדוש ברוך הוא ואמר, בשבילך רחל אני מחזיר את ישראל למקומן, הדא הוא דכתיב (ירמיה ל"א) כה אמר ה' קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה מאנה להנחם על בניה כי איננו, וכתב כה אמר ה' מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שכר לפעולתך וגו' וכתב ויש תקוה לאחריתך נאם ה' ושבו בנים לגבולם.

ר' חיים שמואלביץ מתחנן אצל רחל אמנו במלחמת יום הכיפורים

רבותינו זכרונם לברכה במדרש (פתיחה דאיכה רבתי) מתארים את תוכן תפילתה של רחל כן: "ריבוננו של עולם, גלוי לפניך שיעקב עבדך אהבני אהבה יתירה, ועבד בשבילי לאבא

שבע שנים, וכשהשלימו שבע שנים והגיע זמן נישואי לבעלי, יעץ אבי להחליפני לבעלי בשביל אחותי, והוקשה עלי הדבר עד מאוד, כי נודעה לי העצה. והודעתי לבעלי ומסרתי לו סימן, שיכיר ביני ובין אחותי, כדי שלא יוכל אבי להחליפני, ולאחר מכן נחמתי בעצמי וסבלתי את תאוותי וריחמתי על אחותי שלא תצא לחרפה, ומסרתי לאחותי את כל הסימנים שמסרתי לבעלי, כדי שיהא סבור שהיא רחל... ומה אני, שאני בשר ודם עפר ואפר, לא קינאתי לצרה שלי ולא הוצאתיה לבושה ולחרפה, אתה מלך חי וקיים, רחמן, מפני מה קינאת לעבודה זרה שאין בה ממש והגלית בניך ונהרגו בחרב ועשו אויבים בם כרצונם? אם נדקדק בלשונה, אומרת רחל, כי בעצם גם לי יש רצונות, ואף לי יש שאיפות, וגם אני רואה את העתיד שלי לבנות את בית ישראל יחד עם יעקב אבינו, ואני לא ידעתי שיעקב יעבוד עבורי עוד שבע שנים, ויכולתי חלילה ליפול בחלקו של עשו הרשע ואיתו לבנות בית של רשע חס וחלילה, ומכרתי את כל עתידי רק בשביל דבר אחד, שאחותי לאה לא תבוש ולא תכלם, ולא קינאתי בצרתי-אחותי. ואתה ריבוננו של עולם שאינך בשר ודם כמוני, לך אין תאוות ושאיפות, קנאת בבניך שהלכו לעבוד עבודה זרה שאין בה ממש, ואף הם עצמם יודעים שאין בו ממש ורק יצרם הרע הוא שגרם, ובשביל זה הגלית את בניך, ונהרגו בחרב, ובשביל זה עשו בהם אויבים כרצונם? ומסיימים רבותינו זכרונם לברכה שאחר תפילה זו נתגלגלו רחמיו של הקדוש ברוך הוא ואמר "בשבילך רחל, אני מחזיר את ישראל למקומן."

ומספרים כי בזמן מלחמת יום הכיפורים באשר המתח היה בשיאו, יום רדף יום, הגיעו שמועות סותרות ומבולבלות, הציבור בירושלים היה בהאפלה מוחלטת, זועק ומתפלל אל ה'. ובעיצומם של ימי הפחד, שכר ראש ישיבת מיר, רבי חיים שמואלביץ זצ"ל, מונית כדי לנסוע לקבר רחל. מקורביו ניסו להניאו, והימים ימי פחד אבל הוא בשלו. במשך כל הנסיעה שר לעצמו בהתעוררות וברגש את הפסוקים "קול ברמה נשמע... מנעי קולך מבכי...". הגיעו לקבר. רבי חיים נכנס פנימה אל המצבה ואז התפרץ בזעקה נוראה ושוברת לב "אמא---א!!!". המלווים קפאו על מקומם. הזעקה המזעזעת הפכה בן רגע לבכי סוער ביותר. "אמא" - השתנק רבי חיים - "הקדוש ברוך הוא מבקש ממך 'מנעי קולך מבכי', אבל אני, חיים הבן שלך מבקש ממך אל תפסיקי לבכות! תעוררי רחמים על בנייך אל תרפי...". "ובאותו הערב הגיעה הידיעה על ההדיפה המושלמת של כוחות האוייב. ואכן, היא ממשיכה לבכות, אמא רחל, מהו הכוח הנורא היה של בכייה? כן, כאשר כל השערים נעולים ישנו שער אחד הפתוח תמיד - "שערי דמעה" הם מעולם לא ננעלו. גם במצבים בהם נראה, לכאורה כי "אבדה כל תקווה", דווקא אז הבכי הוא זה שיכול לשמש כמפתח לעורר רחמי שמים מרובים ולהביא לאדם מזור ותקוה.

הילולת מורנו ורבינו רבי יהודה צדקה זצ"ל

מהליכותיו והנהגותיו של מורנו רבי יהודה צדקה זצוק"ל
ראש הישיבה לרגל יום ההילולא י"ב חשוון

כבר העיד בו רבו הגדול, הגר"ע עטייה זלה"ה, אשר בעצם ענוותנותו הוא מאפיל ומסתיר כמה גדול ורב חילו באורייתא, שכן שביליו במים רבים אך עקבותיו לא נודעו.

כי גדול ונשגב היה רבנו יהודה זלה"ה הן בחריפות הן בבקיאות. משחר ימיו ניחן בתפיסה מהירה כעין הבזק. והיו נהירין לו כל חדרי תורה כמו שהם פרושים לפניו על כף-ידו, עיניו כיונים על אפיקי ש"ס ומפרשים, וידיו רב לו בפלפול ובסברא - אלא מרוב ענוה וצניעות החזיק את חידושי-הארותיו כמוסים בלבו, שלא יבוא ח"ו לידי שמץ יוהרא והתנשאות, כדבר שכתוב: "בלבי צפנתי אמרתך - למען לא אחטא לך". אמנם נתקיימו בו דברי חז"ל (מועד קטן ט"ז ע"ב) "כל העוסק בתורה מבפנים, תורתו מכרזת עליו מבחוץ", ולפעמים שלא בטובתו נודע לאנשים שסבבוהו מעט מגדולתו.

פעם אחת ביו"ט ראשון של פסח, אחרי הסעודה, יצא רבנו זלה"ה - בלווי פמליא קטנה של בני משפחה ומקורבים - כדי לערוך "ביקור חג" אצל אישים אחדים כמנהגו בקודש בכל יום-טוב, שמתאספין אצלו כמה מתלמידיו וקרוביו, והוא יוצא בלוייתם להקביל פניהם של זקני משפחתו וראשי העדה, בראשם דודו החכם רבי צדקה חוצין זלה"ה, ושורת-ביקוריו נמשכת עד לבית ראש הישיבה הגר"ע עטייה זלה"ה ככוונה טהורה לקיים דברי חז"ל שחייב אדם להקביל פני רבו ברגל. והיה רבו הגר"ע עטייה מחזיר בקור לרבנו בביתו, ומביע בזה את חובתו והערכתו הגדולה לרבנו.

וכשחזר הגר"ע יוסף זלה"ה ממצרים, בה ישב על מדין בק"ק קהיר כמשך שנים אחדות, ביקר רבנו בביתו. שמח הגר"ע יוסף לקראתו שמחה רבה, והזמין אותו להיכנס ולבוא בצל קורתו, והיו יושבים שעה קלה בצוותא בשמחה ודברי תורה קולחים בשפע בין שניהם, מפה אל פה, כדרך תלמידי חכמים שדברי תורה חביבין עליהם בבחינת "כל היום היא שיחתני". בתוך הדברים פתח הגר"ע יוסף והקשה, מה הוא זה שאמרנו ליל אמש בהגדה דילפינן זכירת יציאת

מצרים בלילות מן הפסוק "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיידך", "ימי" חיידך הימים, "כל" ימי חיידך הלילות, וכי לא מוטב היה - כפי שהקשה רבנו מהרש"א בחידושי אגדות שלו - שיכתב "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים בחיידך" בלבד, בלא "ימי" ובלא "כל", ולא נצטרך כלל לרבות זכירה דיציאת מצרים בלילות.

עוד הקושיא מרחפת בחלל, וכל הנוכחים מהרהרים בה, השיב עליה רבנו יהודה זלה"ה בלשון שוטפת: "הדברים פשוטים על פי המבואר בספר "שאגת אריה" (סימן י"ב) דאף שמזכירים יציאת מצרים גם בלילות, מכל מקום נשים פטורות ממצוה זו, לפי שזכירת יציאת מצרים דלילה זמנה רק כל הלילה, ושל יום זמנה רק כל היום, וכל אחת מהן היא מצוה בפני עצמה, ממילא הויין להו מצוות עשה שהזמן גרמא שנשים פטורות מהן. אמור מעתה: זה שהכתוב מלמדנו חיוב זכירת יצי"מ על-ידי מיעוט וריבוי "ימי" ו"כל" בדוקא הוא, היינו כדי להפריד חיוב יום מחיוב לילה, ולפטור הנשים, שהרי אם היה הכתוב מחייבנו זכירה זו בלשון סתם "בחיידך" לא היינו יודעים כלל שזו מצות עשה שהזמן גרמא.

למשמע דבריו, תירוץ מבריק וחודר, שנאמר כמעט בנשימה אחת עם הקושיא, נתמלא הגר"ע יוסף שמחה גדולה ויצהלו פניו, ויקבענו בספרו "חזון עובדיה" להגדה של פסח (ח"ב עמ' רפ"ב).

תורה מגנא ומצלי

אחד הדברים שהחדיר בתלמידיו וחניכיו היא האמונה בסגולת התפילה ובזכות לימוד התורה. בשנת תשכ"ז לפני שפרצה "מלחמת ששת הימים", כשהישוב בארץ ישראל היה שרוי בצרה גדולה, הזעיק את תלמידיו להרעיש עולמות בתפילה ובתחנונים, באמירת תהלים ו"סליחות" ותקיעה בשופרות, כדי להמתיק הדינים וישוב חרון אפו ית"ש מארצו ונחלתו. גם בחר אז בעשרה אברכים מצויינים מחכמי הישיבה, שהיו יושבים ועוסקים בתורה ללא הפוגה עד שיעברו ימי החירום, מבלי להתעניין כלל בשום דבר חיצוני - אפילו בחדשות היום. כי אמר: הרי אפילו בסדום הרשעה, אלמלי היו בה עשרה צדיקים היה הקב"ה נושא פנים בגללם לכל הדור, כל-שכן אצלנו שאם נושיב עשרה צדיקים לעסוק בתורה ולהסיח דעת מכל הסובב אותם בימי חרדה ומתח כאלו, שזכותם יכולה להגן על כל הדור...

אף בימי "מלחמת המפרץ", שנת תנש"א, ארגן רבנו קבוצה גדולה מקרב תלמידיו שיתפללו ויאמרו סליחות בליל ששי לישועת ישראל. בו זמנית תבע מהם, שביחד עם התפילה יקבלו על עצמם איזו הנהגה טובה ותיקונים לתשובה וכפרה (וקראו כולם בפה מלא שמקבלים עליהם

להיזהר במילין דברכות, היינו לכוון הישב בכל ג' חלקים, כמו שלימדם כל הימים), בהזכירו, שבימי מלחמת תש"ח רצו ג"כ לערוך תפילות וראש הישיבה הגר"ע עטייה זלה"ה לא התלהב מכל הענין. לשאלתי, סיפר, ענה לי רבנו עזרא בפסוק מפרשת בשלח "מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו", בהוסיפו: "לכאורה, מה פשר המלים "מה תצעק אלי", אל מי יצעק משרע"ה אם לא לאלהינו בשמים, אלא הכוונה, מה בצע בצעקה זו תפילה גרידא, העיקר דבר אל בני" ויסעו, פירוש, צריך לעשות גם איזו עשיה בפועל...

תפילת עמלי תורה

מרוב אהבתו שאהב את ישראל קדושים, יחיד כרבים, היה רבנו משתתף עמהם בצערם, כמי שבכל צרתם לו צר. והיה שופך מעומק לבו צקון לחש לרווחתם ולישעם. בכל מקרה ששמע אודות יהודי חולה או שרוי בצרה, נתמלא כולו כאב ועגמת נפש, תקיף ליה עלמא כאילו הוא עצמו נתון באותו מצב. בכל מקרה כזה, חשב קודם-כל מה ביכלתו לעזור, מה ניתן לעשות כדי להקל על האיש בצרתו, או החולה המוטל בערש דווי: אולי רופא מתאים, אולי עזרה כספית, אולי עידוד נפשי במלים מפייסות והיה מזדרז ומסמיך מחשבה למעשה אולם לאחר שהשלים והגיש עזרתו באופן מעשי, עמד לעורר רחמי שמים על האיש המסכן, בתפלה ובתחנונים.

מלבד תפילותיו על המצוקים שהתפלל בינו ובין עצמו, ביחידות, נהג לערוך מפקידה לפקידה תפילות בציבור, כדי לעורר רחמים על כלל ישראל. במשך שנים רבות הנהיג שבזמן פתיחת ארון הקודש, שהוא עת רצון כידוע, יאמרו הקהל פסוקי תהלים (מפרק קי"ט) בתמניא אפי אותיות ישרא"ל ואותיות קר"ע שט"ן להמתיק הדינים מכלל ישראל ולבטל גזירות קשות מעליהם. גם ארגן והנהיג שיקראו בציבור בהיכל הישיבה מדי ערב ראש חודש, שהוא "יום כיפור קטן" המסוגל להרבות בו תפילה ותשובה לכפרתם וישעם של ישראל, את כל ספר תהלות בן ישי מהחל עד כלה, ויאמרו סליחות לישועת כלל ישראל. והיה מבקש מהאי חסידא ופרישא כה"ר אברהם הררי רפול זלה"ה לרדת לפני התיבה ביום זה כשליח הציבור. אף הוא עצמו עלה אל הדוכן, בסיום התפילה, להשמיע דברי מוסר וכבושין שיש בהם כדי להמריך את הלבבות - מה נהדר ומרגש היה המחזה.

כשהבחין פעם, שחלק מהאברכים נשמטו מתפילת רבים זו, אולי מפני הסיבה שחששו לביטול תורה, קראם רבנו אליו והודיעם שהנהיג סדר זה ע"פ הוראתו המפורשת של רבנו עזרא עטייה זלה"ה. אף הקריא בפניהם מספר "כף החיים" חלק אורח חיים (סימן תי"ז ס"ק י"ג)

שהביא משמו של ה"פרי חדש", שכך היה מנהג קדום בעיה"ק ירושלים, שבכל ערב ראש חודש התכנסו החכמים וערכו כסדר הזה, לימוד ותפילה, לעורר רחמים ושלום על ישראל.

אחרי כל סדר תפילה ואמירת סליחות, נהג רבנו זלה"ה לומר לתלמידי הישיבה: "אם אנו רוצים שהתפילות תתקבלנה בשמים, חייבים להסמיך מיד תורה לתפילה, כדרך שמצינו (ברכות ח' ע"א) באמוראים שהתפללו בין "עמודי דגירסא" - יש ללמוד קצת הרבה בחשק ובהתלהבות".

פעם הוסיף וסיפר להם מעשה נורא מימות השואה, כשהצוררים הגרמנים ימ"ש עמדו לפלוש לארצנו הקדושה, והמקובל הצדיק חכם סלמאן מוצאפי זלה"ה הקהיל רבים מאחב"י לתפילה ותחנונים אצל קבר רחל אמנו ע"ה ואצל ישני חברון האבות הקדושים במערת המכפלה. אחרי התפילות חזר רבי סלמאן לביתו, ושכב לנוח מעט ונרדם על מיטתו, פתאום הראוהו בחלום פסוק מספר ירמיה (מו, ג) "לא הפנו אבות אל בנים מרפיון ידיים", ופיענחו לו בהמשך החלום את הרמז, כי על אף שהשתטחו בתפילה על קברי אבותיהם, לא הפנו האבות אל הבנים, כלומר, לא זכו שתעמוד זכות אבות לבנים להביא עליהם תשועה שלמה, רק הסכנה הנוכחית מהגרמנים ימ"ש חלפה, ולמה, "מרפיון ידיים" - מפני שידיהם רפות מן התורה!

את הסיפור הזה ואת פשרו, קיבל רבנו מבעל המעשה גופו, הוא חכם סלמאן מוצאפי זלה"ה. התלמידים ב"פורת יוסף" ששמעו את הדבר הזה ממקור ראשון, כמובן מאליו התפעלו מאד, והתעוררו ללמוד אח"כ בחשק ובהתלהבות, ולהיזהר מרפיון ח"ו בעסק התורה.

דביקות במדותיו של הקב"ה

והיה משנו ומבאר כפעם בפעם לתלמידיו, שכל קנין המדות אין לו ערך בר קיימא אלא בישראל קדושים, המסגלים לעצמם כל מדה נכונה בכוונה להידבק במדותיו של הקב"ה, ומפני שהם טובים בעצם ולא במקרה מצד תכונת נפשם. לא כן הגוים הערלים, שטבעם רע ומושחת משרשו, ואפילו אם סיגלו למראית עין נימוסים ודרך ארץ ושאר הרגלים נאים, אין זה כי אם לפנים בעלמא ולא מפנימיות נפשם.

תדע, אמר, שכבר ראינו בדורותינו את העם הגרמני, שהיה העם הנאור ביותר בין עמי אירופה, סמל התרבות והאינטלגנציה, ואין מספר לגיוני הנימוס וההתנהגות ה"יפה" בחברה אנושית שהיו מקובלים אצל העם הזה. אך הנה בשואה האיומה נתגלו כל טובי העם ה"אציל" הזה בפרצופם האמיתי כחיות טרף מהלכות על שתיים, ולא יאומן כי יסופר כל הזוועות והרציחות והמעשים הברבריים שהיו מסוגלים לחולל במו ידיהם.

נהירנא, הוסיף וסיפר, שאחד מלומדי ישיבת "פורת יוסף" יצא לכהן ברבנות בקהילה אחת באשכנז, ובבואו פעם לביקור בא"י סיפר גדולות מן הכבוד וההערצה שהוא זוכה לקבל שם אפילו מן הנכרים, אך למגינת הלב בבוא יום צרה ועברה תפסוהו שכניו "יפי הנפש" ה"מנומסים" והשליכוהו חי לכבשן אש. רחמנא ליצלן.

מרי דחושבנא

יום אחד כשבא להגיד את השיעור בישיבת "פורת יוסף", פתח וסיפר לתלמידיו: הלכתי הבוקר אל הבנק בכוונה למשוך סכום כסף להוצאותי. בטוח הייתי שיש לי בחשבוני סכום ניכר. מה מאד הופתעתי, לכן, כשהודיעוני פקידי הבנק כי אין לי בחשבון לזכותי אפילו אגורה אחת... **זכמה** מוסר השכל יש ללמוד מזה, הנה אדם מתהלך שליו ושאנן פה בעולם הזה, כשלבו סמוך ובטוח בוודאות גמורה, שיש בקרבו יראת שמים, ומובטח לו שהנהו בן העולם הבא. מה רב הטוב הצפון לו שמה בעד מעשיו הטובים - אך באמת מי יודע, הלא יתכן שיתברר אז, כי בהנאותיו מכבוד ושאר תענוגים בהאי עלמא, הספיק האיש לנצל את כל ה"יתרה" שנוקפה לזכותו והתרושש לגמרי?! גרוע מזה: יתכן מאד, שבבוא שעתו להתייצב בפני בית דין של מעלה, יתברר שחשבונו היה מלכתחילה ריק מכל וכל! **והלא** כך אמרו חכמינו זכרונום לברכה: אל תאמן בעצמך...

עלומנו למאור פניך

יום אחד בשעות אחה"צ ישב רבנו זלה"ה על מקומו בהיכל הישיבה והביט נכחו. לפתע קרא אליו את אחד התלמידים, ממקורביו, ויאמר אליו: "הבט נא אל קרני השמש הזורחת על ריצפת ההיכל, הבט גם אל הצל הסמוך בריצפה, הבט ואמור מה ההבדל בין שני המקומות?" הסתכל התלמיד, ומבלי לעמוד על כוונת רבו ענה: "בצל הריצפה נראית נקיה מאד... רק בשמש מבחינים בגרידי אבק ובכל שריטה קטנה..."

הוסיף גם הוא והסביר לתלמיד: כך הוא במעשי אנוש... אדם מדמה לנפשו כי סגל הרבה מצוות ומעשים טובים, אבל לאחר מותו כשיבוא לעלמא דקשוט, יבדוק את כל מעשה אשר עשה מול האור העליון האמיתי, שהוא הרבה יותר לאין ערוך מאור החמה...

יחודים ותיקונים בעולמות העליונים

מדי דברו במעלתם של עבדי השם, העומדים בבית ה' בלילות, הזכיר תמיד בגעגועים את שארו המקובל הגה"צ רבי יעקב חיים סופר זלה"ה, בעל "כף החיים", שהיה זריז ונזהר כל ימיו

להיות ער ב"נקודת חצות" ולערוך בשעה זו את הקינה והתיקונים על חרבן ביהמ"ק וגלות השכינה. אחר היה גורס ושונה פרקי משניות (כידוע שנהג ללמוד ח"י פרקי משנה בכל יום) וחוזר אל ערש יצועו לישון מעט ומתעורר שוב בהשכמה לפני שיעלה עמוד השחר כדי לעסוק בתורה, עד שהגיע זמנו להתפלל שחרית כותיקין עם הנץ החמה.

והיה מקריא לפעמים באזני תלמידיו מתוך הספר "תיקון חצות" שחיבר הגה"צ רבי בנציון שפירא זלה"ה, והמה דברים שכתב במעלת מי שהוא זריז ונשכר לקיים סדר תיקון חצות דרך קבע, מה נעים גורלו בתיקונים ויחודים שעושה בעולמות העליונים, ומה רב הטוב הצפון לו מבעל הגמולות. אף נהג לומר בנוגע לאברכים בני תורה, מאחרי שבת, מכיון שהם עדיין ערים קרוב לחצות - מוטב ימתינו עוד מעט מלישון, וידקדקו לומר "תיקון חצות" בפלגות ליליא, כי אין ערוך למעלת אמירה זו וחשיבותה בשמי מרומים.

עצה טובה זו שיעץ לאחרים היתה כמובן ג"כ מנת חלקו. "תיקון חצות" היתה לגביו נתח טבעי מסדר הלילה. מעולם לא עבר עליו חצות לילה בלא "תיקון". סיפר חתנו רבי יעקב שכנוי: נתלווייתי אליו פעם בזקנותו כשנסע מירושלים לחתונת אחד מתלמידיו שהתקיימה בצפון הארץ. אחרי השמחה הגענו עיפים בשעת לילה מאוחרת ללינה בבית הורי שהתגוררו בחצור הגלילית. העמידו לרשותו חדר מיוחד, והייתי בטוח שיעלה מיד על יצועו לנוח מעמל היום, כי התאמץ מאד בטלטולי הדרכים ובמזמוטי חתן וכלה עד אפיסת הכוחות. כיון שראיתי את האור עולה מחדרו, הצצתי דרך החרכים, והבחנתי שרבנו זלה"ה יושב על הריצפה ואומר תיקון חצות. מרגלא בפומיה: "אלה תולדות נח", אלה תולדותיהם של צדיקים, מעשיהם הטובים, נ"ח - נוטריקון: נקודת חצות, נץ חמה...

ומעשה שהיה בשנת תשמ"ג, כשהגר"צ אבא שאול זצוק"ל היה מוטל על ערש דוי במצב קשה, וזקוק לרחמי שמים, בא רבנו יהודה זלה"ה אל קבוצת תלמידיו, ויפן אליהם בלשון זו: אם באמת ישכם אוהבים את רבכם, בואו ללמוד עמנו בבית הכנסת "משכיל אל דל", בליל ששי אחרי חצות ויהיה לזכותו ולרפואתו.

מילי דברכות

צינור השפע

כל ימיו השגיב פלאים את ענין הברכות שאדם מישראל מברך לאלהיו.

היה אומר: יש הרבה מדינות בעולם, המבורכות בעושר חמרי, ממון ונכסים, אבל שפע של מזון ואוכל אין בהם. ולמה? -

מפני שאין מברכים שמה די ברכות... הברכה היא צינור השפע להמשיך ברכה...

חינו ממתקים

הברכות התמתקו בפיו כצפיחית בדבש ונופת צופים. הוא דיבר אודות הברכה כמי שמזכיר את המעדן המתוק ביותר שבא בפיו מעולם. אם היה מציע לאורח שיאכל ויסעד לבו, והלה התבייש, נהג לשדל אותו באמירה כזו: "כלום אינך רוצה לברך את השם?!" ושוב לא יכול לסרב לו.

כל ברכותיו היה מברך בכובד ראש, יודע למי הוא מברך, ומשמיע לאזניו מה שמוציא מפיו. כאשר אי מי בשיבת "פורת יוסף" הגיש לו כוס תה, כדי שירווח צמאוונו, היה קודם כל מברך לאלקיו על המשקה ולוגם ממנו. רק לאחר מכן הודה גם לאיש שהביא עבורו.

נשמת כל חי

ברכת השיר "נשמת כל חי", שחיבר התנא שמעון בן שטח, היתה מן התפלות האהובות עליו ביותר. ועד זקנה ושיבה, כל הימים שעמדו לו כוחותיו, הידר והשתדל לעבור לפני התיבה בשחרית של ש"ק ולומר תפלה זו מלה במלה בלהט ובהתרגשות רבה, בנעימה של דביקות וכיסופין, עד שכל הלבבות רעדו לקולו הבוקע מחביוני הנשמה.

אף לכל אדם שניצול מצרה כלשהי, היה מייעץ לומר תפלה זו במקהלות עם ועדה. כשנולד תינוק ראשון לאחד מתלמידיו, אחרי שחלפו שמונה שנים מנשואיו, הורה לו להגיד ברבים "נשמת כל חי". אף בברית מילה של אחד מנכדיו, ציוה לחזן שליח הציבור לקרוא בנעימה נשמת כל חי...

כמונה מרגליות

פרשה מיוחדת במינה היא תוכחתו הנעימה להיזהר במילי דברכות, לברך בניחותא ובישוב הדעת, כמונה מרגליות, לא בחפזון ובחטיפה. כשראה פעם את אחד מתלמידיו מברך ומתפלל במהירות, ניגש אליו והוציא את הסידור מידי וסגרו, אמר: הרי אתה שוטח עכשיו בקשה מאלהים, וכי כך מבקשים במלים חטופות!

ארוממך אלקי המלך

מרגלא בפומיה משמו של רבי ששון מרדכי משה זלה"ה בעל "תהלה לדוד" (מגדולי רבני בגדל לפני מאתים וחמשים שנה) לדייק בכתוב "ארוממך אלהי המלך ואברכה שמך לעולם ועד",

שקודם כל יש לו לאדם לחשוב בגדלות הקב"ה ורוממותו, ולזכור לפני מי הוא עומד, רק לאחר מכן יברך לשמו, או אז יהיה ערך לברכתו והיא תישאר חלקו לעולם ועד.

ברכה משולשת

"יש להוציא מן הפה כל ברכה בשלושה שלבים" נהג להרגיל את העם. פותחים בשלוש תיבות הראשונות בא"י ועושים אתנחתא, כדי לכוין יפה במלים האלו כפשוטן כוונת הלב, שאנחנו קרוצי חומר מברכים בלשון נוכח לעילת כל העילות. אחר ממשיכים ואומרים שלוש תיבות שניות "אלהינו מלך העולם", ושוב עושים אתנחתא ומכוונים כראוי לקבל עלינו אלהותו ית"ש, ולהמליכו על עולם ומלואו. לבסוף משלימים את גוף הברכה "שהכל נהיה בדברו", וכדומה, בנתינת שבח והודיה להקב"ה עבור החסד והטוב שגמל אתנו.

במיוחד שינן סדר זה לתינוקות של בית רבן, והדבר נקלט היטב בתודעתם ונבלע בדמם, עד שבכל פעם שביקר בת"ת היו הילדים צוהלים לקראתו: הנה בא הרב בעל הברכות.

ביאור ההפטר

הקשר בין ההפטר לפרשה

בהפטר מדובר על אברהם ככתוב: "מי העיר ממזרח צדק יקראהו לרגלו יתן לפניו גוים" וכו', שמדובר על מלחמתו עם ארבעת המלכים, וזה מעין הפרשה שכתוב בה מלחמת אברהם עם ארבעת המלכים.

תוכן ההפטר

הנביא מתרעם על ישראל שבהיותם בגלות, אומרים שדרכם נסתרה ח"ו מה' כי אינו משגיח עליהם. מדוע דרך רשעים צלחה? ועל כך אומר להם: האם לא שמעו ולא ידעו מגדולתו יתברך שאין לה חקר וגבול? והוא הנותן ליעף כח.

ושאו מרום עיניכם וראו מי ברא כל צבא השמים, שה' משגיח עליכם ודרכם לא נסתרה ממנו ח"ו, אלא שאין ביכולתנו להבין את דרכו.

אחר כך פונה הנביא לאומות העולם, שאומרים שאין בו כח ח"ו להציל את ישראל ואומר להם: מי עזר לאברהם במלחמתו עם ארבעת המלכים שנלחם נגד עם גדול ורב ולא נפקד ממנו איש, וכולם חזרו בשלום. "הלא ה' קורא הדורות מראש", הוא שעזר לו ובודאי יעזור לישראל ויוציאם מהגלות ואויביהם עובדי הפסילים, יבושו ויכלמו בראותם גדולת ישראל.

הקב"ה מחזק את ישראל שלא יפחדו "כי עמך אני" "אל תיראי תולעת יעקב" כי אעזור לכם, וכל אויבכם יהיו כמין, שרוח תשאם, ואתם תשמחו ותגילו בהי"ת.

ישעיה פרק מ פסוק כז - פרק מא פסוק טז

כז הנביא שואל **לָמָּה תֹאמְרוּ יַעֲקֹב** הם המון העם **וּתְדַבֵּר יִשְׂרָאֵל** הם הגדולים

וראשי העם (מלבי"ם) **נִסְתָּרָה דַרְפֵי מִיְהוָה** שה' עזבני בגלות ואינו משגיח עלי **וּמֵאֱלֹהֵי**

[א] **מִשְׁפָּטֵי יַעֲבֹר** ומשפטי שהיה לי כלפי הגוים עבר ממנו ולא שפט אותם (רד"ק): **כֹּחַ הַלֹּא**

יְדַעַת [ב] הרי תוכל להשכיל מדעתך **אִם-לֹא שָׁמַעַת** מהמורה, הרי **אֱלֹהֵי עוֹלָם** |

יְהוָה הוא **בוֹרֵא קַצּוֹת הָאָרֶץ** שברא את הארץ מקצה לקצה **לֹא יִיעַף וְלֹא**

יִיגַע וממשיך לנהל אותם כל רגע ורגע **אֵינִי חֹקֵר לְתַבּוּנָתוֹ** ואין אנחנו יכולים לחקור ולדעת

את חכמתו, וא"כ ודאי שלא הסיר השגחתו מכם (רד"ק): **כֵּס נִתֵּן לְיַעֲף כַּחַ [ג]** יבא הזמן ויתן הקב"ה

כח לישראל שהם עייפים ויגעים מהגלות **וְלֵאֲיִן אוֹנִים** ולישראל שהם חלשים מאוד בגלות **עֲצָמָה**

עיונים והארות

- בהירות -רחמים - ממתק אותו.

ג. נותן ליעף כח - כח כינוי לתשובה כי הבינה נקראת כח ותשובה עילאה הוא בבינה. התשובה לא ניתנה אלא לישראל ובה עושים חיל גדול שהעונות נחשבות לזכויות.

נותן ליעף כח - לעם ישראל שהוא יעף בתורה ונושא עליו לימוד עול תורה ללמוד ובכח זה זוכים לתשובה משא"כ באומות העולם.

ולאין אונים - ישראל שהם שפלים וענוים. עצמה ירבה - ר"ל איברים פנימיים מח לב וכליות שהמכה בהם היא קשה, ירבה אותם שלא ישברו אע"פ שיעפו בתורה מחמת החטא.

א. בזמן הגלות תקצר רוחם של ישראל בגלל הצרות ואורך הגלות, ויחשבו ששם הוי"ה - מידת הרחמים נסתלק מהם ח"ו ונידונים בדין שהוא סוד אלוקים. ומאלהי - אותיות אלקים. והנביא בא לנחם אותם ואומר שהצרות באות לתיקון כאדם חולה ששותה סם מר אך זה סם חיים כי יתרפה בו.

ב. הלוא ידעת - תדע לך ששם הוי"ה - רחמים תמיד ממתק הדין שהוא סוד שם אלקים, אלקי עולם הוי"ה- בורא קצות הארץ. אלקים רמוז במילוי אותיות הארץ - ה"א אל"ף רי"ש צד". המילוי עולה תל"ה כמנין חמש פעמים אלקים שהם סוד ה"ג עם ה' אותיות השורש. ותיבת בור"א - הוא שם הוי"ה

יִרְבֶּה יתן להם כח גדול ותעצומות לצאת מהגלות (ע"פ רד"ק): **לְיַעֲפוּ נְעָרִים [ד] וַיִּגְעוּ**

רשעי אומות העולם שמוסיפים כח כנערים יתעייפו ויפסק כוחם [בהגיע זמן הגאולה] **וּבַחֹרִים פָּשׁוּל**

יִפְשְׁלוּ ואותם רשעים שהם חזקים כבחורים כשירצה האל לא יועיל להם כוחם (רד"ק): **לֹא וְקוֹי יִהְיֶה**

יַחְלִיפוּ כֹחַ עם ישראל הבוטחים בה' ומקיים לישועתו יתחדשו בכוחות גדולים ויזכו לכה חדש בכל עת

יַעֲלוּ אַבְר פְּנֵשָׁרִים יגדלו כנף כנשרים למהר לעוף לארצם [כי הנשר יעלה לעשר שנים גבוה מאוד

ומחום השמש נופל לים ומחליף את הנוצות שלו וכך הסדר עד מאה שנה ואח"כ מת כך עם ישראל תמיד יתחדש]

יְרוּעוּ וְלֹא יִיָּגְעוּ ירצו לארצם ולא יתעייפו בדרך **יִלְכוּ וְלֹא יִיעֲפוּ** וגם כי ילכו וילכו

לא יתעייפו כלל (רד"ק).

מֵא הַחֲרִישוּ אֵלֵי אֵיִים [ה] שְׁתָּקוּ וְהֵאזִינוּ אֵלַי יוֹשְׁבֵי הָאֵיִים וְלֹא־אֵיִים יַחְלִיפוּ

עיונים והארות

דבר אחר זה יעקב, בשעה שעבר את מעבר יבוק נזדווג לו מלאך שהוא שלישו של עולם, שנאמר וגויתו כתרשיש, ולא יכול לו, ונטלו ורפסו תחתיו, שנאמר ויאבק איש עמו (ילק"ש).

ה. בא ללמד חיוב הַרְעוּת והעזרה זה לזה - יסוד שעליו עומד העולם.

החרישו אלי איים - הם איברים של האדם כי הם איומים בפעולתם ויש אברים הנקראים לאומים שהם מושלים ושרים מצד הפעולות. לכן משתיק את האיברים האיומים ומחליף כח לאיברים המושלים.

יחליפו - יכרתו את כח פעולתם שלא תתנו עזר לאיברים

ד. וקראם נערים - כי נער ישראל ואוהבהו שידון אותם כנערים הנה בעתה קוי ה' - ישראל ע"י התשובה יחליפו כח דמלבד הזכויות שלהם הם מחליפים כוחות שהזדונות יהיו כזכויות. וגם מצות עשה יתעלו מן העשייה עד האצילות וגם יתקדשו עד שלא ירגישו בטורח עסק התורה והמצוות - וירצו לדבר מצוה ולא ייגעו.

וקווי ה' יחליפו כח - תאני ר' נהוראי אומר, מניח אני כל אומניות שבעולם ואלמד את בני תורה, שכל האומניות שבעולם עומדות לו לאדם בשעת ילדותו, ולעת זקנתו מת ומוטל ברעב, אבל תורה עומדת לו לאדם בימי ילדותו, ונותנת לו אחרית ותקוה לעת זקנתו, בילדותו מהו אומר, וקוי ה' יחליפו כח, ובזקנתו מהו אומר, עוד ינובון בשיבה (קדושין פ"ב).

כֹּחַ יתאמצו בטענות נגדי וכי יוכלו להשיבני **יְגִשׁוּ** למשפט וישמעו דברי **אָז יִדְבְּרוּ** ואז ידברו
 אם יש להם בכלל יותר טענות **יִחַדְּוּ** אני והם **לְמִשְׁפַּט נִקְרָבָה** להוכיח אותם על פניהם ויראו
 איך שאני מציל את עמי (ויד"ק): **בְּמֵי הַעֵיר מִמְּזֻרָח [ו] מִי עוֹרֵר אֶת אַבְרָהָם אֲבִינוּ שְׂבָא מִמְּזוֹרַח**

עיונים והארות

הוא הראש והראשון. הלכו הם לדרכם, וכל אחד
 חשב בלבו, כי בודאי יבחר בו המלך לצייר את
 תמונתו, כי מי הוא האומן היותר גדול ממנו?

לאחר מכן עשה המלך בערמה, ושלח לקרוא
 לאחד מהציירים ואמר לו: ידוע תדע כי
 מלאכתך מצאה חן בעיני עד להפליא, ואתה
 תהיה הראש והראשון לעשות מלאכתי, אך
 אבקש ממך שתגיד לי את האמת מי יוכל להיות
 השני לך. השיב לו הצייר: האמת אגיד לך כי
 הצייר פלוני הוא איש אומן במלאכתו, והוא ראוי
 להיות שני לי. שמע המלך את דבריו ואמר לו
 שיכול ללכת לדרכו וכן עשה המלך לכל הציירים
 שקרא לכל אחד ואחד, ושאל לכל אחד מי יוכל
 להיות שני לו, וכולם הצביעו על אותו צייר נפלא
 שהוא אומן נפלא במלאכתו, ומזה הבין המלך
 שאותו הצייר הוא המובחר מכולם, ובחר אותו
 שהוא יצייר את תמונתו.

והנמשל, על דרך זה אומר הנביא: "עשו אז
 דברו יחדיו למשפט נקרב" כלומר
 שיתקרבו כל האומות יחד, ואז נראה כי משה
 אמת ותורתו אמת, כי כולם יודו שהדת
 הישראלית היא האמיתית והטובה מכל הדתות
 (פתח השער).

ו. **ואז** אומר להם תביטו על אברהם אע"ה שיצא
 להלחם בעד זולתו והקב"ה עמד לימינו ועזרו. כי
 מי נתן בכם הכח הלא הוא האל יתברך קורא
 הדורות מראש.

האיומים - ואז יקרבו למשפט לומר למה אני
 חייב לעסוק ולטרוח בשביל שאר
 האיברים.

החרישו אלי איים. הנביא כאן מדבר על מה
 שיש לטעון נגד האומה הישראלית על
 אורך-הגלות, וכל האומות הם במעלה העליונה,
 ואנחנו בני ישראל שפלים ונבזים, ולכן הם
 אומרים כי ה' בחר בהם ובתורתם, והחליף אותנו
 תמורתם חלילה. ובאמת נגד אומה אחת אין לנו
 במה לנצחה על טענתה שהנביא שלה ביטל
 תורת משה. אבל לכשיתקבצו כל האומות יחדיו,
 יש לנו ראייה מוכרחת מהם בעצמם שתורתינו לא
 נתחלפה חלילה.

והענין יובן על פי משל: מלך אחד ביקש אומן
 וצייר שיצייר את תמונתו, והמלך אמר
 שהצייר הגדול ביותר שיצליח לצייר במדוייק את
 תמונתו, הוא יהיה ראש וראשון במלאכה ויקבל
 על כך תעודת כבוד. והנה נקבצו אל המלך ציירים
 רבים, וציוה המלך שכל אחד יצייר איזה ציור
 נפלא, ולאחר מכן יביאו את הציור לפני המלך,
 ואת אשר יבחר בו יקריב אליו להיות הראש
 והראשון.

לאחר זמן מסויים באו כל הציירים אל המלך,
 וכל אחד ציורו בידו, וכל אחד התפאר
 לפני המלך כי הוא מצטיין במלאכתו יותר
 מחבירו. אמר להם המלך לכו עתה לדרכיכם,
 וביום המיועד אשלח אחריכם לבחור מכם מי

לעזוב ארצו ומולדתו ולמאוס באלילי ארצו **צַדֵּק יִקְרָאֵהוּ לְרִגְלוֹ** להיות נודד ממקום למקום
 ברגלו, לקרוא ליושבי תבל לעבוד את ה', ולעשות צדק ומשפט **יֵתֵן לְפָנָיו גּוֹיִם וּמַלְכִים**
יִרְדֶּה מי הוא אשר יתן לפני אברהם את הגוים והמלכים והשליטו על המלכים כי כולם נכנעו לפניו **יֵתֵן**
כְּעֶפְרָה חֲרִבּוֹ [ז] בחרבו יפיל חללים רבים כעפר **כְּקֶשׁ נִדְּף קִשְׁתּוֹ** ובקשתו כתש את
 אויביו ונפלו לפניו כקש נדף (רד"ק): **יִרְדְּפֵם יַעֲבֹר שְׁלוֹם** רדף אברהם אחרי המלכים ועבר
 בשלום, כי לא מת במלחמה אחד מאנשיו **אֲרַח בְּרִגְלָיו לֹא יָבֹא** ועבר בדרך שלא דרך בה

עיונים והארות

היתה למלך מדינה אחת שלא היה יכול לכובשה, לקחו מהעפר והשליכוהו על אויבי המדינה, והעפר הפך לחיצים וחרבות והצליחו לכובשה.

כשהגיעה הידיעה המשמחת למלך רומא, שלח והביא את נחום, הכניסו לבית גנזיו וצוה למלאות את קופסתו באבנים טובות ומרגליות, ושלה אותו לביתו בכבוד גדול.

בדרכו חזרה לארץ ישראל, שוב לן נחום באותה אכסניה שגזלו משם את רכושו, וסיפר לבעלי האכסניה את הקורות אותו. כששמעו בעלי האכסניה הרשעים את סיפורו המופלא שקרה עם העפר שהניחו בקופסתו, סתרו את ביתם, אספו את העפר ומילאו בו ארגזים. הובילו אותם לארמון המלך והגישום לפני המלך, ואמרו לו: זהו מן העפר שנחום הביא לפניך.

שלח המלך את עבדיו שיבדקו את העפר, וכאשר התברר שעפר זה הועיל להם כלום אלא כשאר עפר הארץ, הרגו את בעלי האכסניה (תענית כא.).

ז. **יֵתֵן** כעפר חרבו. מסופר בתלמוד: יהודי ארץ ישראל רצו לשלוח מתנה אל מלך רומא. והחליטו לשלוח את המתנה ביד נחום איש גם זו המלומד בנסים. וכן היה ששלחו בידו קופסה מלאה אבנים טובות ומרגליות. בדרכו לרומא נזדמן לו באחד הלילות ללון באכסניה אחת של גוי. בלילה קמו בעלי האכסניה גנבו לו את כל מה שהיה בקופסה, ומילאו את הקופסה בעפר.

בבקר כשראה שהארגז מלא עפר, אמר: "גם זו לטובה", והמשיך בדרכו עד שהגיע לארמון המלך. כשהגיש למלך את הקופסה ראה המלך שיש בתוכה עפר, כעס המלך מאד ואמר היהודים משטים ומורדים בי. הוציא צו להשמיד את כל היהודים חלילה. נחום אמר כדרכו בקדש: "גם זו לטובה".

בא אליהו הנביא לפני המלך ונדמה לו כאחד משריו, ואמר למלך: יתכן שזה העפר הוא מהעפר של אברהם אבינו, שכאשר היה זורק ממנו על שונאיו, נהפך העפר לחרבות ולצורים וכמו שכתוב: "יתן כעפר חרבו כקש נדף קשתו".

מעולם ובכל זאת הצליח על אויביו ולא קרה לו שום מקרה רע (רשי"ו ורד"ק): **ד מִי־פָעַל וְעָשָׂה מִי הוּא**
 שפעל ועשה את זאת, הלא הוא ה' **קָרָא הַדּוֹרוֹת מֶרֶאֶשׁ** שקורא ואומר מראש מה יהיה בסוף
 הדורות [ח] **אֲנִי יְהוָה רִאשׁוֹן** להפליא פלא ולעזור לכל הדורות שעברו **וְאֶת־אֲחֵרֹנִים**
אֲנִי־הוּא ולדורות האחרונים אני יהיה ג"כ לעזר ולהושיע (רשי"ו): **ה רָאוּ אֲיִים וַיִּירָאוּ [ט]**
 ראו יושבי האיים את אשר עשיתי לאברהם ופחדו, וגם היושבים **בְּקִצּוֹת הָאָרֶץ יַחֲרְדוּ** פחדו
קָרְבוּ וַיִּאֲתִיּוּן ויתקרבו ובאו אצל אברהם (רד"ק) ובכל זאת: **וְאִישׁ אֶת־רַעְיוֹ**

עיונים והארות

ה' פעמים ה' = כ"ה. כנ"ל.
ט. ראו איים ויראו - הצדיקים נקראים איים שהם כמו איים שנדחים המים מעליהם ותראה היבשה, כן הצדיקים נצחים המים הזידונים של היצה"ר מעליהם. וכן יקראו קצות הארץ ע"ש הענווה שבהם. על כן כמו מידתי אשר נהגתי עמכם לעזרכם להתגבר על היצה"ר ותרגישו שאתם בכוחכם התגברתם עליו בגמילות חסד - איש את רעהו יעזרו - ולאחיו יאמר חזק שיחזק לבו שלא יבוש אלא יחשוב שהטובה מגיעה לו מצד מעשיו.
ראו איים וייראו - ר' ברכיה אמר מה איים הללו מסויימים בים, כך היו אברהם ושם מסויימים בעולם, ויראו, זה נתיירא מזה וזה נתיירא מזה, זה נתיירא מזה תאמר שיש בלבו עלי על שהרגתי את בניו, וזה נתיירא מזה, תאמר שיש בלבו עלי על שהעמדתי רשעים. איש את רעהו יעזרו, זה עוזר את זה בברכות, שנאמר ויברכהו ויאמר ברוך אברם לא-ל עליון, וזה עוזר את זה במתנות, שנאמר ויתן לו מעשר מכל (ב"ר מ"ד).

ת. **קורא** הדורות מראש - רבי סימון אומר זימן לדור החייב שיבאו ישראל ויפרעו מהם, שנאמר "כמעשה ארץ מצרים" וגו' (תו"כ).

קורא הדורות מראש - אלו זכו הדורות היה הקב"ה קורא שמוותם, כשם שקרא לאדם ולחווה. וכן אתה מוצא כשהיה הקב"ה רואה צדיק נולד, הוא בכבודו היה קורא שמו, קרא לאברהם והיה שמך אברהם. ומשמו היו יודעים טיבו ומעשיו. אמרו רבותינו, כשהיה רבי מאיר רואה אדם היה למד שמו, ומשמו היה יודע את מעשיו, (תנחומא, וראה שם מעשה בר' מאיר, ישעיה תמ"ח).

אני ה' ראשון ואת אחרונים אני הוא - אם תכפול אותיות הוי-ה תמיד התוצאה תהיה בה האות שוב:

י' פעמים י' = 100 ק'. י' עשרות.

ה' פעמים ה' = כ"ה. ה' בסוף.

י' פעמים ו' = לו. ו' בסוף.

יְעֲזְרוּ ואפילו שראו את פלאות ה' בימי אברהם בכל זאת עזרו אחד לשני לעשות פסילים **וְלֹא־אֱהִי**
יֹאמֵר חֲזֹק בעשיית הפסילים (מ"ד): **זֹוֹי־חֲזֹק** בדבריו **חָרַשׁ** העצים העושה פסל
אֶת־צַרְף [י] להיות זריז בצורפות לצורך הפסילים **מִחֲלִיק פְּטִישׁ** המכה בפטיש קטן להחליק
את הטסין בתחילת הרדוד **אֶת־הוֹלֵם פֶּעַם** להלום וליישר את הטסין ביותר ובחוזק רב **אָמַר**
לְדַבֵּק כאשר ידביק את הטסין על הפסל ויאמר הנה **טוֹב הוּא וַיִּחַזְקֵהוּ בְּמַסְמְרִים**
לֹא יִמוּט למען לא יפרד (רד"ק): **ח אַמְנַם וְאֶתָּה יִשְׂרָאֵל** אינך כמותם, כי **עַבְדֵי**
יַעֲקֹב אֲתָה אֲשֶׁר בְּחַרְתִּיךָ לִי לַעֲמֹ, לפי שאתה **זָרַע אַבְרָהָם אֱהִי** [יא]
שהיה דבק בי מאוד (רד"ק): **ט אֲשֶׁר הִחְזַקְתִּיךָ** אחזיק אותך ואוציאך מהגלות **מִקְצוֹת**
הָאָרֶץ וּמֵאֲצִילֶיךָ [יב] ומגדולי הארץ והשליטים בה **קָרָאתִיךָ** שתצא מרשותם ולא יהיה
בהם כח לעצור אותך (רד"ק) **וְאָמַר לְךָ עַבְדֵי־אֶתָּה** מאז ומעולם **בְּחַרְתִּיךָ וְלֹא**

עיונים והארות

לקורא אברם, ואילו יעקב אע"פ שנקרא ישראל קראו שוב יעקב, מדוע? כי אברהם נקרא אברם ע"י אביו תרח בזמן גיורת (שהיה גוי) אבל יעקב קראו אביו יצחק שהוא קדוש לאלוהיו, לכן אומר ישראל עבדי יעקב.

יב. אשר החזקתך מקצות הארץ - נראה לרמז על הגאולה העתידה תהיה באות צד"י דמנצפ"ך ופירש רבנו שמשון מאסטרופולי מכנף הארץ שמענו צבי לצדיק, וחיזוקו של יעקב אע"ה העיקרי יהיה בגאולה האחרונה שהיא מן אות צד"י דמנצפ"ך. ולזה אמר אשר החזקתך מקצות הארץ - תיבת ארץ שהוא אות צד"י דמנצפ"ך.

י. ויחזק חרש - זה שם שהיה חרש ועשה את התיבה, את צורף זה אברהם, שנצורף בתוך כבשן האש, מחליק פטיש שהחליק פטישו והלם את כל באי עולם פעם אחת. אומר לדבק טוב הוא, אלו עובדי אלילים שאומרים מוטב לידבק באלוהו של אברהם ולא לידבק באלילים של נמרוד. ויחזקהו במסמרים, ויחזק אברהם את שם במצות ובמעשים טובים ולא ימוט אברהם (ב"ר ס"ה).

יא. ואתה ישראל עבדי, יעקב אשר בחרתיך זרע אברהם אוהבי - ידוע שאחרי שאברהם אבינו נקרא אברהם במקום אברם - הקפיד הקב"ה לא

מֵאִסְתִּיךָ ואפילו שיש לך הרבה עוונות ופשעים: **אֶל-תִּירָא** אל תפחד **כִּי עֲפֹךְ-אֲנִי**

[ג] בכל מקום שאתה נמצא **אֶל-תִּשְׁתַּעַ** אל ימס לך ואל תסור מעלי (רש"י ורד"ק) **כִּי-אֲנִי**

אֱלֹהֶיךָ כמאז כן עתה **אֲמַצְתִּיךָ** חזקתי אותך ונתתי לך אומץ **אֶף-עֲזַרְתִּיךָ** בימים

קודמים **אֶף-תִּמְכֹּתֶיךָ** בהיותך ביד האויב **בֵּימֵינִי צָדִקִי** וכל זה בצדקה לא בגמול (ט"ד):

יֵא הֵן יבושו ויפְלֹמוּ [הם יבושו בעצמם, ויכלמו מאחרים (מלבי"ם)] **כֹּל הַנְּחָרִים** המתגרים

והכועסים **בְּךָ יְהוָה כְּאִין כְּלֹם** ויאבדו אנשי ריבך המריבים עמך (מצודות):

יב-תִּבְקֶשֶׁם וְלֹא תִמְצְאֵם [טו] אפילו תחפשם לא תמצא את **אֲנִשֵּׁי מִצְתְּךָ** האנשים

הרבים עמך, וכן **יְהוָה כְּאִין וּכְאֶפֶס אֲנִשֵּׁי מִלְחַמְתְּךָ** האנשים שעושים עמך מלחמה

כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִחֲזִיק יְמִינְךָ [טז] אותו ימינך לבל תיפול, וכיון (רד"ק):

שאני הוא **הָאֵמֶר לְךָ אֶל-תִּירָא** לכן תהיה חזק ובטוח ואל תפחד (רד"ק ומ"ד) **אֲנִי**

עיונים והארות

מחבלים כרמים המחרחרים ריב ומספרים לשון הרע כמו אחיתופל ודואג. את אלה בעלי הריב הקב"ה מאבד אותם מהר, אבל אלה המחרחרים לא יאבדם מהר כדי שיתביישו קודם ויראו שלא עלתה בידם.

טו. ואם תאמר למה לא יאבדם כולם, אומר אל תפחד מזה כי מרוב הבושה שלהם תבקשם ולא תאמצם.

טז. כי אני ה' אלקיך מחזיק ימינך - יש הבדל בין הבטחה של בשר ודם שאפילו אומר "אל תירא" אין זה מועיל, אבל הקב"ה כשאומר אל תירא דיבורו יתברך הוי מעשה.

יג. אל תירא כי עמך אני - יעקב בלא וא"ו גי' קפ"ב כמנין שני שלובים הויה - אדנות ואדנות הויה שמכוונים בקדיש ובברכות, כי עמך אני, שרמזתי שמות קדושים בשמך ממש.

אל תשת ע - אל תשת - ע' 70 אומות ושבעים שריהם שעתידים שתתבטל שלוטתם. או ע' ד"עור" עקב חטא אדם הראשון במקום "אור". ולעתיד תחזור עטרה ליושנה להיות כתנות עור אמצתיך, אף עזבתיך, אף תמכתיך, שלוש פעמים וזה סימן שגם מהרביעית אגאל אתכם.

יד. הן יבושו ויכלמו כל הנחרים בך - מלבד אנשי הריב שמריבים זה עם זה, יש שועלים קטנים

עֲזַרְתִּיךָ וגם עתה אֵעֶזֶר לך: יד אֵל-תִּירָאִי תוֹלַעַת יַעֲקֹב [ז] עדת יַעֲקֹב החלושה
 [תולעת שאין כוחה אלא בפה כך ישראל כוחם בפה] (רש"י) מִתִּי אֲנֹשִׁי (רד"ק) יִשְׂרָאֵל שמיסרים עצמם
 על קד"ה כאילו הם מתים אֲנִי עֲזַרְתִּיךָ נְאֻם-יְהוָה לִכֵּן מִמֵּי תַפְחָדוֹ, אִין שׁוּם פַּחַד וְגִאֲלָךְ
 מאז, כי אני קָדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל: טו הִנֵּה שְׂמֹתֶיךָ לְמוֹרָג־חַרוּץ חָדָשׁ בְּנֵי
 ישראל כשיצאו מהגלות שמתו אותם כדמיון כלי דישה שיש בו חידודי ברזל בָּעַל פִּיפְיוֹת שיש בו
 פיות וחידודים רבים תְּדָרוֹשׁ הָרִים וְתִדְבֹק ותכלה ותסיר מלכי הגוים ושריהם (רד"ק) עד שכולם יהיו
 דקים כחול הדק ויכלו (מלבי"ם) וּגְבָעוֹת ועבדיהם של מלכי הגוים פְּמוֹץ תָּשִׂים כפסולת התבואה
 תשימם (מ"ד): טז תִּזְרַם תפזר את האויבים וְרוּחַ תְּשָׂאם [יה] מאליהם לגהינם (רש"י)
 וּסְעָרָה תִּפְיֵץ אֶתְּם לְכָל עֵבֶר וְאַתָּה תִּגִּיל בְּיְהוָה בישועת ה' בְּקָדוֹשׁ
 יִשְׂרָאֵל תִּתְהַלֵּל תתפאר בעצמך במה שתלית בטחונך בה' קדוש ישראל (מ"ד):

עיונים והארות

נזרעה השדה, כיון שהגיע עונת הגורן התחיל בעל השדה נוטל את הקש ושורפו, את התבן ומשליכו, והחטים מעמידן כרי, והתחילו הכל מנשקין אתן. כך ישראל ועו"א מדיינים, עו"א אומרים בשבילנו נברא העולם. אומרים ישראל, תבא השעה ואתם רואים בשביל מי נברא העולם, שנאמר תזרם ורוח תשאם וגו' ואתה תגיל בה'. (ב"ר ס"ג).

י. אֵל תִּירָאִי תוֹעַלַת יַעֲקֹב - שלא תחשבי שגאולה זו כשאר הגאולות ע"י שלום. אלא אני עזרתך נאום ה' - וזה בטוח במהרה בימינו אמן.

יח. תִּזְרַם - החטין והקש והתבן מדיינים אלו עם אלו, החטים אומרים בשבילנו נזרעה השדה, והתבן אומרים בשבילנו נזרעה השדה, אמרו החטים תבוא השעה ואתם רואים בשביל מי

שאלות ברש"י על הפרשה

א. הסבר: לך לך.

תשובה.....

ב. הסבר: ואעשך לגוי גדול.

תשובה.....

ג. הסבר: ואברכך.

תשובה.....

ד. הסבר: והיה ברכה.

תשובה.....

ה. למה כתוב: מארצך? והרי כבר יצא משם עם אביו ובא עד לחרון!

תשובה.....

ו. הסבר: ואת הנפש אשר עשו בחרן.

תשובה.....

ז. למה עבר אברהם בארץ עד מקום שכם?

תשובה.....

ח. ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו - על מה בנה אברהם מזבח?

תשובה.....

ט. מדוע כתוב אהלה ולא אהלו?

תשובה.....

י. על מה בנה עוד מזבח?

תשובה.....

י"א. הסבר: ויהי רעב בארץ.

תשובה.....

י"ב: הסבר: הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את.

תשובה.....

י"ג. למה כתוב: ויהי כבוא אברם מצרימה ולא כתוב: כבואם?

תשובה.....

י"ד. באיזו מכה נגע ה' את פרעה ואת ביתו?

תשובה.....

ט"ו. מה פירוש על דבר שרי?

תשובה.....

ט"ז. למה כתוב ויעל אברם ממצרים.....הנגבה (דרום)? והרי מי שהולך ממצרים לישראל עולה צפונה כי מצרים בדרומה של א"י!

תשובה.....

י"ז. מה פירוש וילך למסעיו?

תשובה.....

י"ח. הסבר: ולא נשא אותם הארץ לשבת יחדיו.

תשובה.....

י"ט. מה היה הריב בין רועי אברם ובין רועי לוט?

תשובה.....

כ'. מה פירוש: כי כולה משקה?

תשובה.....

כ"א. מה פירוש ויסע לוט מקדם?

תשובה.....

כ"ב. הסבר: ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאוד.

תשובה.....

כ"ג. מי הוא אמרפל?

תשובה.....

כ"ד. הסבר: שמות המלכים: ברע, ברשע, שנאב, שמאבר, בלע.

תשובה.....

כ"ה. ויבוא הפליט: מי הוא הפליט ומה היה עניינו?

תשובה.....

כ"ו. הסבר: וירק את חניכיו ילידי ביתו שמונה עשר ושלש מאות.

תשובה.....

כ"ז. למה רדף רק עד דן?

תשובה.....

כ"ח. היכן זה עד חובה?

תשובה.....

כ"ט. עמק המלך - איזה מלך?

תשובה.....

ל'. מי הוא מלכי צדק?

תשובה.....

ל"א. מה פירוש: דמשק אליעזר?

תשובה.....

ל"ב. הסבר: ויוצא אותו החוצה.

תשובה.....

ל"ג. למה רומזת: עגלה משולשת?

תשובה.....

ל"ד. למה רומזת עז משולשת?

תשובה.....

ל"ה. למה רומז איל משולש?

תשובה.....

ל"ו. ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה - הסבר החשבון.

תשובה.....

ל"ז. מהיכן לומדים שתרח עשה תשובה?

תשובה.....

ל"ח. למה כתוב לזרעך נתתי ולא כתוב אתן?

תשובה.....

ל"ט. מי היתה הגר השפחה המצרית?

תשובה.....

